

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

3 MAYIS 2023

Adres: Yüksel Cad. No: 23, 06650 Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 • Faks: +90 312 422 78 99
tihek@tihek.gov.tr • www.tihek.gov.tr

ISBN: 978-625-99550-1-8

Yapım

TAYFUN MEDYA

ORGANİZASYON TANITIM REK. MAT. YAY. BİLG. LTD. ŞTİ.

Adres: Yukarı Öveçler Mah. 1238 Cad. No: 9/5 Çankaya / ANKARA
Tel: 0312 285 14 10 • e-mail: info@tayfunmedya.com.tr
web: www.tayfunmedya.com.tr

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2023

Baskı

EPA-MAT BASIM YAYIN PROMOSYON SAN. TIC. LTD. ŞTİ.

Adres: İvedik Organize Sanayi Bölgesi Ağaç İşleri Sanayi Sitesi
1357. Sk. No: 41 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 394 48 63

web: www.epamat.com.tr

Sertifika No: 46796

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır,
kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

3 MAYIS 2023

YÖNETİCİ SUNUŞU

6 Şubat 2023 tarihinde ilki Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçe merkezli 7.7 büyüklüğünde ve ikincisi Elbistan ilçe merkezli olmak üzere 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem meydana gelmiştir. Bu depremler Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde ağır hasarlara yol açmıştır. 1939 Erzincan depreminden sonra Ülkemiz tarihinin en büyük iki felaketi aynı gün art arda yaşanmıştır. Bu asrın felaketinde binlerce yaşamını yitirmiş, yüz binlerce vatandaşımız yaralanmış, maddi ve manevi zararlara uğramıştır.

Afet dönemlerinin koşulları göz önünde bulundurulduğunda afetin hemen ardından gerçekleştirilen arama kurtarma çalışmalarının yanı sıra, afet sonrası yapılan faaliyetlerde insan haklarına dayalı bir yaklaşımın gözetilmesi önem arz etmektedir. Ancak afetler; özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi hassas grupların insan hakları ihlallerine maruz kalma riskini artırmaktadır.

6701 sayılı Kanun'un "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesine göre Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, "İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın

önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak"; "İnsan haklarının korunması, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumdaki eşitlik anlayışının geliştirilmesine yönelik olarak üniversiteler ile ortaklaşa faaliyetlerde bulunmak" ve "İnsan haklarının korunması ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve üniversitelerle iş birliği yapmak" görevlerini haizdir. İlgili Kanun'da tanımlanmış kurumsal görevimiz çerçevesinde 11 ilimizi etkileyen deprem felaketinde yaşananları insan hakları perspektifinden ele almak amacıyla 3 Mayıs 2023 tarihinde Ankara'da "İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir.

Öz bakım ve hareket serbestliği noktasında sorun yaşayan engelli bireylere, çocuklara, yaşlılara ve kadınlara duyarlı, afetlerin risk ve yıkıcı etkilerini azaltan afet yönetim planlarının varlığını zorunlu kılan bu olağanüstü dönemlerde, hassas gruplara yönelik ihtiyaç ve kapasitelerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Konunun çok paydaşlı ve çok aktörlü bir yaklaşım gerektirmesinden ötürü kamu kurumu çalışanları, akademisyenler, sivil toplum çalışanları ve diğer katılımcılarımızın katkılarıyla özellikle hassas grupların afet döneminde yaşadığı travmalara ve bu gruplara yönelik desteğin niteliğine ilişkin bir tartışma zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda beş oturumdan oluşan Sempozyum'da afet dönemleri, afet durumlarına ilişkin genel çerçeve ve yaşanan deprem felaketinin kendine özgü koşulları da göz önünde bulundurularak "Afet Döneminde Yaşlılar", "Afet Dönemlerinde Kadınlar", "Afet Dönemlerinde Çocuklar", "Afet Dönemlerinde Engelliler" ve "Afet Dönemlerinde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü" konu başlıkları etrafında çok yönlü biçimde ele alınmıştır.

Kurumumuzun insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ve kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması misyonu çerçevesinde gerçekleştirilen Sempozyumun bir çıktısı olarak afet döneminde hassas grupların sorunlarının insan hakları hukuku açısından ele alındığı bu bildiri kitabının yararlı olmasını temenni eder, bu çalışmaya katkılarını esirgemeyen kıymetli katılımcılarımıza ve Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ SUNUŞU	4
DÜZENLEME KURULU	9
BİLİM KURULU	11

AÇILIŞ KONUŞMALAR

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı).....	15
Louisa VİNTON (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Mukim Temsilcisi)	20
William MASSOLIN (Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi Başkanı).....	24

I. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE YAŞLILAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayşe CANATAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)	31
Dr. Nurgül KOCAKOÇ (Ege Geriatri Derneği) Afet Döneminde Yaşlı Hakları	32
Prof. Dr. Murat VARLI (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı) Afet Dönemlerinin Yaşlılar Üzerindeki Ruhsal ve Sosyal Etkileri	36
Doç. Dr. Pınar TOSUN TAŞAR (Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı) Afet Döneminde Kronik Hastalıklara Yaklaşım	40
Soru - Cevap Kısmı	44

II. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE KADINLAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR (Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)	49
Hâkim Meral GÖKKAYA (Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanı) Afet Döneminde Kadınların Adalete Erişimi	50
Dr. Öğr. Gör. Zeynep TEMİZER ATALAR (Kadın ve Demokrasi Derneği Yönetim Kurulu Üyesi) Afet Dönemlerinde Kadınların İhtiyaçları	55
Esat AKGÜL (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere Türkiye Temsilciliği Kurumsal İletişim ve Dış İlişkiler Direktörü) Afet Süreçlerinde Kadınların Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri	59
Soru - Cevap Kısmı	62

III. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ÇOCUKLAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)	70
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL (Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Acil Durum ve Afet Zamanlarında Çocuk Haklarının Etkin Olarak Kullanılmasının Sağlanması	71
Ekin BOZKURT (UNICEF Türkiye Çocuk Koruma Sorumlusu) Çocuk Haklarının İzlenmesi, Hak İhlallerinin Raporlanması ve İnsan Hakları Kurumlarının Rolü	76
Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA (Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Afet Dönemlerinde Çocukların Korunması ve Koruyucu Aile Modeli	81
Soru - Cevap Kısmı	85

IV. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ENGELLİLER

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ (Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı).....	91
Facundo Chaves PENILLAS (İnsan Hakları ve Engellilik Danışmanı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)	
Acil Durumda Engelliliğin Dâhil Edilmesinde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü	93
Banu ERGÜL (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanı)	
Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlarda Engellilik Kapsayıcı Hizmet ve Müdahaleler	96
Soru - Cevap Kısmı	100

V. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ ROLÜ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Leyla KESER (İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)	107
David RUTHERFORD (Yeni Zelanda İnsan Hakları Komisyonu'nun Önceki Başkanı, Tuhana İş Dünyası ve İnsan Hakları Ltd. Şti. Müdürü)	
Afet Dönemlerinde Yeni Zelanda İnsan Hakları Komisyonu'nun Üstlendiği Rol...	108
Top Bahadır MAGAR (Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu Başkanı)	
Afet Dönemlerinde Nepal İnsan Hakları Kurumu Deneyimi	113
Doç. Dr. Selda ÇAĞLAR (Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)	
Afet, Salgın ve Benzeri Olağanüstü Süreçlerde Engellilerin Temel İnsan Hakları	118
Tena Simonovic EINWALTER (Hırvatistan Cumhuriyeti Ombudsmanı)	
Deprem Etkilerinin İyileştirilmesinde İnsan Haklarının İzlenmesi	123

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Emine ÖZMETE

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı
Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) Müdürü

Prof. Dr. Esra SİVEREKLi

Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Fatma Ebru Gündüz

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ömer ANAYURT

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Pınar KARTAL

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL

Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Eray Sinan DEMİRHAN

Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Esra YAKAR

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Birimi / Koordinatör

Merve SİSLİ

İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birimi / Koordinatör

Fatih SAK

İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birimi / Uzman Yardımcısı

Pınar KAÇAN

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Birimi / Uzman Yardımcısı

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL

Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR

Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Gülriz UYGUR

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. H. Burak GEMALMAZ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK

Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadriye BAKIRCI

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Nihat BULUT

İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT

Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sevgi ŞAHİNTÜRK

Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdür Yardımcısı

Prof. Dr. Sultan TAHMAZOĞLU ÜZELTÜRK

Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hamdi Gökçe ZABUNOĞLU

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür AYDIN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Refia KAYA

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı)

Louisa VINTON

(Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Mukim Temsilcisi)

William MASSOLIN

(Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi Başkanı)

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

3 MAYIS 2023

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

SUNUCU

Açılış konuşmasını yapmak üzere, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sayın Muharrem KILIÇ'ı sahneye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın Başkanım.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı)

Sayın Bakan Yardımcım, Kıymetli Hazırın, Değerli Misafirler, Hanımefendiler, Beyefendiler; öncelikle hepimizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Programımıza hoş geldiniz.

Bugün burada ülkemizin 6 Şubat'ta yaşamış olduğu, asrın felaketi olarak nitelendirilen, adlandırılan, ağır katastrofik, gerçekten büyük dramlara da yol açan deprem felaketinin üzerinden geçen bu zaman zarfı içerisinde yapmış olduğumuz kurumsal faaliyetlere dair birtakım tespitleri sizlerin, kıymetli takip edenlerimizin, izleyenlerin huzurunda paylaşmak istiyoruz. Özellikle de kadınlardan çocuklara, engellilerden yaşlılara varıncaya kadar hassas grupların bu süre zarfında, özellikle de deprem ya da sair afetler sonrası ve insani yardımların yapıldığı süre zarfında karşılaşmış oldukları sorunları, hak temelli sorunları, insan hakları temelli sorunları gündeme taşımak, ilgili alanda, alan yazınında emek veren, gayret sarf eden, kalemiyle, yüreğiyle mesai harcayan kıymetli meslektaşlarımızın, sizlerin değerli katkılarıyla bu konuları konuşmak için buradayız.

Malumunuz olduğu üzere yaklaşık 11 ilde acı bir felaketle karşı karşıya kaldık. Etkisi itibarıyla baktığımız zaman dünya tarihinde neredeyse oldukça nadir, bu kadar büyük çapta insani drama, acıya, ölüme, yıkıma yol açan ender tabii afetlerden bir tanesiyle ülke olarak ne yazık ki karşı karşıya kaldık. Tabii ki bunun acısını, yaralarını sarma noktasında sivil toplum örgütlerinden kamu kurumlarına, kamu idaresinden bütün sivil yurttaşlarımıza varıncaya kadar herkesin bir dayanışma içerisinde ve sadece ulusal ölçekte değil, uluslararası ölçekte, küresel ölçekte birçok ülkenin de dayanışmasıyla birlikte bu enkazı, bu dramı, bu sıkıntıları, bu yaşanan hadisenin ortaya çıkardığı travmaları atlatma, aşma noktasında büyük gayretkeşlik ve dayanışma içerisinde hareket ettiğimizi ifade etmeliyim.

Bu yaraların sarılmasının hem maddi anlamda hem de manevi anlamda belli bir süreyi ve zamanı alacağı malum. Bu noktada özellikle bu sorun alanlarının, afet dönemlerinde yaşanan bu sorunların üstesinden gelme noktasında insani yardımlar ilk planda önem arz ediyor. Bu insani yardımların adaletli,

hakkaniyetli bir şekilde ilgili yurttaşlara, mağdurlara, o bölgede yaşayan vatandaşlarımıza eriştirilmesi, ulaştırılması büyük önem arz ediyor. Bu noktada ülke olarak daha önce yaşamış olduğumuz tabii afetlerde de ortaya koyduğumuz insani refleksimizi, kendi imkânları ölçüsünde her bir vatandaşımızın, bütün yurttaşlarımızın seferber ettiğini hepimiz gördük ve tanıklık ettik. Bu noktada biz de kurum olarak özellikle depremin hemen ardından ikinci günü itibariyle bölgede yapmış olduğumuz insani yardım faaliyetleri başta olmak üzere afetzedelerimizin, depremedelerimizin hak temelinde ayrımcılığa maruz kalmamaları açısından büyük bir gayret ve kurumsal bir çaba içerisinde olduğumuzu ifade etmeliyim.

Bunun ortaya çıkarmış olduğu sosyal, fiziksel, çevresel, bilişsel sorunların kontrol edilmesi, buna ilişkin yardımların yapılması, desteklerin sağlanması topyekûn bir çabayı gerekli kılıyor. Fakat burada biz daha çok değerli akademisyenlerimizin, değerli katılımcılarımızın katkısıyla özellikle toplumun hassas gruplarında ortaya çıkan travmalara ve gerekli olan desteğin neler olduğuna ilişkin bir düşünce ortamı ve tartışma zemini yaratmak istiyoruz. Bu açıdan bakınca afet dönemlerinde bu noktalarda az önce sıraladığım bakış açısı çerçevesinde özellikle ulusal insan hakları kurumlarına birtakım yükümlülüklerin düştüğünü söylemeliyim. Burada özellikle başta insani yardım olmak üzere ilgili kaynak ve desteklerin bu hassas gruplara eriştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu çabaların hak temelli olması ve ihtiyaç sahibi olan kesimlere ulaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Biz kurumsal olarak, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak başta bir eşitlik kurumu olmamız hasebiyle ayrımcılığın önlenmesi ve sadece hassas gruplar açısından değil, bütün gerçek kişilerin, bütün yurttaşlarımızın eşit haklara erişim temelinde herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın ulaşmaları noktasında, erişebilmeleri noktasında kurumsal kurul kararlarımızla öncülük ettiğimizi ve kararlar verdiğimiz ifade edeyim. Burada sadece ulusal anlamda yaşanan bu krizde ve afette sadece kendi yurttaşlarımızın değil, yabancıların da herhangi bir mağduriyete ve ayrımcılığa maruz kalmaması noktasında da kurumsal çabamızı hem kurul kararlarımızla hem de diğer farkındalık artırıcı eğitsel faaliyetlerimizle ortaya koyduğumuzu söylemeliyim.

Depremin hemen ardından ikinci günü itibariyle başta insani yardım noktasında, kurumsal kapasitemiz ölçüsünde, Kurumumuz çalışanların gayretleri, gayretkeşlikleri doğrultusunda bir çaba içerisinde olduk. Depremin yaşandığı illerimizde, bütün il merkezlerimizde, her bir deprem bölgesinde ve depremin yaşandığı özellikle bazı ilçelerimizde, ağır travmaların, ağır hasarların ortaya çıktığı Nurdağı gibi, Pazarcık gibi ilçelerimizde hem Kurul üyelerimizin kıymetli katkıları ve hazır bulunuşlarıyla hem de uzmanlarımızın, başkan yardımcılarımızın çabalarıyla varlık gösterme ve insani yardım noktasında karınca kararınca kurumsal kapasitemiz ölçüsünde ilk planda destek olma çabası içerisinde olduğumuzu sizlerle paylaşmalıyım. Sonrasında ulusal insan hakları kurumu olarak özellikle yapılan yardımların taraflara, depremedelere, afetzedelere ulaştırılması noktasındaki izleme faaliyetlerimizi, hak temelli izleme faaliyetlerimizi sürdürdüğümüzü, o süre zarfında buna ilişkin bir çalışma yaptığımızı ve özellikle izleme faaliyetinin nasıl bir yöntem ve metodolojiyle yapılması gerektiğine dair bir çalışma ortaya koyduğumuzu ifade edeyim.

Bu noktada özellikle deprem sonrasındaki izleme ziyaretlerimizde ve Kurumumuza yapılan başvurular çerçevesinde tanıklık ettiğimiz bir ayrımcılığın ve özellikle barınma hakkı açısından insan hakları

ihlallerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Özellikle afetzedelerimizin civar illere zorunlu biçimde taşınma ya da orada barınma imkânına kavuşma durumlarının hâsıl olduğunu hepimiz biliyoruz. Yaklaşık 500 binin üzerinde depremzedeye başkentimizde ev sahipliği yapıldığını, farklı kamu kurumlarında ve sivil toplum örgütlerimizin ev sahipliğinde desteklerin, insani desteklerin sağlandığını biliyoruz. Nitekim kurumsal olarak sadece deprem bölgelerine yapmış olduğumuz ziyaretler değil, onun dışında Afyonkarahisar ilimiz, Mersin ilimiz, başkentimiz Ankara'mız gibi depremzedelerimizin barınmış olduğu, barınma hakkı noktasında kendilerine sığınak olan yerleri, merkezleri, KYK yurtlarını ziyaret ettiğimizi, onların ihtiyaçları ve talepleri noktasında ve özellikle hem ayrımcılık ve eşitlik kurumu olarak hem de bir insan hakları kurumu olarak kurumumuza başvuru imkânlarına ilişkin bilgilendirmede, hukuki destek sağlamakta olduğumuzu söylemeliyim.

Özellikle deprem sonrasında ilk temaslar itibarıyla AFAD Başkanlığı başta olmak üzere illerde, Malatya'da, diğer illerde ilgili idarecilerimizle temaslarımız çerçevesinde izleme faaliyetlerimize esas teşkil edebilecek şekilde bilgilendirme imkânına kavuştuğumuzu söylemeliyim. Bu noktada deprem sonrasında hemen ilgili kamu kurumlarıyla, Türkiye Barolar Birliği meslek örgütümüz başta olmak üzere birçok meslek örgütüyle, Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğümüz ile Ankara Şehir Hastanemiz ile doğru, saik bilgi akışını temin edebilme ve buna ilişkin bu bilgiler temelinde izleme faaliyetleri yapabileme noktasında etkin bir iletişim içerisinde olduğumuzu paylaşmalıyım.

Malumunuz olduğu üzere eşitlik kurumu olmamız hasebiyle başvurular alıyoruz. Resen inceleme yetkimiz çerçevesinde hem sistematik insan hakları ihlalleri hem de ayrımcılık yasağının ihlalleri noktasında resen inceleme kararları alıyoruz. Özellikle toplumun hassas kesimlerinin bu tür zamanlarda, afet zamanlarında ve sonrasında ortaya çıkan durumların, ortaya çıkabilecek olan hak ihlallerinin bertaraf edilmesi noktasında bilgilendirilmesi, kendilerine mobil biçimde gidilerek, deyim yerindeyse ayaklarına gidilerek başvuru imkânları konusunda bilgilendirilmesi ve sözlü başvuruların alınması büyük önem arz ediyor. Yasamızın ve ilgili Yönetmeliğimizin bize vermiş olduğu imkân çerçevesinde, bu tür zaruret ve mücbir sebep durumlarında bazı usulü gereklilikleri de dikkate almadan başvurularımızı alabilmemiz noktasında harekete geçtiğimizi ve bu çerçevede depremzedelerimizin talepleri noktasında ciddi biçimde 7/24 esasında telefon yoluyla onların başvurularını, onların taleplerini dikkate alabilecek bir mekanizma oluşturduğumuzu paylaşmalıyım.

Barınma hakkı noktasında, özellikle deprem sonrasında ortaya çıkan barınma hakkına ilişkin kısıtların, sıkıntıların ve kira bedellerindeki artışların ciddi bir mağduriyet yarattığına, mağduriyeti arttırdığına hepimiz tanıklık ettik. Bu noktada kurumsal olarak yapmış olduğumuz basın bildirisi, yapmış olduğumuz basın toplantıları ve televizyonlarda, görsel medyada yapmış olduğumuz röportajlar ile özellikle afetzedelerimize, depremzedelerimize yönelik, ister servet temelinde olsun isterse medeni hal ve başkaca temellerde olsun, ortaya çıkabilecek ayrımcı tavır ve tutumların idari bir yaptırımının olduğuna ilişkin paylaşımlarımız söz konusu oldu. Sadece bununla yetinmedik, ayrıca temel insan haklarından ve insani gereklerden bir tanesi olan barınma hakkına ilişkin yapmış olduğumuz bir rapor çalışmasını da kurulumuz kararıyla sizlerin, bütün ulusal ve uluslararası kamuoyunun ilgisine sunduk, paylaştık. Bu noktada özellikle yaşanan

başkaca sosyal, sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik sorunlara kendi kurumsal kapasitemiz, ilgimiz ve yasal yetkilerimiz çerçevesinde dikkat çektiğimizi söylemeliyim.

Girizgâhta da ifade ettiğim üzere uluslararası ilişkiler bağlamında, özellikle AB bölgesinden, Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı Bölgesinden başta ENNHRI'nin yönetimine huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum. Bu noktada ciddi bir dayanışmayla ülke ölçeğinde, GANHRI ölçeğinde, BM ölçeğinde Global İnsan Hakları Kurumları Ağının da ciddi desteklerini aldık ve tabiri caizse ülkelerin seferber olarak hem bilgi desteği hem tecrübe aktarımı hem de maddi ve manevi destek konusunda kendilerine huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum. Depremi ilk anından itibaren ENNHRI, AB bölgesindeki Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı ile yapmış olduğumuz temaslar neticesinde bu türden afetleri yaşamış olan Nepal gibi, Hırvatistan gibi, Bosna Hersek gibi ülkelerin bu noktada tecrübe paylaşımlarını, onların bilgilerinden yararlanmak ve onların da izleme faaliyetlerinde kullanmış oldukları yöntemleri, metodolojileri bizlerle paylaşması bizler açısından gerçekten önemli bir imkân ve fırsat yarattı.

Bu süre zarfında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak Kurumumuza bağlı ilk ofisimizi, depremin hemen sonrasında büyük bir kıvançla ve mutlulukla karşıladık. Gaziantep ofisimizin resmi açılışı gerçekleşti. Bu noktada ilgili lojistik hazırlıklarımız sürüyor ve yakın zamanda, bu ay sonu itibariyle Gaziantep'te fiilen başlatacağımız bir ofisimiz, bir büromuz olacak. Gezici bir mobil ekip oluşturmak suretiyle Kurumumuza başvuru noktasında özellikle afetzedelerimize hem bir bilgilendirme hem de başvuru imkânı sağlamayı amaçlıyoruz.

Son olarak, bu çerçevede yapmış olduğumuz çalışmalardan bir tanesini, hukuk klinikleri çalışmasını sizlerle kıvançla paylaşmak istiyorum. Ankara Üniversitesi ile yapmış olduğumuz protokol çerçevesinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerimizin ve sadece onlarla sınırlı değil, depremzede olan, afet bölgesinde olan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin de desteğiyle afetzedelerimize sadece Kurumumuz ve Kurumumuza başvuru hakkında değil, diğer hukuki meseleler hakkında da kendilerine hukuki bilgi desteği sunmak adına hukuk klinikleri çalışmalarını başlattık. Bu noktada bize yapmış oldukları destekten ötürü özellikle Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğüne şükranlarımı sunmak istiyorum. Bu noktada ilk deprem destek masasını, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezimizde açmış olduk. Uzmanlarımızın da moderasyonu, destekleriyle her gün dönüşümlü bir biçimde öğrencilerimiz ile depremzedelerimize hukuki destek sağladığımızı ifade edeyim. Bu noktada özellikle çocuklarımız gerçekten önemli ve geleceğimizdir. Onlara ilişkin ilkini 23 Nisan'da Malatya'da büyük ve geniş bir alanda birçok, binlere yakın çocuğumuzun bulunduğu, depremzedelerimizin barınmış olduğu bir mekânda bir 23 Nisan şenliğini, TİHEK İnsan Hakları Şenliği'ni, TİHEK Çocuk Şenliği'ni gerçekleştirdik. Bu şenliklerimizi diğer bölgelerdeki depremzede çocuklarımıza moral-motivasyon olması, moral destek sağlama ve hak bilinci, hak temelinde bilgilendirme noktasında eğitsel faaliyetlerimizin, şenliklerimizin devam edeceğini sizlerin huzurunda paylaşmak istiyorum.

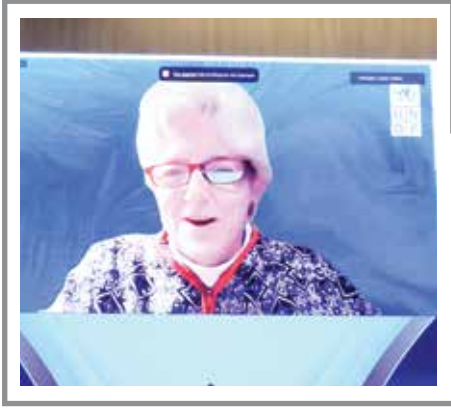
Son söz olarak; bu etkinliğimize, bu uluslararası çabamıza destek olan bütün paydaşlarımıza, bütün Avrupa ölçeğinden, diğer GANHRI bölgesinden ulusal insan hakları kurumlarına yürekten teşekkür ediyorum. Cenevre'deki GANHRI ve ENNHRI Genel Kurulu'nda birçoğuyla temas kurduk. Bugün bizi burada yalnız

bırakmayan, başta Sayın Adalet Bakanımız, Bakan Yardımcımız olmak üzere bütün Genel Müdürlerimize, ilgili Daire Başkanlarımıza yürekten teşekkür ediyorum. Değerli Kurul Üyelerimize destekleri ve burada hazır bulunuşları için teşekkür ediyorum. Bu programın hazırlanmasında gerçekten kıymetli, anlamlı destekleri ve çabaları için başkan yardımcılarımıza, uzmanlarımıza, uzman yardımcılarımıza yürekten teşekkür ediyorum. Verimli, anlamlı, depremzedelerimizin acılarını, sıkıntılarını paylaşma noktasında bir imkân ve zemin yaratma, bir imkân kapısı açma noktasında güzel bir etkinlik olmasını temenni ediyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

SUNUCU

Sayın Başkanımıza konuşmalarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Açılış konuşmasını yapmak üzere, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Mukim Temsilcisi Sayın Louisa VINTON online olarak sempozyumumuza bağlanacaktır. Buyurunuz Sayın VINTON.

Louisa VINTON

(Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Türkiye Mukim Temsilcisi)

Herkese tünaydınlar. Bugün Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) adına burada olmak büyük bir zevk. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Sayın Başkanı, Sayın Adalet Bakanı, diğer ülkelerin temsil edildiği İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve Ombudsmanlıkların Sayın Temsilcileri, Değerli Konuklar ve Konuşmacılar, Uluslararası Toplumdan Sevgili Meslektaşlarım. Konuşmama öncelikle kişisel ve profesyonel, sonra da UNDP adına Şubat ayındaki yıkıcı depremlerden etkilenen herkese kurumsal taziyelerimi ileterek başlamak istiyorum. Depremin sonuçlarını bugün de açıkça görüyoruz. Mümkün olan en hızlı iyileşme ve yeniden inşa imkânı için önümüze bakarken hâlâ bir acil durum modundayız. Ayrıca Sayın Başkan Muharrem KILIÇ'a ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna girişimleri ve böylesine önemli ve vakitli bir etkinliği düzenledikleri ve sizinle yüz yüze yerine çevrimiçi olarak buluşma ayrıcalığı için de teşekkür etmek istiyorum.

Bugünkü etkinliğin konuşmacı listesi gerçekten etkileyici ve sadece soyut ilkeler açısından değil, aynı zamanda etkilenen bölgelerde hala büyük acılarla yüzleşen insanların hayatını etkilemesi ve sadece günler veya aylar değil, yıllarca sürececek bir iyileşme süreci açısından da son derece önemli konular üzerinde faydalı bir tartışma vadediyor. Türkiye'deki herkes gibi UNDP olarak biz de hayatlarımızın ve çalışmalarımızın deprem öncesi ve deprem sonrası dönem olmak üzere ikiye bölündüğünü görüyoruz. Bu yüzden bugün buraya geldik ve aslında burada vermek istediğimiz çok basit bir mesaj var. Şu anlama geliyor. Her yerde afet var, sadece Türkiye'de görülen bir şey değil. Dünyanın her yerinde afetler görüyoruz ve bu durumlar insan haklarına çok daha fazla saygıyı gerektiriyor. Özellikle acil durum müdahaleleri ve hayati ihtiyaç söz konusu olduğunda hızlı bir şekilde ve aynı zamanda karar alma düzeyinde herkesin fikirlerini göz önünde bulundurarak, herkesin katılımını sağlayacak süreçler işleterek ve bu şekilde belirli tesis edilmiş uygulamaları ve prensipleri de hesaba katarak hareket etmek çok önemlidir. Acil ve olağanüstü durumdan bahsediyoruz ve tabii ki insan haklarıyla ilgili farklı çıkarımlar olabiliyor ama bizce kabul edilen insan

hakları sözleşmelerine baktığımızda dünya çapında herhangi bir kısıtlama söz konusu olduğunda bu kısıtlamaların mümkün olan en kısa süreyle sınırlı olması gerektiğini düşünüyoruz. Yani bu kısıtlamaların süre olarak da mümkün olduğunca asgari düzeyde olması gerektiğini düşünüyoruz.

Doğal afetlerin sadece Türkiye'de değil, her yerde çok fazla sonuçları oluyor ve genelde bu durum hâlihazırda mevcut olan insan hakları eksikliklerini daha da güçlendiriyor ve artırıyor. Mesela afet sonrası ortamlara bakıldığında sadece Türkiye'de değil, afet sonrasında her yerde zaten kırılğan ya da hassas konumda olan grupların ve nüfusların gittikçe artan bir kırılğanlık durumuyla devam ettiklerini görüyoruz. Bunların bazılarını sahada ya da Birleşmiş Milletler'in daha geniş ölçekli sistemi içerisinde uygulamalı çalışmalarımızda gözlemliyoruz. Deprem müdahalesine gözlemlerimiz oluyor. Katılımla ilgili olarak, seslerini duyurmakla ilgili olarak bazı sınırlamalar ve kısıtlamalar görüyoruz. Onlar olmaksızın hiçbir şey yapamayız ve özellikle acil durumlar söz konusu olduğunda bunları tam ölçekli olarak uygulamak mümkün olmayabilir ama mümkün olduğunca hızlı bir şekilde bu prensiplere katılımçılık temelinde ve seslerini duyurabilecekleri şekilde olmasını temin etmenin çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

Aynı zamanda pratikte şunu görüyoruz ki insanların yasal haklarına erişimleri de afet sonrası ortamlarda bazen sınırlı olabiliyor ve Türkiye'deki ortamda tesislerin çok önemli bir şekilde yıkıldığını görüyoruz. Özellikle de kırılğan gruplara adli yardımı sunan, bu sorumluluğa sahip olan kurumların da fiziksel olarak yıkılmış olduklarını görüyoruz. Bu nedenle de orada çalışan kişiler arasında da evlerini ve hayatlarını kaybedenler oldu. Bu nedenle de ister istemez yasal konular, insanların varlıklarının ve mülklerinin kaybedilmesi söz konusu olduğunda bu konudaki haklarına erişimde de bazı sıkıntılar oldu.

Burada aslında şunu söylemek istiyorum ki bizim inandığımız prensipler; eşitlik prensibi, ayrımcılık yapmama prensibidir. Bunlara baktığımızda her zaman için şöyle bir risk var. Bu haklar afet sonrası ortamlarda bazen tam olarak uygulanamayabiliyor ve tabii ki burada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1'inci maddesine baktığımızda bütün insanların haklarına erişimlerinin olması gerekiyor. Yani aslında bu her gün kendimize tekrar etmemiz gereken bir mantra niteliğinde. Mesela sözleşme kapsamında diğer kişilerle kıyaslandığında engelli bireylere baktığımızda onların da eşit haklara ulaşması gerekiyor. Ama genelde afet sonrası ortamlarda bunların tam anlamıyla gerçekleştirilemeyeceğini görüyoruz. Genelde konteyner şehirlerde oturmaları gerekiyor. Gerçekten bazı sanitasyon hizmetlerine erişimleri çok ciddi ölçekte kısıtlı olabiliyor. Mesela tekerlekli sandalye kullanıcıları için çok zor oluyor. Aynı zamanda kadınlarla ilgili çok zorluklar var. Mesela bazen bu bölgelerde aile içi şiddet vakalarında yine artışlar da gözlemleyebiliyoruz. Yine ışıklandırmanın olmaması, sanitasyonun erişiminde sıkıntılarının olması kadınlar için, gerçekten kadınların hakları açısından da, onların haklarının sınırlandırılması açısından da çok önemli çıkarımları beraberinde getiriyor. Aynı zamanda geçici koruma altındaki Suriyelilere, mültecilere, göçmenlere baktığımızda bazen bazı temel hizmetlere ulaşımında kuyrukların sonlarına itildiklerini görüyoruz, sıraların sonlarına itildiklerini görüyoruz. Özellikle afet sonrasında daha az insan haklarından ziyade daha çok insan hakları teminine odaklanmamız ve bu şekilde eşitlik ve ayrımcılık yapmama prensiplerini sürekli temin etmeye devam etmemiz gerekiyor. Gerçekten çok önemli bir uygulama görüyoruz. Tabii ki bu ölçekte en özenli olabilecek çalışmalardan bazılarını görüyoruz ve çok daha sağlam ve sürdürülebilir bir iyileşme, bir toparlanma dönemi temin etmeye çalışıyoruz. Bu, Birleşmiş Milletlerin çekirdek prensibidir.

Sizin de bildiğiniz gibi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 2020 yılında insan hakları için eylem çağrısında bulundu. Bu aslında ayrımcılık yapmama ilkesi de dâhil olmak üzere en iyi belgelendirilmiş inisiyatiflerden bir tanesini, insan hakları taahhüdü adanmışlığını ortaya koyuyor ve bu tür kriz ortamlarında da çok önemlidir. Çabalarımızı afet öncesinde nasıl yapıyorsak, afet sonrasında çok daha artan bir şekilde bunları sürdürmemiz gerekiyor. Burada duyduğumuz diğer bir prensip de insan hakları taahhütlerimizi ne kadar hızlı ve özenli bir şekilde devam ettirsek o kadar güçlü bir toparlanma, iyileşme süreci olacak ve insanlar daha çok güveniyor olacaklar. Ama tabii ki şu mesajı vermek de çok önemli; gelecek onlar için pozitif şeyler, olumlu şeyler de barındırıyor. Afet müdahalesi açısından bunları hesaba katmak gerçekten çok önemli ve biz Birleşmiş Milletler olarak Strateji ve Bütçe Ofisi ile afet sonrası ihtiyaç değerlendirmesinin gerçekleştirilmesi için çalışıyoruz.

Dünya Bankası ile de birlikte Türkiye'nin afet iyileşme ve yeniden imar ya da yeniden inşa değerlendirmesini yapıyoruz. Burada devlet makamları, Dünya Bankası, AB, Birleşmiş Milletler sistemleri olarak bizim rolümüz bir toparlanma, bir iyileşme vizyonunun ortaya konulmasını sağlamaktır. Yaptıklarımıza baktığımızda burada sadece altyapı oluşturmak ya da fiziksel altyapı oluşturmaktan bahsetmiyoruz. Burada üzerine mutabık kalınmış prensiplerin daha da güçlendirilmesinden de bahsediyoruz. Öncelikle daha iyi bir inşaat gerçekleştirme, daha dayanıklı, daha sağlam bir inşaat gerçekleştirme, herhangi bir eksikliği giderme adına hem kurumlarda hem de fiziksel yapılarda bunu yapmaya çalışıyoruz. Daha sonra da afet-risk azaltımını, eğitim politikalarını ve uygulamalarını da dâhil etmeye çalışıyoruz ki gelecekteki herhangi bir güçlüğe karşı toplum daha hazırlıklı olabilsin. Aynı zamanda hesap verilebilir kararların alınması ve etkilenen kişilerin katılımıyla bu süreçlerin işletilmesi çok önemlidir. Bu etkilenen kişilerin seslerini duymak ve dinlemek çok önemlidir.

Bu toparlanma, iyileşme ve yeniden inşa süreçlerinde baktığımızda dördüncü prensip kimsenin arkada bırakılmaması ilkesidir. Yine söylemek istiyorum ki afet öncesinde hassas gruplar hâlihazırda güçlüklerle zaten başa çıkmaya çalışıyorlardı ama artık şimdi eşit haklara erişim konusunda ve ayrımcılık yapmama ilkesi konusunda çok daha önemli kısıtlamalara maruz kalabiliyorlar. Aynı zamanda da sürdürülebilir bir geleceğe yönelik olarak doğa dostu çözümlerin getirilmesi çok önemli. Bu prensipler aslında bütün ortaklar tarafından gerçekleştirilen değerlendirmede kabul gördü. Mesela Brüksel'den bir donör vardı. Mart ayında yeni bir toplantı gerçekleştirmiştik. Bunları kâğıda koymak, dökmek kolay oluyor tabii ki ama uygulandığını duymak daha zor olabiliyor ya da görmek daha zor olabiliyor.

Ulusal insan hakları kurumlarına baktığımızda bu türden kurumlar tarafından çok net bir liderlik rolünün üstlenildiğini görüyoruz. Bu konuda TİHEK'in önderliği çok önemli. Aynı zamanda bugün diğer ülkelerin kurumlarından da katılımcılarımız var. Şüphesiz hepimiz için çok önemli bir sempozyum olacaktır. İnsan hakları kurumları çok daha verimli ve etkili bir şekilde faaliyet gösteriyor olacaklar. Koalisyon, yani hem hükümet hem hükümet dışı ve sivil toplum aktörleri, tarafından desteklendikçe daha önemli bir müdahale gerçekleştirecekler. Bu konuda UNDP olarak ben de çalışmalarımızı ve desteklerimizi sürdürebileceğimizi söyleyebilirim. Bunlar analizler yapılması, politika tavsiyelerinde bulunulması şeklinde olacak. Şu anda çok daha sıkı çalışıyoruz. Bölgede halen baroların desteklenmesi, adli yardımın tekrardan sunulması, yaşlılara yönelik bakım hizmetlerin sunulması, engellilere yönelik bakım hizmetlerin sunulması, şiddetten mustarip

kadınlara destek sunulması, barınma hizmeti sağlanması, depremden kaynaklı olarak başka bölgelerde sağlık risklerinin azaltılması gibi konularda çok mütevazı bir desteğimizin olduğunu söyleyebiliriz.

Özellikle çalışma hakkı da çok önemli ve bu kadar zorlu koşullarda göz önünde bulundurulması gereken çok zorlu bir prensip ama yine de mümkün olan en kısa sürede hesaba katılması gerekmektedir. Yine çok fazla ortağımız var ve çoğu da bu konferansta katılıma sahiptir. Yani bugün sadece güçlülerle ve yapılması gereken çalışmalarla ilgili olarak konuşmalar yapmayacağız. Aynı zamanda bu konuda taahhüdünü gerçekleştiren kişiler olarak omuz omuza çalışmalarımızı hep devam ettiriyor olacağız. Bu afet durumlarında çok daha özenli ve çalışkan bir şekilde çalışmamız lazım. Bugün bana açılış konuşmasında bu fırsatı verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum ve UNDP olarak büyük bir heyecanla bu başarılı konferansı bekliyor olacağız.

SUNUCU

Sayın VINTON'a konuşmalarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Açılış konuşmasını yapmak üzere Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi Başkanı Sayın William Massolin'i sahneye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın MASSOLIN.

William MASSOLIN

(Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi Başkanı)

Değerli TİHEK Başkanı Prof. Dr. Sayın Muharrem KILIÇ, Değerli UNDP Türkiye Mukim Temsilcisi Sayın VINTON, Değerli Konuşmacılar, Uzmanlar, Akademisyenler ve Değerli Katılımcılar. Ben bu uluslararası sempozyuma ve Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu tarafından organize edilen bu etkinliğe katılmaktan büyük bir onur duyuyorum ve burada konumuz: "*İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar.*"

6 Şubat tarihinde gerçekleşen bu zorlayıcı, yıkıcı, büyük depremden sonra bu türden bir etkinliğin zamanında ve önemli olduğunu düşünüyorum. Buna paralel olarak acil durum yardım çabalarıyla birlikte anında öncelik her zaman ihtiyaçlar üzerinde oluyor ve daha geniş ölçekli şekilde ihtiyaçların gözetilmesi gerekiyor. Hassas grupların insan hakları gerçekten çok önemli konulardan bir tanesi ve ben bu sempozyumda bu konuya odaklandıkları için organizasyonu gerçekleştiren kişilere çok teşekkür ediyorum. Öncelikle Türkiye'deki herkese başsağlığı dilemek ve özellikle de bundan en fazla muzdarip kalanlara, sevdiklerini kaybetmiş olanlara baş sağlığı ve geçmiş olsun dileklerimi iletmek istiyorum. Aynı zamanda da Kurumumun kendi yetki alanındaki, bölgesindeki yerlerde desteğe devam etme taahhüdünden bahsetmek istiyorum.

Türkiye'deki İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu gibi kurumların çok önemli bir rolü vardır. Ülkenin hazırlıklı olma durumunun desteklenebilmesi, afetlere yeterli bir şekilde müdahalede bulunulması ve en kırılgan nüfusun ihtiyaçlarının gözetilmesi için çok önemli bir sorumluluğu vardır. Tabii ki coğrafya çok önemli bir boyut ve diğerlerine nazaran bazı ülkeler afetler yaşamaya çok daha meyilli olabiliyorlar fakat iklim değişikliği, küresel ısınma ve bunun beraberinde getirdiği sonuçlar açısından gittikçe artan bir farkındalık söz konusudur. Bu nedenle afetler gittikçe artan bir şekilde bütün dünya için sorun haline gelmeye başladı.

Afetler bütün nüfusu etkileyebiliyor olmakla birlikte herkes, bütün nüfus eşit bir şekilde etkilenmiyor. Genelde mağdurlara baktığımızda orantısız bir şekilde en çok çocukların, yaşlıların, engelli bireylerin, en yoksul kesimlerin ve diğer hassas konumdaki toplum üyelerinin etkilendiğini görüyoruz. Etkili çözümlerin ve tedbirlerin getirilebilmesi için kırılgan grupların afet-risk azaltımının bütün aşamalarına dâhil edilmesi ve göz önünde bulundurulması gerekiyor. Bu gerçekten çok önemli ve bu konuda insan hakları aktörleri ile ulusal insan hakları kurumlarının özellikle çok dikkatli olması ve temel düzeyde bir rol oynaması gerekiyor.

Bu süreçte göz önünde bulundurulması gereken hassas bazı sorular var. Öncelikle hassas grubun tespit edilmesi, daha sonra dahiliyetinin sağlanması ve riske maruziyetiyle ilgili kırılganlıklar gibi bütün unsurların düşünülüyor olması lazım. Avrupa Konseyi'nin kilit kurumlarının çoğu afet dönemlerinde insan hakları konusunu ele alıyor. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi, yerel ve bölgesel makamlar gibi kurumlar bu konularla mücadele edilmesiyle ilgili olarak önemli perspektiflerini sunuyorlar fakat çok geniş çaplı olarak bilinmiyor. Aslında Kurumumuzun bu konuda faaliyet gösteren spesifik bir kurumu da var. Kısaca EUR-OPA olarak da bilinen "Avrupa ve Akdeniz Büyük Ölçekli Tehlikeler Antlaşması" var. İnsan hakları yaklaşımı çerçevesinde hassasiyetin, kırılganlığın azaltılması ve bu kırılganlıkların ele alınması, en çok etkilenen grupların bu türden afetlerde hesaba katılmasıyla ilgili bir konudur. Sürdürülebilir kalkınmaya dönük 2030 gündemine baktığımızda, tabii ki hiç kimsenin geride bırakılmaması ilkesi çerçevesinde en kırılgan kişilere ulaşılması ve Sendai çerçevesinin yine benimsenmesi, afet-risk azaltımı açısından çok önemlidir.

Yine EUR-OPA'nın, yani "Avrupa ve Akdeniz Büyük Ölçekli Tehlikeler Antlaşması"nın da çok önemli bir konusudur. Bu gerçekten imzalanmış olan çok önemli bir belgedir. Burada afet-risk azaltımı ve insanların dayanıklılığını arttırma konusunda etik bazı prensipler var. Bu belge içerisinde çok faydalı bazı kılavuz ilkelerin derlendiğini görüyoruz ve bu etik prensipler temel düzeyde hem politika tavsiyeleri hem de pratik, uygulamalı çözümler geliştirmeyi destekliyor. Bu şekilde de engelli bireyler ya da toplumsal cinsiyet temelli kırılganlıklar, yaşlılar, göçmenler, iltica başvurusu olanlar, mülteciler ve çocuklar gibi kırılgan nüfusların dayanıklılığını ve hazırlıklılığını arttırmaya çalışıyor. Merkezi düzeyde hükümet; yerel düzeydeki kapasite ve farkındalığı arttırmak için çok net ve somut bir şekilde bir yapı ortaya koymakla birlikte bu aynı zamanda etkili bir risk yönetimi açısından da çok önemlidir. İyi uygulamalar topluluklara odaklanır. Aynı zamanda tahliye planlarına bakıldığında bu türden kişilerin de göz önünde bulundurulması çok önemli. Yine UNSD, IOM ve Avrupa Konseyi de dâhil olmak üzere çok farklı kuruluşlar tarafından geliştirilmiş olan mevcut bazı kaynaklar, kılavuzlar, araçlar da söz konusu ve bunlardan faydalanılması önemli diye düşünüyorum.

İnsan hakları yaklaşımı birincil düzeyde bütün kırılgan grupların tespit edilmesi ve kabul edilmesiyle başlamalıdır. Bu yaklaşım ırkları, cinsiyetleri, yaşları, coğrafi konumları, inançları ve yasal statüleri ne olursa olsun herkesi kabul eder. Bu yaklaşımın amacı bütün aşamalarda bütün bu kişilerin haklarına saygı

duyulmasıdır ve bilgiye erişimden farkındalık artırmaya, kaynaklara erişime kadar bunu temin etmeyi amaçlar. Akademisyenlerin dahiliyeti çok önemli ve bu konferansta özellikle de akademisyen olarak birçok kişiyi gördüğüm için çok mutluyum. İnsanlarla koordinasyon içerisinde hâlihazırda sahada mevcut olan bilgiyi tespit etmek, bundan faydalanmak ve inovatif bazı yaklaşımlar getirmek çok önemlidir.

Değerli katılımcılar, sonuç olarak ben bugün gerçekleştireceğimiz konuşmaların önemini altını çizmek istiyorum. Afet dönemlerinde insan hakları boyutunun ana kılavuz prensip olarak yaklaşımımızda yer almasının öneminden tekrar bahsetmek istiyorum. Bu fırsattan istifade Avrupa Konseyinin zengin deneyimi temelinde iş birliğine devam konusunda bu güçlü adanmışlıklarından dolayı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna teşekkürlerimi bir kez daha sunmak isterim. Mevcut durumda insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi alanlarında Türkiye'de 30'u aşkın proje uygulanıyor. Hepinize oldukça başarılı ve verimli bir sempozyum diliyorum. Çok teşekkürler.

SUNUCU

Sayın MASSOLIN'e konuşmaları için teşekkür ediyoruz. Kendisine hediyesini takdim etmek üzere Sayın MASSOLIN'i ve Sayın Başkanımızı sahneye davet ediyorum. Sayın Adalet Bakan Yardımcımız Akın GÜRLEK'in sahneye teşriflerini arz ederim. Buyurunuz Sayın Bakanım. Aile fotoğrafı almak için Kurul üyelerimizin ve tüm protokolümüzün sahneye teşriflerini arz ederim. Aile fotoğrafında yer almak isteyen tüm misafirlerimizi sahneye davet ediyoruz. Değerli katılımcılar kısa bir kahve arası vereceğiz. Kahve arasının ardından sempozyumumuzun ilk oturumu saat 10.45'te başlayacaktır.

I. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE YAŞLILAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayşe CANATAN

*(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve
Araştırma Merkezi Müdürü)*

Dr. Nurgül KOCAKOÇ

(Ege Geriatri Derneği)

Afet Döneminde Yaşlı Hakları

Prof. Dr. Murat VARLI

(Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

Afet Dönemlerinin Yaşlılar Üzerindeki Ruhsal ve Sosyal Etkileri

Doç. Dr. Pınar TOSUN TAŞAR

(Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

Afet Döneminde Kronik Hastalıklara Yaklaşım

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

3 MAYIS 2023

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SUNUCU

Kıymetli Katılımcılar, uluslararası sempozyumumuzun "Afet Dönemlerinde Yaşlılar" başlıklı birinci oturumuna başlıyoruz. Oturuma başkanlık etmek üzere, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Sayın Ayşe CANATAN'ı, oturumda konuşmalarını yapmak üzere Dr. Sayın Nurgül KOCAKOÇ'u, Prof. Dr. Sayın Murat VARLI'yı ve Doç. Dr. Sayın Pinar TOSUN TAŞAR'ı sahneye davet ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Ayşe CANATAN

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları
Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)

Değerli Hazırın, Sayın Başkan ve Sayın Katılımcılar, bugünkü bu Afet Döneminde İnsan Hakları Hassas Gruplar toplantısına hepiniz hoş geldiniz. Bugünkü ilk oturum olan "Afet Döneminde Yaşlılar" oturumunda ilk konuşmacımız Dr. Sayın Nurgül KOCAKOÇ'u kısaca tanıtmak istiyorum. İlk, orta, lise eğitimini İzmir'in Ödemiş ilçesinde tamamlamıştır. Aktif hekimliğinin yanı sıra 17 yıl sağlık yöneticiliği yapmıştır. 1991 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. 2007 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirmiştir. Sağlık hukuku alanında yüksek lisans yapmıştır. 2022 yılında Ege Üniversitesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalında yaşlı sağlığı doktora eğitimini tamamlamıştır. Çalışma alanları; yaşlı hakları, yaşlı dostu düzenlemeler, yaşlı istismarı ve ihmali, yaş ayrımcılığı olarak sayılabilir. *Türk Hukukunda Yaşlı Hakları* isimli bir kitabı mevcuttur. Uzatmadan konuşmacımızı kürsüye davet etmek istiyorum. Teşekkür ederim. Süreniz 15 dakikadır.

Dr. Nurgül KOCAKOÇ
(Ege Geriatri Derneği)

AFET DÖNEMİNDE YAŞLI HAKLARI

Herkese merhaba, öncelikle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna bu nazik daveti için teşekkür ediyorum. Benim sunumum, "Afet Döneminde Yaşlı Hakları". Ben sunumuma çok sevdiğim Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin "*Her can eşit değere sahiptir. Haklarımız yaşla birlikte azalmaz.*" sözüyle başlamak istiyorum. Bu benim çok sevdiğim, belki de düstur edindiğim bir cümledir. Bugünkü konumuz afetler, olağanüstü durumlar. Afetler koşulları nedeniyle insani, maddi, ekonomik ve çevresel kayıplara yol açarak toplumun işleyişini ciddi şeklide aksatan durumlardır. Afet olayının kendisi değil, doğurduğu sonuç ve afetlerden kaynaklanan acil durumlar da insan haklarının kullanımını etkilemektedir.

Bugünkü konumuz "Afetlerde Savunmasız Gruplar, Kırılgan Gruplar". Afetlerden herkes etkileniyor ama toplumdaki farklı gruplar, farklı risk seviyelerine maruz kalıyor ve yaşlı insanlar da bu risklerden orantısız bir şekilde etkileniyorlar. Yaşlılar için diğer bir olumsuz durum ise çoğu zaman afetlerde görünmez kalmalarıdır. Yaşlılar hem fizyolojik açıdan hem de fiziksel koşulları nedeniyle mekânsal açıdan kırılgan, savunmasız gruplar içerisinde yer alıyorlar. İstatistiklere bakıldığında da bu görülüyor. Mesela 2005 yılında New Orleans'ta yaşanan Katrina Kasırgası'nda ölenlerin %71'i 60 yaşın üzerinde, Maldivler'de yaşanan tsunamide 65 yaş üzeri nüfus 3,1 olmasına rağmen ölümlerin %17,3'ünü 65 yaş üzeri bireyler oluşturmuştur. Diğer bir durumsa afet dönemlerinde sunulan insani yardımların ve finanse edilen projelerin ne yazık ki çok az bir kısmı yaşlılara yöneliktir.

Afet korkunç bir şey ve bu olayı yaşayan insanlar kendilerini yaralı, ailelerinden ayrılmış, barınaksız, temel hak ve hizmetlere erişemez ya da sınırlı erişim bir halde buluyorlar. Bu dönemlerde kurumların ve hukukun üstünlüğü zayıflayabiliyor, bireyler de geride bırakılan felaketle başa çıkamaz hale gelebiliyorlar. Afetlerin insan hakları boyutu çok önemlidir. Ben de bu sunumumu insan hakları boyutu ve sonrasında uluslararası belgeler ile ulusumuzdaki belgeler üzerine kurguladım çünkü bireyler afet dönemlerinde

insan hakları ihlalleri ve suistimalleriyle karşı karşıya kalabiliyorlar ama insan hakları, bizim doğuştan sahip olduğumuz, vazgeçilemez, devredilemez ve dokunulamaz haklardır. Devlete de bizim bu haklarımızı koruma görevi verilmiştir. Son yaşanan felaketlerle görülmüş ki insan hakları ihlalleri ve ihlallerinden korunmak, afet döneminde yardım sağlanması kadar önemlidir. Afet döneminde birçok insan hakkı sorunuyla karşılaşabiliyoruz. Bunlardan birkaçını saymak gerekirse; güvenlik eksikliği, yardıma erişimde eşitsizlik, ayrımcılık, istismar, zorunlu yer değiştirme, zararların karşılanmasında eksiklik, özellikle bugünkü konumuz olan çocuklar, yaşlılar, engelliler üzerinde ciddi olabilen aile ayrılıkları en sık yaşanan insan hakları sorunları arasındadır.

Diğer gruplarla karşılaştığımızda yaşlı insanlar hem uluslararası yasalarda hem de afet politikaları ve uygulamalarında genel olarak ihmal edilen bir gruptur. Sanırım bizim toplumumuzda olduğu gibi bütün dünyada da bu yaklaşım var. Bunun nedeni de ailelerin ve toplulukların, onları her zaman koruyacağı ve ihtiyaçlarını karşılayacağı algısı olabilir. Bu durum belki de onların biraz göz ardı edilmelerine neden oluyor. Uluslararası arenaya baktığımızda ne yazık ki yaşlıları hedef alan herhangi bir sözleşme veya yasal bağlayıcılığı olan bir araç mevcut değil ve yaşlılar, çok az yasal araç içerisinde ayrı bir kategoride atıflanmışlar. Afet döneminde yaşlılara yönelik uluslararası arenada özel bir bölüm ayrılan tek belge, 2002 yılında yayımlanmış olan Madrid Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı'dır. Bu planda yaşlıların zarar görmeye açık bir grup olduğu, hizmetlerden eşit yararlanmaları gerektiği, afet planlarında ve politikalarında yaşlılara yardımın açık ve anlaşılabilir bir şekilde yer alması, bu konuda ulusal rehberlerin geliştirilmesi, yaşlıların hem ekonomik zarardan hem de istismardan korunmaları ve onların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiği hususlarına yer verilmiştir.

Bir diğer uluslararası belge, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'dir. Bu aslında yerel yönetimlere yönelik hazırlanmış bir belge ve can kaybı sayısını azaltmak, daha çok ülkede risk yönetimi yapılmasını sağlamak, uluslararası iş birliğini arttırmak gibi hedefleri var. Bu çerçevede gerek afetle ilgili hazırlanacak politikalarda gerekse oluşturulacak programlarda yaşlıların deneyim, bilgi ve becerilerinden faydalanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Sayın Başkanımın da değindiği üzere afet sonrasında önlem alınması gereken sağlık, çevre, beslenme, barınma, yerleşim, güvenlik-koruma, iletişim, özel bakım ve hukuki destek gibi birçok konu başlığı var. En önemli başlıklardan birisini sağlık teşkil ediyor çünkü bu nüfusun afet durumunda kaynaklanan en acil ihtiyaçlarından birisi ilaca ulaşmaktır. Mesela 2014 yılında yaşanan Florida Kasırgası'nda 14 bin kişi kasırganın hemen ardından ilaç ve oksijen ihtiyacı nedeniyle acil servislere başvurmuş, İniki Kasırgası'ndan sonra adada son bir yıl içerisinde diyabete bağlı ölümler %161 oranında artmış, Japonya'da yaşanan depremden sonraki 8 hafta içerisinde kalp krizinden kaynaklanan ölümler önemli ölçüde artmış ve bu ölümlerin de hemen hemen tümünü deprem nedeniyle evini kaybeden, barındığı ortamı kaybeden 60 yaş üstü bireyler oluşturmuştur. Bu nedenle sağlık çok önemli ve bizim Anayasal olarak korunması gereken bir hakkımızdır. Hepimizin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkımız vardır. Anayasa tarafından Devlete de hepimizin hayatını beden ve ruh sağlığı içerisinde sürdürme görevi verilmiştir.

Geriatrik hastalar afet planlamasının içerisinde yer almalı ve bu planlamada onların nereye gönderileceği, karşılıklı yardım anlaşmaları, standartlaştırılmış transfer formlarının olması, ihtiyaçları olabilecek tekerlekli sandalye ve sedye ile nasıl taşınacakları gibi hususların muhakkak planlara eklenmesi gerekiyor. Bir de vasilik-vesayet durumu var çünkü afet öncesinde birçok yaşlıya vasi atanmış olabilir. Vekâletname ve yasal vasi bulununcaya kadar tıbbi tedavi girişimleri için onam alınması ve bakımda aksaması ile ilgili de zorluklar yaşanabilir. Bu nedenle bu vekâletnamelerin ulaşılabilir kılınması çok önemlidir. Bir diğer hakkımız ise barınma hakkıdır. Devletin şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde konut ihtiyacını gidermesi gerekiyor.

Diğer bir önemli durum ise güvenlidir. Güvenlik, hukuki organların bireyin haklarına tam olarak saygı gösterilmesini sağlayan tüm araçlarının işler hale getirilmesidir. Bunun endişe haline gelmesinin nedeni ise ihmal, suistimal ve hakların ihmal edilmesi, sorunlu bir tarafın eylemlerinden ve eylemsizliklerinden kaynaklanıyor olmasıdır. Koruma neye karşıdır? Şiddete, yoksun bırakmaya ve zorlamaya karşı koruma sağlarız. Kimlerin korumaya ihtiyacı var? Aslında afeti yaşayan herkesin korumaya ihtiyacı var ama bugün üzerinde konuşulacak olan yaşlıların da içinde yer aldığı savunmasız grupların daha çok korunmaya ihtiyacı vardır. Korumaktan kimler sorumlu? Ulusal anlamda devlet sorumlu, uluslararası arenada ise Birleşmiş Milletler ve onun İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Mülteciler Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu gibi kurumları sorumludur.

Bir diğer durum ise afetzedelere hukuki destek sağlanmasıdır. Sayın Başkanım bu konuda çok değerli katkılarda bulundu. Çünkü onların zararlarının tazmini gerekiyor. Suçun bildirilmesi gerekiyor. Suçun nasıl bildirileceğini bilmeleri gerekiyor ve bu esnada kişisel verilerinin de korunması gerekiyor. Afetlerde çok sorun yaşadığımız diğer konulardan biri de haberleşme durumu. Haberleşme konusunda hepimiz Anayasal olarak haberleşme hürriyetine sahibiz ve kanunda belirtilen haller dışında bu hakkımız engellenemez.

Ne yazık ki ülkemizdeki dokümanlarda yaşlılar afetle ilgili çok yer almıyor ama Madrid Uluslararası Eylem Planı'nın izdüşümü olan 2007 yılında hazırlanan "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı" var. Bu planda afette yaşlılara ve hizmetten eşit olarak yararlanmaları, beslenme ve barınma desteğinin sağlanması, yaşlılara yardım konusunun açık ve net olarak dile getirilmesi, onların ekonomik zarardan ve istismardan korunması ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması hususlarına yer verilmiştir. Afet Sigortaları Kanunu ile Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliklerine baktığımızda ise yaşlıların da içinde yer aldığı savunmasız gruplar yoktur.

Hastane Afet Planları Hazırlama Kılavuzunda da bu planlar hazırlanırken yaşlıların da içinde bulunduğu savunmasız grupların ihtiyaç ve kapasitelerine öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. AFAD'ın da hazırlamış olduğu "Olağandışı Durumlarda Yaşamı Sürdürme" isimli bir rehber var. Bu rehberde de komşuların tahliye anında yaşlı ve yalnız yaşayanlara yardımcı olması, deprem çantalarına onların ihtiyaçlarıyla ilgili belgelerin konması, beslenme ve barınma konusunda da önceliklendirilmeleri hususlarına yer verilmiştir.

Beni heyecanlandıran bir belge var. "Yaşlanma Vizyon Belgesi ve Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı" isimli bu belge Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 29 Nisan'da açıklandı. Henüz bu planın tamamına ulaşamadım. Umut ediyorum ki burada afet dönemindeki yaşlılara da yer verilmiştir. Sonuç olarak bizim yaşa, cinsiyete ve sağlık durumuna göre bir veri toplamamız ve bu verileri çok iyi analiz etmemiz lazım. Dünyada örnekleri var, mesela bunu Japonya çok iyi yapıyor. Bizim potansiyel olarak savunmasız olan bireyleri sel, heyelan, deprem gibi çoklu tehlike katmanlarına yansıttığımız haritaları yapmamız ve bunların kullanılmasını teşvik etmemiz lazım. Bir de bütün yaşlılara yönelik hizmetlerimiz normal dönem için tasarlanmıştır. Bunu afet yönetimine, afet planlarına entegre etmeliyiz ve yaşlıları afetlerde görünür kılmalıyız.

Ben sözlerimi bir temenniyle bitirmek istiyorum. Yaşlılara yönelik afet ve olağanüstü durumlara ile ilgili düzenlemeleri de kapsayacak şekilde Anayasa'nın 61'inci maddesinde de öngörülen yaşlı haklarına ilişkin kanunun ivedilikle hazırlanmasını ve kullanıma sunulmasını dileyerek sizlere ve Sayın Kurumumuza teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ayşe CANATAN: Dr. Sayın Nurgül KOCAKOÇ'a çok teşekkür ediyoruz. Sıradaki konuşmacımız Prof. Dr. Sayın Murat VARLI bize afet dönemlerinin yaşlılar üzerindeki ruhsal ve sosyal etkileri anlatacaktır. Kendisi hakkında kısaca bir bilgi vermek istiyorum. 1995 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Aynı fakültede iki yıl İç Hastalıkları Araştırma Görevlisi olarak çalışmış, sonrasında 1997 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine geçiş yaparak 2002 yılında Ankara Üniversite Tıp Fakültesinden iç hastalıkları uzmanlığını almıştır. 2003-2006 yıllarında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Geriatri Bilim Dalında geriatri ihtisasını tamamlayarak uzman olmuştur. 2006-2008 yıllarında Türkiye Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesinde zorunlu hizmetini tamamlamıştır. Ekim 2010 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine dönerek Geriatri Bilim Dalında çalışmalarını sürdürmüştür. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde profesör ve geriatri bilim dalı başkanı olarak hâlen görev yapmaktadır. Pek çok ulusal ve uluslararası makale, bildiri ve kitap bölümü bulunmaktadır. Zamanı size bırakıyoruz. Buyurun.

Prof. Dr. Murat VARLI

(Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

AFET DÖNEMLERİNİN YAŞLILAR ÜZERİNDEKİ RUHSAL VE SOSYAL ETKİLERİ

Sayın Başkan, Değerli Katılımcılar; ben de Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Organizasyon Komitesine ve Yöneticilerine davetleri için teşekkür ediyorum. Konu yaşlılar ve bu afetlerin yaşlılara ne tarzda sosyal ve ruhsal etkileri olduğuna ve olacağına bakalım.

Afet kavramını insanların günlük yaşantısını etkileyen, fiziksel, psikososyal ve ekonomik kayıplara yol açan doğa olayları olarak biliyoruz. Buna her ne kadar doğa olayları dense de insanların, bireylerin, toplum olarak bizlerin ve devletlerin de bunda katkıları vardır. Sadece doğa olayı diyerek geçmemek gerekiyor. Maalesef şanssızlık olarak son yıllarda deprem, sel olmak üzere büyük felaketler yaşadık. Ülkemizin deprem ülkesi olduğunu artık biliyoruz ve bundan sonra da yaşayacağız. Umarım bu deprem sonrası alınacak önlemlerle toplum olarak hızlıca kalkınabiliriz.

Bazı demografik bilgilerden bahsetmek istiyorum çünkü dünya yaşlanıyor ve artık ülkemiz de hızlıca yaşlanıyor. Yaşlı nüfus oranımız 2017 yılında %8,5 iken, 2022 yılı sonunda en son güncel TÜİK verilerine göre bu oran %9,9'dur. Yani artık %10'lara yaklaştık. 8,5 milyona yakın yaşlımız var ve bu yaşlı nüfusla pek çok Avrupa ülkesinden bile fazla yaşlı nüfusa sahibiz. 1,5 milyonun üzerinde yaşlı tek yaşıyor. "Mutluluk kaynağı nedir?" diye yaşlılara sorulduğunda çoğu, üçte ikisi, aileleriyle birlikte olması cevabını veriyor. Bu depremle birlikte aileye yakın kayıplar da onların bu mutluluğuna sekte vurmuş bulunuyor.

Grafikteki tabloya şöyle bir baktığımızda da bir ülkenin yaşlı nüfus oranı %10'u geçtiği takdirde o ülke artık nüfusu çok yaşlı olan ülkeler arasında gruplandırılıyor. Biz de dünya ortalamasını geçtik ve bundan sonra yaşlıyla daha sık karşılaşacağız. Biz de geriatri bilim dalı, 65 yaş üzerindeki yaşlıların sağlık sorunlarıyla ilgilenilen bir bilim dalı, olarak hizmet vermekteyiz.

Deprem özelinde bakılacak olursa tüm ülkemiz olumsuz etkilendi ama en çok 11 ilde depremi yaşayan yaklaşık 14 milyon civarı insanın etkilendiğini söyleyebiliriz. Çoğunlukla depremin ana merkezi olan Maraş,

Antep, Hatay dışında depremin çevresindeki 11 ili kapsayan tüm illeri ve depremi bizzat yaşamamak da tüm ülkemiz bu durumdan etkilendi. O bölgenin %7,5 civarındaki yaşlı nüfus oranıyla Türkiye ortalamasının biraz altında olduğu görülüyor. Deprem bölgesindeki 65 yaş üstü nüfusa baktığımızda burada yaşayan 1 milyonun üzerinde yaşlı olduğunu söyleyebiliriz. Dünya Sağlık Örgütü raporu da 15 milyona yakın insan, 345 binden fazla yaşlı, 1,5 milyona yakın da çocuğun bu depremden olumsuz etkilendiğini bize göstermektedir.

Afetlerdeki risk gruplarına ve durumlara bakıldığında çocuklar, kadınlar ve yaşlılar her zaman tüm afetlerde genelde dezavantajlı gruplar olarak kabul ediliyor ama bunun dışında sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin düşük olması, sosyal destek yetersizliğinin olması, daha önceden kişilerin başka ruhsal travmalar ve psikolojik bozukluklar yaşamaları, bu travmatik olayların şiddeti ve yaşamı tehdit eden boyutta olması, yaralanma, can ve mal kayıplarına yol açması, travmaya verilen tepkilerin şiddeti ve olumsuz baş etme yöntemleri gibi hususların hepsi bizim sosyal, fiziksel ve ruhsal sağlığımızı olumsuz etkileyip mevcut riskleri arttırmaktadır. Bunun dışında özellikle yaşlılık özelinde bakacak olursak başka risk faktörü hangi durumlardır? Bu dönemde hem bulaşıcı hem bulaşıcı olmayan hastalıklar, özellikle enfeksiyonlar artıyor. Yaşlılar çoklu kronik hastalık nedeniyle çok sayıda ilaç kullanıyor. Bu ilaç sayısı arttıkça etkilenmenin daha çok arttığını görebiliyoruz. Başkalarına bağımlı olmaları, yalnız yaşamaları, sosyal izolasyon, ekonomik koşullar gibi faktörlerin hepsi bu olumsuz durumları etkiliyor.

Dayanıklılık ya da direnç dediğimiz bir kavram var. Bu bizde neyi belirliyor? Yaşlı özelinde bakacak olursak bir kişi ne kadar dirençli, ne kadar dayanıklıysa o kişinin o kadar aktif yaşama katıldığını ve başarılı yaşlandığını söyleyebiliriz. Depremden sonra yapılan araştırmalar göstermiştir ki yaşlıların yaklaşık yarısı orta düzeyde bir dayanıklılığa sahipken üçte biri de düşük dayanıklılığa sahiptir. Bu neyi gösteriyor? Düşük dayanıklılık demek, kırılabilir bir yaşlı grubu olduğunu gösteriyor ki en çok etkilenenler de bunlardır. Bunu etkileyen faktörlere bakıldığında yaşın ileri olması, eğitim düzeyi, medeni durum, gelir durumu, sağlık durumu, sağlık kurumlarına ulaşılabilirlik faktörleri, sosyal destekler ve kişinin kendi algıladığı yaşam kalitesi de bu dayanıklılığı etkiliyor.

Bunun dışında yaşlılarda bilişsel bozukluklar, yani unutkanlıkla seyreden durumlar ki bizim bunama, demans dediğimiz tablo, günlük yaşam aktivitelerinde yaşlının bağımlı olması, duyuşsal sorunlar, kaynaklara sınırlı erişim olarak sağlık kaynaklarına, mali kaynaklara ve değişik hizmetlere ulaşımdaki kısıtlılıklar, ülke genelinde 1,5 milyon yaşlının yalnız yaşadığı düşünöldüğünde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan yalnızlık durumlarının hepsi bizim ruhsal durumlarımızı etkileyebilir.

Deprem büyük bir travma yarattı. Depremden etkilenen kişilere bakıldığında bizzat yaşamış olanlar dışında depreme sonradan tanık olanlar, sevdiği yakınlarını kaybedenler gibi tüm bu gruplar etkileniyor. Bunları etkilerken nelerde bozukluğa yol açıyor? Hem bizim duygusal tepkilerimizde hem davranışsal hem de bilişsel dediğimiz bize farkındalık yaratan, belleğimizi koruyan fonksiyonları etkilediğini söyleyebiliriz. Bu etkilenme herkeste aynı oranda olmuyor. Yaşanılan sosyo-kültürel çevreye göre şekli değişebilir. Özellikle deprem gibi bu tür afetlerin toplumda yaratmış olduğu bir kaçınma davranışı olarak insanlar genelde etkinliklerden ve ortamlardan uzak durmaya çalışıyorlar. Bunun belki ilk başta normal bir tepki olduğunu söyleyebiliriz ancak bu kaçınma davranışı uzar ve bu zihindeki süreçlerde çözülemese bir süre sonra normal yaşama dönmekte gecikme başlıyor.

Özellikle afetler sonrasında, deprem özelinde hangi tür ruhsal sorunlarla karşılaşılabilir? Deprem ve bunun dışında tüm travmalarda görülen faktörlerden bir tanesi olan travma sonrası stres bozukluğu, kaygı bozuklukları, depresyon, uyku bozuklukları, bedensel belirtiler, hayal görme, sanrı, hezeyan, gerçek dışı düşünceler gibi psikotik bozukluklar, alkol ve madde kullanımında artış, cinsel işlev bozuklukları, ağrı bozuklukları gibi ruhsal bozukluklar görebiliyoruz. Bunlar depremden önce varsa veya kontrol altındaysa tetiklenebilir ya da mevcut tablonun ağırlaşmasına yol açabiliyor, yoksa da ortaya çıkmasına sebep olabiliyor.

Bu travma bir şekilde oldu, kaçınılmaz olarak geldi. Bunları artıran faktörlere bakıldığında sosyal desteğin az olması, önceki psikiyatrik hastalıklar, kişilerin deprem sonrası yaralanmış ve ölmüş kişileri görmesi, yaşadıkları hastane deneyimleri, evlerinin-işyerlerinin kullanılamayacak halde olması, yardımlardan yararlanamamış olmaları ya da deprem sonrası devam eden artçı sarsıntıların hepsi tekrarlayıcı travma etkisiyle ruhsal travmaları da zamanla artırmaya başlıyor.

Ruhsal durumlar hangi belirtiler şeklinde ortaya çıkıyor? Öncelikle çabuk sinirlenme ve öfke patlamaları, sonrasında korku, çaresizlik, kaygı, kaygıyla birlikte de sürekli bir tetik halinde her an bir olay olacakmış gibi olay olmadan bunu bekleme şeklinde ortaya çıkıyor. Sık sık olay anını düşünme, donukluk, algılarda azalma olabilir. İlk başta bunu daha sık gördük. Mesela o yörede depremi yaşamış insanlarla, kayıpları olanlarla yapılan röportajlarda en yakınlarını kaybetmiş olsalar bile çoğu sanki hiç yakınlarını kaybetmemiş gibi çok rahat ve hatta hepimizi şaşırtan şekilde konuşanları görebiliyoruz. İşte bu donukluk ve algılarda azalma ilk zamanlarda olan bir şok tablosuyla olan durumlar. Bunun dışında kişilerde sıklıkla unutkanlık olarak ortaya çıkan dikkat ve konsantrasyon bozuklukları, uykuya dalmada, uykuyu sürdürmede güçlük, olaylarla ilgili rüyalar görme ve bedensel tepkiler olabilir. Bu bedensel tepkiler ne tür olabilir? Her tarafında yaygın ağrılar, çarpıntı atakları, terlemeler, baygınlık hisleri gibi bedensel yakınmalar olabilir. Kendini suçlama da olabilir.

Özellikle eğer çok yakınlarını, torunlarını, çocuklarını kaybettilerse, yaşlılarda *"Onlar öldü, ben halen yaşıyorum."* diyerek kendini suçlayıp temel ihtiyaçlarını ihmal etme, beslenmeme, ilaçlarını kullanmama gibi durumlar olabilir. Bu durum bir süre sonra depresyona kadar ilerleyebilir. Erken dönemde bunların hepsinin yaşanması, beklenen tablolar ve bunların çoğunu görüyoruz. Aslında çok da anormal karşılamıyoruz çünkü bu vücudun bir savunma mekanizması olarak karşısına çıkıyor ve aslında o kişiyi bir olaya karşı uyanık tutması, güvenlik duygusu sağlaması için olan tepkilerdir. Ama bu belirtiler şiddetli olursa, kişinin günlük yaşamını bozmaya başlarsa, sıkıntılara yol açarsa ve uzarsa bunlar artık bizim için tedavi edilmesi gereken durumlar olarak karşımıza çıkıyor.

Deprem sonrası yapılmış bazı araştırmalar var. Mesela Çin'de bir araştırmada Çin'deki yaşlılarla ilgili yapılmıştır. Çin'de yaşanan bir depremden sonra her üç yaşlıdan birinde ilk 6 ayda depresyon görülmüştür. Depresyonla ilişkili faktörlere bakıldığında fazla kronik hastalığı olanlarda, yalnızlık duyguları olanlarda, günlük yaşam aktivitelerini kendisi sürdüremeyenlerde, düşük eğitim düzeyi olanlarda, aile ve sosyal desteği az olanlarda bu depresyon riski artmaktadır. Dolayısıyla bu depresyon riskini azaltmak için bu faktörlerin olabildiğince azaltılması gerekiyor. Dünyada yapılan pek çok çalışma var. Bunlardan en büyük olan çalışmayı göstermek istedim.

Afetler sonrası öncelikle ne tarz destekler yapılabilir? Psikososyal anlamda özellikle ilk aylarda önleyici destekli şeyler yapılabilir. Biraz önce söylediğim gibi pek çok belirti ve bulgular mevcuttur. Bunlar arasında insani yardım anlamında maddi destek, sosyal ve ruhsal destek sağlanması düşünülmelidir. Mağdur olanların güvenliğinin sağlanması, gerekiyorsa o bölgeden uzaklaştırılması ve her insan için temel hak olan su, gıda, öz bakım, barınma, dinlenme, tuvalet, temizlik gibi temel ihtiyaçların karşılanması gerekiyor. Yakınlarıyla iletişim kurma, haberleşme, onların durumlarıyla ilgili bilgi alma ve bu olanakların sağlanması gerektiğini, ayrıca stres belirtilerini yatıştırmak için alkol ve madde kullanımının iyileşme sürecini olumsuz etkileyeceğini, hatta daha öncesinde alkol ve madde kullanımı varsa bu dönemde kullanamayacağı için yoksunluk belirtileriyle karşılaşılabilceğini görmemiz, bilmemiz gerekiyor. Yaşanabilecek süreçlerle ilgili kişilerin bilgilendirilmeleri ve onların güvende hissetmelerinin sağlanması gerekiyor. Tıbbi bakım, sosyal hizmetlere ulaşım, ücretsiz danışmanlık hizmetleri ve sosyal etkileşim için uygun alanlar sağlanmalıdır. Kişileri bir yere izole etmeden onları aktif tutmamız gerekiyor, o yüzden aktiviteyi teşvik edeceğiz. Onları aktif tutabilmek için yürüyüşler, fitness, müzik, el işleri, gündelik toplantılar gibi aktiviteler yapılabilir. Tahliye veya geçici barınma durumunda bu katılımcıları teşvik eden, izolasyonu önleyen uygulamalar geliştirilebilir. Bu yaşlıların hepsi fit, kendi işlerini gören yaşlılar değildir. Bir kısmı bakım gerektiren yaşlılardır. Onların da bakım alabileceği merkezlere yerleştirilmesi, ilaç, yardımcı cihaz gibi desteklerin de sağlanması gerekiyor. O bölgede ve o bölgenin dışında olan hekim, hemşire, fizik tedavi uzmanı, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve diğer personelin istihdam edilerek o bölgedeki yaşlılara hizmet veren sağlık ve sosyal hizmetlerin artırılması gerekiyor. Sözün özü; mümkün olan en kısa zamanda bu etkilenen insanların günlük yaşamlarına ve rutinine hızlıca dönmelerini sağlamak gerekiyor. Bu yapılabilirse bu travmanın etkilerinden olabildiğince az hasarla kurtulabilme şansımız olabilir diyerek ben konuşmamı sonlandırıyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ayşe CANATAN: Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten böyle beklenmedik bir durumda neler yapılabilir, yaşlılara nasıl davranılabilir, onların hangi durumlarına dikkat edilebilir ile ilgili bize çok faydalı bir sunum yaptı. Şimdi *Afet Döneminde Kronik Hastalıklara Yaklaşım* başlıklı üçüncü konumuza ilişkin konuşmayı Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Geriatri Bilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Sayın Pınar TOSUN TAŞAR bize sunacaktır. Kendisi hakkında çok kısa bir bilgi vermek istiyorum. 2005 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. 2005 ve 2010 yıllarında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesinde İç Hastalıkları uzmanlık eğitimini almıştır. 2011-2015 yıllarında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinde Geriatri Yan Dal uzmanlık eğitimini almıştır. 2017 yılından itibaren Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Geriatri Bilim Dalında çalışmaktadır. 2020 yılında doçent unvanını almıştır. Sözü konuşmacımıza bırakıyorum.

Doç. Dr. Pınar TOSUN TAŞAR

(Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

AFET DÖNEMİNDE KRONİK HASTALIKLARA YAKLAŞIM

Sayın Oturum Başkanlarım, Değerli Katılımcılar; ben de organizasyon komitesine bana burada sunum teklifi verdikleri için teşekkür ediyorum. Afet döneminde kronik hastalıklara yaklaşımdan bahsedeceğim. Öncelikle bütün ülkemize geçmiş olsun dileklerimi sunarak başlamak istiyorum. Afet; beklenmedik zamanda ve kısa sürede ortaya çıkan, doğa ve canlılar üzerinde oluşturdukları zararlı etkileri meydana geldikleri yerleşim biriminin, ilçenin, ilin, bölgenin ya da ülkenin tek başına karşılayamayacağı büyük olaylardır. Afet denince deprem, pandemi, kuraklık, aşırı sıcak-soğuk, kasırgalar, yangınlar olabilir. Teknoloji ve sanayileşmede yaşanan hızlı gelişmeler, değişmeler, küresel etkiler altındaki ülkelerde ekonomik sorunlar, uluslararası göç ve iklim değişikliği yeni risk faktörlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu da doğa ve insan kaynaklı afet tiplerinde artışa neden olmaktadır. Küresel ısınma iklim değişikliklerine yol açmıştır, bunlar da meteorolojik afetlere neden olmaktadır. Bunlar teknolojik afetlerle birlikte geldiği zaman sonuçlar giderek kötüleşmektedir. Afet açısından riskli olan grup içerisinde afetlerden en sık etkilenen kişiler yaşlı hastalardır. Özellikle ileri yaşı, kırılğan, başkasına bağımlı, huzurevinde yaşayan ve bilişsel fonksiyonları bozuk olan demanslı gruplar en riskli olan gruplardır.

Kimlere yaşlı diyoruz? Dünya Sağlık Örgütüncü 2015 yılında yapılan tanımına göre Yaşlanma ve Sağlık Raporu'nda biyolojik yaşlanma; moleküler ve hücre hasarının kademeli olarak biriktiği, hasarların fizyolojik yedek kapasitede azalmaya yol açıp birçok hastalığa yol açtığı, ölüm riskinin arttığı bir dönemdir. Bireysel olarak farklılık gösterebilir ancak yaşlılık bir hastalık değil, birçok hastalığın gelişme riskinin ve genel mortalite hızının arttığı bir dönemdir. Kronolojik olarak 65 yaş üzerine "yaşlı", 65 ile 74 yaş arasına "genç yaşlı", 75 ile 84 yaş arasına "orta yaşlı", 85 yaş ve üzerine "ileri yaşlı" diyoruz. Bir de 100 yaşının üzeri olarak yaşayan, *sentenaryanlar* dediğimiz bir grup vardır.

Yaşlanma süreci bireysel olarak farklılık göstermekle birlikte kronolojik değil, biyolojik yaş göz önüne alınmalıdır. Dünyayla birlikte ülkemizde de yaşlı nüfusunun oranı giderek artmaktadır. Ülkeler artık geriatrik

popülasyonlarına göre isimlendiriliyor. Eğer geriatrik popülasyon bir nüfusun %7'sinin altındaysa, "genç nüfus", %14'ünden fazlaysa "yaşlı nüfus" olarak isimlendiriliyor ve gelişmekte olan ülkelerde bu dönüşümün 20 ile 40 yıl arasında meydana geleceği tahmin edilmektedir. Yaşlanma sağlık sorunlarını, kültürel zorlukları ve sosyo-ekonomik güçlükleri beraberinde getirmektedir. En son Türkiye İstatistik Kurumu verilerimize göre 2017'de yaşlı nüfus oranımız %8,5 iken, 2022 yılında bu oranımız %9,9. 2040 yılında %16,3, 2080 yılında da %25,6 olacağı öngörülmektedir. Yaşlı nüfus oranına göre sıralamada Türkiye 184 ülke arasında 66'ncı sıradadır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke ise Japonya, İtalya ve Finlandiya'dır.

Yaşlanmayla kronik hastalıklarımızın sayısı artıyor. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezine göre yaşlıların %80'inde en az 1, %50'sinde en az 2 tane kronik hastalık var. Yine Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezine göre yaklaşık olarak 3 milyon yaşlı, günlük yaşam aktivitelerini yapamamaktadır. Yaşlı hastaların gençlere göre hospitalizasyon süreleri dört kat daha fazladır. Yaşlılık sürecinde pek çok fizyolojik değişiklikler meydana geliyor ama özetle; duyu kayıpları, görme ve işitmede, motor sisteminde, hareket hızında, güç ve dayanıklılıkta, denge ve koordinasyonda bozukluk meydana geliyor. Bilişsel becerilerimiz kötüleşiyor ve immün sistemimiz zayıflıyor. Yaşlanmayla birlikte geriatrik sendromlar ortaya çıkıyor. Etiyolojide farklı birçok nedeninin sorunlu olabildiği, birbiriyile etkileşen birçok patogenetik yolların bulunduğu tek bir belirti ve bulgudur. Karşımıza sık olarak çıkan geriatrik sendromlar arasında kırılma, sarkopeni, düşmeler, deliryum, demans, uyku bozuklukları, yaşlı ihmali, yaşlı suistimali, depresyon yer alıyor. Ben özellikle riskli olan gruptan, kırılmalardan bahsetmek istiyorum.

Kırılmalarda, yaşlanmayla birlikte fizyolojik rezervde, işlevlerinde azalma olmaktadır. Günlük ve akut stresörlerde düşmeye bağlı gelişir ve günlük ve akut stresörlerle başa çıkma yeteneği azalır. Tükenmişlik, bağımlılık ve ölümlerle sonuçlanabilen bir geriatrik sendromdur. Kırılma yaşlılar kendilerini halsiz, güçsüz hissederler. Genellikle ilk semptomlar halsizlikle başlar. Hareketleri ve dayanıklılığı azalmıştır. Çok sayıda hastalığı olan, kilo kaybı olan, günlük ve enstrümental günlük yaşam aktivitelerinde yetersizlik olan, fonksiyonelliği kötü olan yaşlılardır. Yaşlanmayla birlikte sıklığı artar ve beraberinde birçok hastalığın kötü sonuçlanma riskini artırır. Bakıma muhtaçlık, bakım evlerine yerleştirilme, bağımlılık ve ölüm ihtimalleri bu grupta daha yüksektir. Çok sayıda hipertansiyon, diyabet, kronik böbrek yetmezliği gibi hastalıklarla ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Yaşlanma sürecinde algılama, dikkat ve konsantrasyonda azalma meydana gelir. Emeklilik nedeniyle statü kaybı ve ekonomik kayıp meydana gelir, yalnızlık ve yaşlı ihmali olur. Yaşlanmayla teknolojiyi kullanma becerisi azalır. Genç bireylerle iletişim kurmada sıkıntı çekilir ve yer değişiminden kaçınma davranışı vardır.

Demin de söylediğim gibi afetlerde yaşlılar en çok etkilenen gruptur. Bunun nedenleri görme ve işitme problemlerinin olması, bilişsel fonksiyonların kötü olması, immobilizasyon ve sosyal izolasyondur. Örneğin; Japonya'da 2011 yılında meydana gelen deprem ile arkasından gelen tsunami ve nükleer felaket sonucunda ölenlerin büyük bir kısmını geriatrik popülasyon oluşturmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2005 yılında olan kasırgada ölenlerin %75'ini 60 yaş ve üzeri oluşturmuştur. Afet sonrasında özellikle kronik hastalığa sahip olan yaşlılarda stres, duyu durum bozukluğu, anksiyete gelişmektedir. Afet sonrası gelişen hava kirliliğinden dolayı kronik akciğer hastalığı gibi hastalıklar alevlenmektedir. Tıbbi gereksinimlere ve ilaca ulaşamama, beslenme sorunları, yeteri kadar hastalıklarına özel diyet alamama, barınma sorunları nedeniyle kronik hastalıklar kötüleşmektedir.

Özellikle yangınlar ve patlamalar, volkan patlamalarında küllerin havaya karışması, afetlerde ortaya çıkan toz bulutu gibi nedenler KOAH alevlenmelerine yol açmaktadır. Eğer kişi oksijene bağımlıysa ve oksijen desteği alamazsa bu mortal seyrederek. Afetler sırasında özellikle immün yaşlanma ve kronik hastalıklarla birlikte enfeksiyon sıklığı artar. Bunun da literatürde verileri var. İlaçlarını alamayan yaşlıların hastalıkları aktifleşebilir. Örneğin astım hastaları atak geçirebilirler. Stres altında olmalarından, ilaçlarını kullanamadıklarından ya da paketli yiyeceklerden dolayı diyabet hastalarının kan şekeri regülasyonu bozulmuştur. Kan basıncı kontrolünün sağlanamaması hipertansiyonun agrave olmasına yol açmıştır. Daha önceden koroner arter hastalığı olanlarda yeni MY'lar görülmüştür. Özellikle günlük yaşam aktiviteleri ve enstrümental günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı kişiler tahliye edilmekte güçlük çekebilirler. Bakım verenler bu, kişiyi koruyamayabilir.

Kaliforniya'da bir yangında yaklaşık 100 tane yaşlı mahsur kalmış ve üç kişi hayatını kaybetmiş, bir kasırgada huzurevi sakinleri sel suları içerisinde saatlerce kurtarılmayı beklemiş, 11 Eylül saldırıları sonrasında Dünya Ticaret Merkezi'nin yakınında yaklaşık 6300 yaşlı günlerce mağdur olmuştur. Özellikle afetler sırasında yaşlı hastanın sıvı alımı kötüleşir. İnce dermis tabakası, artan polinöropati, polifarmasi nedeniyle yaşlılar sıcağa ve soğuğa daha hassastırlar. Örneğin Avrupa sıcak hava dalgasında yalnız yaşayan, kronik hastalığı olan çoğu kişi vefat etmiştir. Bu yalnız yaşayanların akrabalarının çoğu bu dönemde tatildeymiş ve bu kişiler uzun süre sahipsiz kalmışlar. Soğuk ve izolasyon eksikliği olanlarda MY, serebrovasküler hastalık ve kronik akciğer hastalığı tetiklenmiştir.

Covid-19 pandemi döneminden en fazla etkilenenler kronik hastalığı olan yaşlı bireyler olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Avrupa'da ölenlerin büyük bir kısmını geriatrik popülasyonlar oluşturmuştur. Türkiye'de de en riskli grup yaşlı popülasyon olup sokağa çıkma yasağı ilk önce bu gruba getirilmiştir. Afetlerde yaşlı hastalarda irritasyon, akut hastalık, hasar, kronik hastalığın alevlenmesi, demans, komutları yerine getirememesi, anlayamama, fiziksel ve duyuşsal sorunlar, bakıcı desteği, yaşlı hastanın triyajında sıkıntılar, düşme riski gibi konularda problemler yaşanmaktadır. Yetersiz bakım, hastalık ve yaralanma riskinde artış, tanışal testlerdeki zorluklar, morbidite ve mortalitede artış, akut bulaşıcı hastalık riskinde artış, ilaç temininde zorluklar, ilaç dozunda sıkıntılar, rehabilitasyonda zorluklar, hastalık önleme stratejileri, hijyen, barınma koşullarında sıkıntı yaşamışlardır. 2008 yılında Çin'de yaşanan 7,9'luk deprem sonrasında 80 binden fazla ölüm görülmüş ve özellikle yaşlı popülasyonda tetanos aşısının yapılmasının unutulduğu fark edilmiştir.

Afet sonrası normalleşme sürecinde yaşlı hastalara psikolojik destek çok önemli. Yaşlı dostu afet yönetimine yönelik hazırlıklar neler olabilir? Afet sırasında ve sonrasında kriz iletişiminde halka yapılacak uyarı ve duyurular için güvenilir bir iletişim kaynakları oluşturulmalıdır. Kırılgan nüfuslara özel bilgi akışı sağlanmalı. Afet sırasında iştirme, görme kaybı olanlarda teknolojiye ulaşamama ihtimali yüksek olacaktır. Bu nedenle afet öncesi dönemde, bilgiye ulaşmada tercih edilen kaynaklar ele alınmalı, yöntemler geliştirilmeli, bilgiye erişebilirlik test edilmelidir. Afetlerde teknolojilerden yardım alınabilir diye düşünüyorum. Akıllı telefonlardan, tabletlerden, GPS'den, Skype, Face Time'dan, uzun şarjlı ya da güneş enerjisiyle şarj olan sistemlerden, dronelerden yardım alabiliriz. Mutlaka profesyonel ekip gelinceye kadar komşuların, yakın çevrenin desteği çok önemlidir. Daha duyarlı bir çevre oluşturulmalıdır. Özellikle de yalnız

yaşayan yaşlı bireylerin acil yardım çağırılmamaları durumunda yerel yönetimlere bağlı sağlık kuruluşları tarafından rutin kontrolleri sağlanmalıdır.

Acil ve afet müdahalesine erişilebilirliğin sağlanması için gönüllü oluşumlara sorumluluk verilmelidir. Acil ve afet sonrası evlerine dönecek yaşlılara, gönüllülük temelli bir ev teftiş sistemi kurulmalıdır. Bakım verenin afet hazırlığı sağlanmalı, acil durum planı oluşturulmalı. Gerekğinde iletişime geçilecek kişi ve kurumların sayısı artırılmalı, buluşma noktası tespit edilmeli, medikal kayıtlar tutulmalıdır. Mutlaka kişinin kullandığı ilaçlardan en az 7 günlük tedarik edilmeli. İsimleri ve dozlarını içeren güncel bir ilaç listesi oluşturulmalıdır. En az 3 günlük bozulmayan yiyecekler tedarik edilmelidir. İşitme cihazları, ekstra piller, gözlük, gözlük numaralarının yazıldığı bir kayıt tutulmalıdır. Acil durumlarda baston, yürüteç gibi hareket destekleri hafızasını kaybetmiş kişilere ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Kalp pili, protez gibi tıbbi araçlar görünür olmalı. Afetler, bu kişilerin acil durumlarda yardım almasını geciktirebilir. Özellikle de Japonya'da bu konuda çok fazla çalışma var. Hasta, yaşlı, özel gereksinimli bireylerin toplum içinde görünür kılınması hedeflenmiştir. Afet sonrasında evlerinde barınamayacak olan yaşlılar, geçici barınma merkezlerine yerleştirilmelidir. Hijyen eksikliği, yetersiz havalandırma ve kalabalık, enfeksiyonların kolay yayılmasına neden olabilir. Örnekleri de vardır. Kalabalık geçici barınma merkezlerinde yaşayan yaşlılarda yetersiz havalandırma, hijyen, yemek sorunları, hareket azlığı, mahremiyet, adaptasyon problemleri, immobilizasyon, kalabalık ve gürültülü ortamdan dolayı strese, uyku bozukluğuna ve yorgunluğa neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle barınak çözümlerinde insani asgari standartların olduğu, bölümlenmiş veya uyku alanlarının olduğu, erişilebilir tuvaletler ve yıkama alanlarının, güvenilir, hijyenik sağlık kontrollerinin yapılabildiği, fiziksel hareketin mümkün olduğunca yapılabildiği geniş alanların olduğu, diyetle özel beslenme olanağı olan ortamlar oluşturulmalıdır. Afet sonrasında toplumsal bağlar korunmalı ve bakıcı desteği sağlanmalıdır.

Sonuç olarak afetin ciddiyetini ve etkilerini belirleyen faktör; tehlikenin türüne, şiddetine, yaşlıların ve çevrelerin özelliklerine, kültürüne, afet yönetim sistemlerinin uygulamada etkinliğine ve afet öncesindeki planlamalara bağlıdır. Kırılganlıklar ve afet boyunca yaşanabilecekler göz önüne alınmalıdır. Sağlık, güvenlik, yaşlı bakım uzmanlığı, fizyoterapist, diyetisyen ve psikolojik hizmetleri sağlayacak uzman personel yetiştirilmelidir. Ben dikkatiniz ve ilginiz için teşekkür ediyorum. Saygılarımla.

SORU-CEVAP KISMI

Prof. Dr. Ayşe CANATAN: Konuşmacımıza çok teşekkür ediyoruz. Değinilen konulara baktığımız zaman yaşlı, yaşlının sağlık durumu, bunların afet zamanında nasıl olacağı, afetlerde ve sonrasında yaşlılara karşı nasıl davranacağımızla ilgili önemli bilgiler paylaşıldı. Herkes için buradan çıkaracağımız en önemli konu, afetlere hazırlıklı olmaktır. Özellikle de kendi kendine rahatça hareket edemeyen yaşlıların bir şekilde korunması, sağlıklı bir ortama getirilmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi konulara çok önem verilmesi gerekiyor. Sanırım şu ana kadar yapılan çalışmalar, afet bölgesinde durum tespitine yönelik olmuştur. Bölgede afeti yaşayanlar için baktığımızda şok döneminin çok da atlatılmadığı ama bundan sonra yaşadıkları durumla ilgili daha hassas dönemlere yavaş yavaş gireceklerini biliyoruz. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda biraz daha onların ihtiyaçlarına, acil ihtiyaçları karşılandıktan sonra geleceğe yönelik ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerekiyor. Özellikle altını çizmek istiyorum ki burada Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumundayız, bu kurumun toplantısında. Ama bir zamanlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bir aile destek elemanı, aile danışmanı programı vardı. Sanıyorum ki bölgede aşağı yukarı her insan için bir aile danışmanı gerekecek. Çünkü sadece kırılğan grup denilen yaşlılar, çocuklar ve kadınlar değil, gençler de çok ağır hasarların altında kalmıştır. Gerçekten herkes kendi yaşadığı o bireysel durum hakkında kırılğan hale geldi. Dolayısıyla bölgede yapılacak çalışmaları, uygulamaları çok kıymetli buluyorum. Bu çalışmalar çok hızlı başladı, inşallah böyle devam eder diye bekliyorum. Sorularınız varsa kısa bir şekilde sorularınızı konuşmacılarımıza yöneltmenizi bekliyorum, sonra da oturumu kapatmak istiyorum. Teşekkür ederim. Lütfen kendinizi tanıtır. Hangi konuşmacımıza sorunuzu yönelttiğinizi de belirtiniz.

Banu ERGÜL: Merhaba ben, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünden Daire Başkanı Banu Ergül. Öncelikle bu program için, programda emeği geçenlere ve katılım sağlayan herkese çok teşekkür ediyorum. Nurgül Hocam konuşmasını yaparken yaşlı vizyon belgemizden bahsetti. Bakanımızın başkanlığında 29 Nisan'da "Yaşlanma Vizyon Belgesi ve Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı"nı ilan ettik. Bununla ilgili kısa bir bilgilendirme videosunu yanımda getirmiştik. Müsaadelerinizle onu yayınlayıp Bakanlığımızın bu konuyla ilgili çalışmalarını sizlerle paylaşmak isterim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ayşe CANATAN: Biz teşekkür ediyoruz.

Buyurun. Bir sorumuz daha var.

Leyla KESER: Tüm konuşmacılara teşekkür ediyorum, ben Leyla Keser. Soru değil, küçük bir hatırlatmada bulunmak istiyorum. Ben deprem bölgesinden geliyorum, Gaziantepliyim. Diğer konuşmacıların sunumlarında kullanılan görsellere ilişkin bir trigger warning yapmak ve eğer enkazdan ya da başka şeylere dair görseller gösterilecekse hassasiyetimiz nedeniyle çıkarılmasını istiyorum.

Prof. Dr. Ayşe CANATAN: Bu çok ince konuyu dile getirdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz. Hakikaten bu afetten zarar görmüş olanlar için kullanılan terimler de var, onlardan da çok rahatsız olduğunu bildiğimiz için kullanmamaya gayret ediyoruz. Görsellerle ilgili aynı şekilde gayret ediyoruz. Özellikle çocuklara ve

yaşlılara ait olan görsellerin sosyal medyada çok sık dolaştığını gördük. Sorumluluk hissederek pek çok alanda da bu görsellerin, videoların çok sıkıntılı olabileceğine ilişkin hatırlatmalarımızı yaptık. Haberlerde de hep dönüp dönüp gösterildi. Özellikle de çocuklar için geleceğe yönelik olarak bunların ortadan kaldırılması iyi olacak diye düşünüyorum. Katkınız için çok teşekkür ediyorum. Başka soru yoksa o zaman herhalde kısa sürecek olan bir videoyu izleyip oturumumuzu kapatmamız uygun olacaktır diye düşünüyorum. Buyurun.

Evet, teşekkür ediyoruz. Ben oturumu kapatıyorum. Bir sonraki oturumda katılımcılarla bir arada olmak üzere diyorum.

SUNUCU

Konuşmacılarımıza ve oturum başkanımıza katkılarından dolayı şükranlarımızı sunuyor; plaket takdimi için Sayın Başkanımızı ve Sayın Kurul Üyelerimiz Av. Zennure BER ile Sayın Ünal SADE'yi sahneye davet ediyorum. Değerli katılımcılar, kısa bir kahve arası vereceğiz. Kahve arasının ardından sempozyumumuzun ikinci oturumu saat 12.05'te başlayacaktır.

II. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE KADINLAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayşe CANATAN

*(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve
Araştırma Merkezi Müdürü)*

Dr. Nurgül KOCAKOÇ

(Ege Geriatri Derneği)

Afet Döneminde Yaşlı Hakları

Prof. Dr. Murat VARLI

(Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

Afet Dönemlerinin Yaşlılar Üzerindeki Ruhsal ve Sosyal Etkileri

Doç. Dr. Pınar TOSUN TAŞAR

(Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Geriatri Bilim Dalı Başkanı)

Afet Döneminde Kronik Hastalıklara Yaklaşım

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

3 MAYIS 2023

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SUNUCU

Kıymetli Katılımcılar, uluslararası sempozyumumuzun "Afet Dönemlerinde Kadınlar" başlıklı ikinci oturumuna başlıyoruz. Oturuma başkanlık etmek üzere Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sayın Esra Gül DARDAĞAN KİBAR'ı, oturumda konuşmalarını yapmak üzere Sayın Meral GÖKKAYA'yı, Dr. Öğr. Gör. Sayın Zeynep TEMİZER ATALAR'ı ve Sayın Esat AKGÜL'ü sahneye davet ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR

(Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)

Saygıdeğer Katılımcılar, Saygıdeğer Konuklar; "Afet Dönemlerinde Kadınlar" konulu ikinci oturumu açıyorum. Bu güzel etkinlik için Sayın Kurum Başkanına, çok nazik uzmanlarımıza ve bizi dinleyen saygıdeğer konuklarımıza da teşekkürlerimi sunarım. Zevkli bir oturum olacağını düşünüyorum. Sözü uzatmadan ilk konuşmacımız Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanı Sayın Hâkim Meral GÖKKAYA, bize "*Afet Döneminde Kadınların Adalete Erişimi*" konusunda bir sunum takdim edecektir. Kendisinin özgeçmişinden çok kısa söz etmek gerekirse; benim de mezunu olduğum Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Mezuniyetini takip eden süreçte Anadolu'nun çeşitli adliyelerinde hâkim olarak görev yaptıktan sonra sırasıyla Yargıtay, Adalet Bakanlığı ve Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde tetkik hâkimi olarak görev yapmıştır. Evli ve iki çocuk annesidir. Bir eş, anne ve kadın olarak mutlaka belli duyarlılıklarını ve mesleki birikimini de ortaya koyacaktır. Uzatmadan kendisine sözü bırakıyorum. Buyurun Sayın Hâkimim.

Hâkim Meral GÖKKAYA

(Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanı)

AFET DÖNEMİNDE KADINLARIN ADALETE ERİŞİMİ

Merhabalar, tekrar teşekkür ederim. Sayın Hocalarım, Sayın Başkanım, Değerli Katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bugünkü konumuz afet bölgesi ve afet bölgesinde kırılan gruplara sunulan hizmetlerdir. Ben kadın başlığıyla buradayım ancak Başkanlığımız hem kadın hem çocuk hem yaşlı hem de engellilerin adalete erişimleri konusunda görev almaktadır. Başkanlığımızdan ve görevlerinden kısaca bahsetmek istiyorum, ondan sonra son dönemde kadınlara yönelik yapılan mevzuat değişikliklerinden ve afet döneminde yaptığımız çalışmalardan bahsedeceğim.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 2013 yılında Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün içerisinde Mağdur Hakları Dairesi Başkanlığı olarak kurulan bir Başkanlıktır. 10 Haziran 2020 tarihinde müstakil olarak, Adalet Bakanlığı bünyesinde ayrı bir birim olarak teşkilatlandırılmıştır. Başkanlığımız içerisinde Kadın Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Adli Destek ve Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı bulunmaktadır. Kadın hizmetlerine ilişkin işlemler bu Başkanlık tarafından yerine getirilmektedir. Biz sahada Kadın Hizmetleri Dairesi Başkanlığı olarak kadın mağdurlara, kadın mağdurların adalete erişimlerine yönelik hizmetler sunuyoruz ve bu hizmetleri sunarken adliyelerde de teşkilatlanmış durumdayız. Adliyelerde hâlihazırda şu an itibarıyla 167 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğümüz vardır. Bu Müdürlüklerde 6 büro vardır. Bunlardan ceza yargılaması, hukuk yargılaması, adli yardım, çocuk teslim ve çocukla kişisel ilişki işlemlerini yürüten bürolarımız vardır.

Bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerinden yargılama süreçlerindeki psikososyal desteğe kadar tüm işlemleri bu bürolar vasıtasıyla gerçekleştiriyoruz. Müdürlüklerimizin çoğu personeli psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı olan uzmanlarımızdan oluşmakta olup uzmanlarımız mahkemelerin ve cumhuriyet savcılıklarının ihtiyaç duydukları alanlarda yardımcı oluyorlar, taraflarla görüşüyorlar, rapor hazırlıyorlar, ev ziyaretlerinde bulunuyorlar. Ceza ve hukuk mahkemelerinde ifade veren çocukların, kadınların, şiddet

mağdurlarının yanında bulunuyorlar. Adli görüşme odalarında, ifade alma süreçlerinde, uzmanlarla doğrudan mağdurlar görüşüyor. Belirli suçlarda mahkeme ve duruşma salonları dışarısında adli süreçten etkilenmeden ifade alma süreçlerinin tamamlanmasında yardımcı oluyorlar.

Bunun dışında kadına yönelik şiddetle mücadele alanında son birkaç yılda neler yaptığımız konusundan da kısaca bahsetmek istiyorum. Öncelikle 2020 Ocak ayından itibaren 6284 sayılı Kanun kapsamında tüm adliyelerde aile mahkemeleri arasından tedbir mahkemeleri belirlendi. Bu da demek oluyor ki 6284 sayılı Kanun'da düzenlenen koruyucu ve önleyici tedbir kararları artık belirli mahkemeler tarafından verilmektedir. Bir yerde birden fazla aile mahkemesinin varlığı halinde bu tedbir talepleri daha önce hepsine gidiyorken, artık uzmanlaşmış hâkimler tarafından bu tedbirlere karar verilmektedir. Tedbir mahkemeleri olduğu için de eğitime alınmaları, takip edilmeleri, güncel değişikliklerden haberdar olmaları, hem bizimle hem akademiyle hem de HSK'yla iletişim kurmaları çok daha kolaylaşmış durumdadır. Bizim, hâkimlerin, avukatların, mağdurların muhatap olduğu kişi sayısı azalmış oldu. Bu da zamanla uzmanlaşmayı beraberinde getiriyor. Biz kendi adımıza bu uygulamadan çok memnunuz.

81 il ve 144 ilçe adliyesinde Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Suçları Soruşturma Büroları kurduk. Şu anda sayıları 225'e ulaştı ve bu bürolarda belirli cumhuriyet savcıları görevlendirildi. Daha önce de bu tip suçlar büyük illerde aile içi şiddet büroları tarafından yerine getiriliyordu. Ankara'da, İstanbul'da, belli illerde vardı. Ama özellikle büyük adliyelerde bu büroların kurulmasıyla birlikte hem şiddet hem de cinsel istismar soruşmaları daha etkin şekilde yürütülebilir hale geldi. Bundan başka kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilgili 154 sayılı Genelge var. Bu genelgeyi de son olarak 10 Ocak 2023 tarihinde güncellemiştik. Bu bürolarda görevli cumhuriyet savcılarının iş bölümü değişikliği yapılmamasından tedbir kararlarının alınmasına kadar, soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yürütülmesi, daha doğrusu kovuşturmaya dönüşmesine dair alınması gereken tedbirler ve mağdurların adli yardımdan yararlandırılmaları ile ilgili, diğer kurumlarla iş birliğinin sağlanmasına yönelik, tedbir kararlarına uymama durumunda alınacak tedbirlere ilişkin uygulamada dikkat edilmesi gereken birçok hususa yer verildi. Bu genelgenin uygulamada kafa karışıklığı olan birçok soruna çözüm getirdiğini söyleyebilirim.

Bunun dışında 31 Ekim 2022 tarihinde Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suç Soruşturmaları Genelge'sini de güncelledik. Daha önce aile içi şiddet büroları kısmen vardı ve yaygınlaşmaya devam ediyordu ama cinsel suç soruşturmalarına ilişkin ayrı bürolar çoğu adliyede yoktu. Bu büroların kurulmasını ve belirli cumhuriyet savcılarının görevlendirilmesini istedik. Cinsel suç soruşturmaları çok özellikli soruşturmalar ve bu suçlar; ifadelerin alınma süreçlerinin çocuk izlem merkezleri (ÇİM) ve adli görüşme odalarında (AGO) yapılması, delillerin hızlıca toplanması, mağdura psikososyal destek sağlanması, ilk adli muayenelerin doğru şekilde yapılması, delillerin toplanması, sonrasında alınacak koruma tedbirleri ile diğer koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması anlamında çok önemli suçlardır.

Zaten cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar çoğu zaman üçüncü kişilerin gözü önünde işlenmeyen, delil toplanması çok zor olan suçlardır. En önemli şey; çoğu zaman olayın tanığı ve aynı zamanda mağduru olan kişinin beyanıyla sınırlı kalabiliyor. O beyanın da doğru şekilde toplanması için ÇİM'lerin ve AGO'ların kullanılmasını çok önemsiyoruz. Biz AGO'larla ilgili nasıl ve ne şekilde kullanılacakları, akışın ve

sıralamanın nasıl olacağı, randevuların nasıl oluşturulacağı, kişilerin nasıl karşılanacağı gibi hususlara ilişkin ayrı bir genelge de yayınladık. Uluslararası protokollerden de yararlanarak AGO'larda uyulması gereken kurallara ilişkin bir protokol hazırlıyoruz, o çalışmamız da tamamlanmak üzeredir.

Başkanlığımız Covid döneminde kurulmuştur. Kurulduğumuz günden beri Başkanlık olarak hem çevrimiçi hem de yüz yüze toplantılar gerçekleştiriyoruz. Sahaya çıkamadığımız dönemde aile mahkemesi, tedbir mahkemesi hâkimleriyle toplantılarımıza çevrimiçi olarak başladık. Sonrasında da çeşitli projeler ve Bakanlığımız bütçesinden il saha ziyaretleri yaptık. Burada koordinasyon toplantıları gerçekleştirdik. Aile mahkemesi hâkimlerinin, tedbir hâkimlerinin, aile içi şiddet bürosu cumhuriyet savcılarının, ŞÖNİM'in, emniyet ve jandarma gibi kolluk birimlerinin, üniversitelerin temsilcilerinin, STK temsilcilerinin, Sağlık Bakanlığının, Milli Eğitim Bakanlığının katılımcılarının katılımlarıyla çeşitli toplantılar yaptık. "Sahada ne durumdayız? Koordinasyonu nasıl sağlamalıyız? Vakalarla ilgili olarak hangi tedbirler ele alınmalı? Elektronik kelepçeyi hangi vakalarda seçmeliyiz, nasıl yaygınlaştırmalıyız, takibini nasıl yapmalıyız?" gibi birçok başlığı ele aldık. Bu iller arasında deprem bölgesi içerisinde yer alan iller de var. Bunların içerisinde büyük iller var. Öncelikle aklıma gelenlerden Diyarbakır, Kahramanmaraş, Hatay, Elazığ gibi illere biz zaten hâlihazırda gitmiş durumdaydık.

Bunun dışında Başkanlık olarak afet döneminde özellikle UNICEF ortaklığında afet bölgesine gidecek personele yönelik eğitim programı hazırladık. Bu eğitim programı kapsamında afet bölgesinde gönüllü olarak görevlendirilen personelle ilgili afet bölgesinde sunulacak hizmetler, yönlendirme mekanizmaları, afet durumlarında yetişkinlere, çocuklara verilecek psikososyal destek konularında çevrimiçi olarak eğitimler gerçekleştirdik. Afet ilan edildiği anda, 11 Şubat 2023 tarihinde afet bölgesinde sürelerin durmasına, başvuranların durmasına ilişkin 120 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmıştı. CBK yayımlandıktan sonra Hâkimler ve Savcılar Kurulu da 12 Şubat 2023 tarihinde bir karar aldı ve bu kararı ilgili adliyelere duyurdu.

Afet bölgesinde yer alan adliyelerde görevli hâkimler ve cumhuriyet savcıları da aslında afetzedelerdir. Oradaki adli personel de afetzede, bizim uzmanlarımız da afetzededir. Oradaki personelin bir an önce hem sahadan tasfiyesi hem de yerine gelecek kişilerin görevlendirilmesiyle ilgili HSK çok hızlı kararlar aldı ve oraya belirli dönemlerde gruplar halinde gidilip oradaki adli işlemler ve ivedi işlemler gerçekleştirildi. 12 Şubat tarihli HSK kararı ile ivedi işlemlerin, soruşturma işlemlerinin aksatılmadan yürütülmesine ilişkin bir karar alındı. Bu karar kapsamında tedbir mahkemelerinin işlemleri de aslında sürdürülmesi gereken işlemlerdendir. Bu kapsamda tedbir mahkemeleri hem 6284 sayılı Kanun kapsamındaki tedbirlerin verilmesi hem de tedbirlere uymama halinde yaptırımların belirlenmesi ile ilgili kararlarını vermeye devam ettiler.

Biz buna benzer bir şeyi Covid döneminde de yaşamıştık ama Covid döneminde mağdurları korumak bizim için çok daha kolaydı. Çünkü şiddet eğer belli bir seviyeye ulaşırsa, onları almak, kolluk evlerine yerleştirmek ya da takip etmek daha kolaydı. Ama fiziksel olarak mekânlarla ilgili çok ciddi sıkıntıların yaşandığı bir durumda öncelikle mağdurlara ulaşma, mağdurların ihtiyaçlarını belirleme zorlaştı. Çünkü

çok fazla il dışına gidenler oldu, farklı illerde bulunanlar oldu. Mesela o anda deprem bölgesinde takip ettiğimiz 140'tan fazla elektronik kelepçeyle takip ettiğimiz vaka vardı. Bunlardan sanırım 114'ü elektronik kelepçe kararlarının uzatılmasını istedi ve biz bunlarla ilgili uzatma kararlarının verilmesini sağladık.

Geri kalanların bazıları ise "Ben farklı bir ildeyim, failden uzağım." dedi. Kimisi eşiyile ya da şiddet sorunu yaşadığı kişiyle barıştığını ve artık tedbir kararı verilmemesini istediğini söyledi. Bunun gibi birçok şeyle sahada karşılaştık. Hem İçişleri Bakanlığı hem de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile şiddet mağdurlarının korunması, onlara ulaşılması, onların bize ulaşması, hizmetlerin etkin şekilde verilmesi ile ilgili olarak toplantılar gerçekleştirdik. Yine Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerimizde, hizmet sunumuyla ilgili olarak online ve başka şekillerde yerelde toplantılar gerçekleştirdik. Onlar da hâlihazırda görevlerinin başında hizmet sunmaya devam ediyorlar.

Artık soruşturma ve kovuşturma olarak adalete erişim kapsamında kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet eylemlerinin birçoğu adli yardımın kapsamına alındı. Israrlı takip, kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence, eziyet suçları ile daha önce kanunda olan cezası 5 yılın üzerinde olan suçlarda adli yardım sağlanıyor. 12 Mayıs 2022 tarihinde Türk Ceza Kanunu'nda ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişikliklerle adli yardımın kapsamı genişletilmiş oldu. Bundan başka hukuki olarak da insanların adli yardıma ihtiyaçları var. Bununla ilgili olarak da daha önce 4539 sayılı Kanun çıkarılmış. Bu "Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulüne Dair Bir Kanun"dur.

Bu kanunda da herhangi bir belge ve delil gösterme olmaksızın kişilerin adli yardımdan yararlanmasına ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Bu kanunda kişilerin haklarının bulunduğu, bu konuda bilgilendirilmelerine ve yönlendirilmelerine ilişkin broşür hazırlayarak ilgili Müdürlüklerimize ulaştırdık. Sahada da bu şekilde bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerimizi barolarla iş birliği halinde yürütmeye çalışıyoruz. Bunun dışında hem 8 Temmuz 2021 tarihinde hem de 12 Mayıs 2022 tarihinde yapılan kanun değişiklikleriyle boşanan eşe karşı işlenen bazı suçlara ilişkin cezada artırım maddesi düzenlendi. Yine kadına karşı işlenen bazı suçlarda da cezaların ağırlaştırılmasına ilişkin düzenlemeler yapıldı. Bu kapsamda kadınların adalete erişimiyle ilgili çok ciddi adımlar atılmıştır.

Bunun dışında afet döneminde, OHAL döneminde biz ne yaptık? Adalet Bakanlığı bünyesinde engellilerin adalete erişimleriyle ilgili Engelli Hizmetleri Çalışma Grubu oluşturduk. Burada engelli kadınların adalete erişimiyle ilgili de çalışıyoruz. Fiziksel engellerin kaldırılmasına, hukuki anlamda erişimin ve bilgilendirmenin önünün açılmasına yönelik çalışmalar yürütüyoruz. Daha öncesinde yaptığımız ve ilgili kurumlara, kuruluşlara ve müdürlüklerimize basıp dağıttığımız Mağdura Yaklaşım Kılavuzu ile ilgili bir çalışmamız vardı. Şu anda bunun tamamlanmak üzere olan işaret dillerine çevrilmesiyle ilgili bir çalışmamız var. Onun dışında Tanığa Yaklaşım Kılavuzumuz var. Onu da bir an önce işaret diline dönüştürüp hem online ortamlarda hem de fiziksel olarak basıp dağıtım işlemlerini gerçekleştireceğiz.

Bundan başka birçok yerde çocuk görüşme merkezleri kurduk. Şu anda tüm Türkiye'de adli teşkilat olarak il ve ilçe düzeyinde 592 adliye var. Bunların 580'inde çocuk görüşme merkezlerini aktif hale getirdik.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri çocuk görüşme merkezlerinde de aktif rol alıyorlar. Müdürlüklerin bulunmadığı yerlerde de Müdürlüklerin koordinasyonunda ilgili kurumların uzmanlarıyla bu hizmeti sağlıyoruz. Burada aile mahkemeleri tarafından verilen çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin kararların, hem tedbir kararlarının hem de hükümlerin yerine getirilmesini sağlıyoruz. 5395 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle çocuk teslimi icra usulünden çıkarıldı ve artık Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri tarafından yerine getirilmesine karar verildi.

Şu anda uygulama başladığından bu yana 841 çocuk teslimi yapmış durumdayız, kişisel ilişki dosyalarında da mahkemenin öngördüğü aralıklarla 8523 çocukla kişisel ilişki işlemlerini tesis ediyoruz. Toplamda 47023 işlem gerçekleştirmiş durumdayız. 12 adliyede açamadık. Bu adliyeler deprem bölgesinden kalan 2 il ile ilçelerden oluşuyor. Bunları da gelecek hafta 8 Mayıs 2023 Pazartesi günü açmış olacağız. Onunla ilgili duyuruları da yapacağız. Biz Mağdur Hakları olarak, yaptığımız işlerden genel olarak bu şekilde bahsetmiş oldum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR: Sayın Hâkim Meral Gökkaya'ya adli süreçlerle ilgili en güncel ve en ayrıntılı bilgiyi bize sunduğu için çok teşekkür ederiz. Adalete erişim hiç kuşkusuz hak arama özgürlüğünün, toplumsal düzeninin adalet yönünün işlerlik kazanması için en önemli hak kategorisini oluşturuyor ve sizin sahadan tecrübelerinizi paylaşmanız bizim için çok önemli.

İkinci konuşmacımız Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) Yönetim Kurulu üyesi olarak Sayın Dr. Öğr. Gör. Sayın Zeynep TEMİZER ATALAR'a geçiyoruz. Sunum konusu "Afet Dönemlerinde Kadınların İhtiyaçları". Hiç kuşkusuz kendi görevi nedeniyle sahadan en yakın bilgileri bize sunacaktır. Kendisi hakkında çok kısa birkaç söz etmek istiyorum. Sayın Zeynep TEMİZER ATALAR; okul öncesi eğitim, çocuk gelişimi ve psikoloji eğitimleri aldıktan sonra çalışmalarını psiko-drama ve sanat unsurlarını kullandığı süreçlerde sürdürmüş ve bu beni çok etkiledi. "*Akşam Yemeğinde Beraber Olmak*" ve "*Mükemmel Anne Yoktur*" isimli olmak üzere iki kitabı bulunuyor. Gelişim psikolojisi alanındaki doktora tezi ise bireyleşme sürecinin annelik ve kadınlık rolleri üzerindeki etkisi üzerine. Afet dönemlerinde kadının toplumsal durumu, hâlihazırdaki yükümlülükleri ve toplumsal olarak kendisine yüklenen birtakım sorumlulukları dikkate aldığımızda kendisinin hem eğitimini hem de tecrübelerini bizimle paylaşması hiç kuşkusuz çok değerli olacaktır. Buyurun, sözü Sayın Zeynep TEMİZER ATALAR'a bırakıyorum.

Dr. Öğr. Gör. Zeynep TEMİZER ATALAR

(Kadın ve Demokrasi Derneği Yönetim Kurulu Üyesi)

AFET DÖNEMLERİNDE KADINLARIN İHTİYAÇLARI

Ben de hem organizasyon ekibine hem de sizlere çok teşekkür ederim. Ben afet dönemlerinde kadınların ihtiyaçları hakkında sahada edindiğimiz gözlemleri ve deneyimleri anlatmaya çalışacağım. Hepimizin çok acı bir şekilde 6 Şubat sabahında deneyim ettiği üzere Doğu Anadolu fay hattı ve yakınındaki 11 ili etkileyen iki büyük depremle sarsıldık. Depremin üzerinden 3 ay geçmiş olmasına rağmen etkisini hala hissediyoruz ve uzun bir zaman daha hissetmeye devam edeceğimizi öngörüyoruz. Bu süreç özellikle hem o deprem deneyimini yaşamış hem de halen orada bulunan kadınları oldukça fazla etkiliyor. Bu noktada KADEM ve çalışmaları hakkında bilgi vermek istiyorum.

Depremin ilk gününden itibaren KADEM tüm imkânlarını felaketten etkilenen depremzedeler için seferber etti. Bu "seferber etti" ifadesinin içini biraz daha doldurmak da lazım. Bunun içinde maddi destek, burs desteği, çadır, yatak, yorgan, yastık, soba, gıda, temizlik-hijyen setleri ya da kıyafet gibi parçalar bulunmaktadır. Ayrıca Kahramanmaraş, Hatay ve Adıyaman olmak üzere bu üç şehre Kadın Destek Merkezi kurduk. Bu Kadın Destek Merkezinin öncülü aslında İstanbul Edirnekapı'da. Deprem öncesinde çalışmalarımıza burada başlamıştık. Dolayısıyla bir nebze de olsa hazırlıklı bulunma fırsatımız oldu. Kadın Destek Merkezinde amacımız; kadınların eğitim, iş yaşamı ve psikososyal sorunlarına çözüm üretmekti. Dolayısıyla bu üç şehirde de kadınların ihtiyaçlarına ne şekilde destek olabiliriz ile ilgili çalışmalara başladık.

Deprem bölgesinde kadınların psikososyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla etamin kursları, örgü kursları gibi çeşitli kurslar organize ettik. Bunun dışında sosyal hizmet uzmanı olan arkadaşlarımız ve psikologlarımız sahada aktif olarak görev yapmaya devam ettiler ve hala ediyorlar. Tüm KADEM Yönetim Kurulu üyeleri, 18 Genel Merkez çalışanı, 53 temsilciliğimizin 9 tanesinde yer alan 36 kişi çalışmalarda gönüllü oldu, hala olmaya devam ediyorlar. Böylece deprem bölgesinde 3500 kadına bir şekilde dokunabilme şansı bulduk ve bu sayı her geçen gün artmaya devam ediyor. Çünkü yine Kadın Destek Merkezlerimiz orada aktif olarak varlığını sürdürüyor.

Şimdi bütün bu deneyim ve bu çalışmalarla beraber kadınların ihtiyaçlarını, özellikle üç başlık altında değerlendirebileceğimizi gördük. Bunlardan biri işin psikolojik boyutu iken diğeri işin sosyo-kültürel boyutu. Diğeri de işin hukuki boyutu. Bunlarla ilgili de bilgi vermeye çalışacağım. Beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan ve sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik olarak da oldukça yıkıcı etkiler bırakan deprem gibi doğal afetler kişilerde travmaya yol açıyor ve sonrasında da gelişen stres tepkilerinin ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Ülkemizde yaşanan bu depremlerin son 100 yılda yaşanmış en büyük doğal afet olduklarını da düşünürsek etkisinin ne denli büyük olduğunu da zannederim ki hatırımıza getirebiliriz.

Bu görsel Hatay'daki çadır kentte çektiğimiz bir fotoğraftan. Bir sonraki görselde de buna benzer bir şeyi de sizinle tekrar paylaşıyor olacağım. Bu yaşam deneyimi kişinin kontrol duygusunu kaybetmesine ve kendini tehdit altında hissetmesine neden oluyor. Bununla baş edebilmek için kişiler kendilerini tekrar güvende ve normal hissetme ihtiyacı içinde olurlar. Özellikle bu iki görsel de kadınların kendilerini normal hissetme çabalarıyla çok bağlantılı. Perde asma ya da çadırın içini kendi evi gibi özenerek düzenleme "normal hissetme" çabasıyla çok örtüşüyor. Bu normal ve güvende hissetme ihtiyacıyla beraber kadınların kendilerini daha güçlü hissedebilecekleri ve bunun için de kendi yaşam pratiklerine uygun alanların oluşturulması oldukça önemlidir. Bu bir yanıyla hem örgü örebilecekleri hem etamin gibi nakış işleriyle ilgilenebilecekleri hem de çay-kahve ikramlarının yanında kendilerinin yapabildiği, üretebildiği, pişirebildiği yiyeceklerin ve aynı zamanda sosyal ortamların olmasını beraberinde getirmiş oldu. Bu sayede kadınlar hem bir şeyler üretebilmekle beraber kendilerini daha güçlü hissetme fırsatı buldular hem de sosyal bir ortam sağlanması da kadınların oldukça fayda gördüğü bir alan haline geldi. Bu görsellerden bir tanesinde de Hatay'da kadınlar çadırın içinde kendi imkânlarıyla içli köfte yapmaya çalışıyorlar. Bu da çok kıymetlidir.

Bu anlamda KADEM'in Kadın Destek Merkezlerinde yapılan çalışmalar, kadınları biraz daha güçlendiriyor ama bireysel anlamda kendilerini daha güçlü hissetmeleri ile ilgili faydanın yanında bu sosyal ortam aynı deneyimi yaşamış kadınların bir araya gelmelerini sağladığı için "yalnız değilim" duygusunu da vermiş oldu ve bu kolektif bir iyileşme için de faydalı oldu. Bu da bizim edindiğimiz gözlemler arasındadır. Bunun dışında kadınlar için oluşturulmuş bu alanlarla beraber aynı deneyimi yaşamış olmamasına rağmen kendi konfor alanından çıkarak bu bölgeye gelmiş başka insanların varlığını görmek ve en basit haliyle sadece "Nasılsın?" diye sorulması bile bu kadınların kendilerini hem güvende hem de değerli hissetmelerini de sağladı. Biz orada kadınlarla beraber hep sohbet halinde olduğumuz için bizimle olan paylaşımları bunları ifade eden nitelikteydi ve bu bizim için oldukça kıymetlidir.

Bölgede yaptığımız çalışmalar neticesinde bence hepimizin başını sallayacağı bir bulguyla da karşılaştık. Kadınlar kendilerini hep arka plana atıyorlar. Orada "İhtiyaç nedir?" diye sorulduğunda kadınlar için öncelikli ihtiyaç çocuklarının ihtiyacıdır. Eğer öncelikli ihtiyaç varsa ailelerindeki yaşlıların ihtiyacı, hatta eşlerinin ihtiyacı ama kendi ihtiyaçlarının ne olduğuna dair ifade alabilmek zor oldu. Dolayısıyla bölgenin kültürel yapısıyla beraber de düşünüldüğünde Kadın Destek Merkezi gibi kadınlara özel alanların, kadınların ihtiyacını hem fark etmeleri hem de bunu ifade etmeleri adına oldukça önemli bir katkı sağladığını fark etmiş olduk.

Aynı zamanda deprem, kadınların kendilerini güvende hissettikleri mahrem alanlarının, evlerinin yıkılmasına da neden oldu. Ev kadın için oldukça önemli bir alan ve bunu kaybetmek kadınlar için oldukça

zorlayıcı bir etki yaratmış oldu. Bu kayıpla beraber çadırlarda kendi ailelerinden ya da farklı ailelerden oluşan kişilerle ortak bir alanda yaşamaya mecbur kaldılar. Bu da sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik olarak da zorlayıcı etkiler yarattı. Bu sayede mahremiyet ihlali yaşayabildiklerini, kendileri kadar çocuklarını da koruma altına almak için kaygılandıklarını ifade ettiler. Ayrıca bu tür kalabalık ortamlar evlilik ilişkilerini de etkiledi ve aile içi şiddet vakalarının da daha görünür hale gelebildiğini de bize göstermiş oldu. Tabii ki bizim için düşünmesi bile oldukça zor ama çok küçük bir alan ve bölgenin doğasını da göz önüne aldığımızda bir çadırın içinde bir kadın için farklı erkeklerle aynı ortamda bulunmak ve yaşamak çok da kolay olmadı. Bence bu görsel de bu ihtiyacı temsil eden bir şeydir. Çadırlardan birine bir kapı yapmışlar ve bir yanıyla o mahremiyet ihtiyacını da belirten bir şeydir. Çünkü çadır dediğiniz şey bir fermuar ve o bir fermuarla içeri kimin girebileceğini kontrol edebilmek, kadın için ev gibi özel bir alan adına tehdit yaratıyor. Dolayısıyla bu ihtiyaca binaen böyle bir çözüm bulunması da oldukça anlamlıdır.

Sosyo-kültürel boyutla ilgili size kısaca şundan bahsedeyim. Kadınlar için özel alanlar oluşturuyoruz ama burada yine bölgenin kültürel yapısını göz önüne alındığında kadın personelin varlığı da çok önemli. Çünkü deprem bölgesindeki insanlara ihtiyaç olarak ne gerekiyor diye baktığımızda bir kadın için oldukça önem arz eden ped, iç çamaşırı gibi malzemelerin ifade bulması bile oldukça zaman aldı. Mesela kadınlar beli lastikli, uzun etek istedi fakat bunu ifade edebilmek bir kadın personelle ya da sahadaki kadın gönüllülerle beraber mümkün olabildi. O yüzden bu gibi alanlarda kadınların varlığının oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz.

Bir diğer mesele de kültürel boyutla ilgilidir. Kadın dediğimiz zaman aslında aklımıza sadece kadın gelmiyor, çocuk da geliyor, yaşlı da geliyor. Dolayısıyla onlar için de alternatif alanların oluşturulması, kadının üstündeki yükü hafifletmek adına oldukça anlamlıdır. Çocuklar için kreşlerin oluşturulması, yaşlılar için kendilerince hoş vakit geçirebilecekleri alanların oluşturulması, kadınların orada daha rahat edebilmesi adına oldukça kıymetlidir.

Meselenin hukuki boyutu da vardır. Bu tür alanlar, kadınların kendilerini güvende hissetmesi için ekstra özen gösterilerek dizayn edilirse çok daha etkili olur. Bunun anlamı ışıklandırmanın uygun bir şekilde yapılması ya da kolluk kuvvetlerinin herhangi bir taciz ya da suç unsuru oluşturabilecek bir yerde gerektiği şekilde hizmet vermesi adına da önemli. Zaten Anayasa'da, 6284 sayılı Kanun'da bununla ilgili maddeler özel olarak belirlenmiştir. Anayasal anlamda da kadının ister çadırdaki olsun isterse konteynerde olsun mutlaka yasal haklarının korunması oldukça önemlidir. Can ve mal kaybı da çok fazla oldu ama yine de kadınların sahip olduğu haklar vardır. Tapuları ya da miras hakları olabilir. Bunda da oldukça özen gösterilmesinde fayda vardır.

Yaşanan deneyim çok zor ve biz bu zorluğu belli bir süre daha yaşayacağız. Kadınların ihtiyaçları zaman içinde değişse de bunların öneminin artmasına ve bu konudaki hassasiyetin devam etmesine de ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu konuya özen göstermemiz gerekiyor. Son olarak bu oradaki gençlerle beraber benim yaptığım çalışmalardan bir tanesiydi. Evet, kaybımız çok ama bizde hâlâ sabit kalan, güçlü olan parçalar da var. Bunlara biraz daha sahip çıkıp umut gibi, yardımlaşmak gibi, destek olmak gibi durumların daha çok artmasını sağlayacak çalışmalarla beraber gerek sahada gerekse hayatın içinde yer almak çok kıymetlidir. Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR: Dr. Öğr. Gör. Sayın Zeynep Temizer ATALAR'a çok teşekkür ederiz. Gerçekten sahadan çok önemli deneyimlerini gerçek bir duyarlılıkla bize aktardı. Keşke daha fazla zamanımız olsaydı, büyük bir zevkle dinlemeye devam edecektik. Çeşitli üniversitelerde de kısmi süreli öğretim görevlisi olarak ders veriyor olmanız ne kadar güzel. Öğrencileriniz mutlaka bundan çok faydalanıyorlardır.

Evet, son konuşmacımıza geldik. CARE Türkiye Temsilciliği Kurumsal İletişim ve Dış İlişkiler Direktörü Sayın Esat AKGÜL. CARE'i ben insani yardım için bir iş birliği kuruluşu olarak çevirdim ve CARE olarak kısalttım. Sayın Esat AKGÜL'ün özgeçmişi hakkında çok kısa duracağız. Gördüğüm kadarıyla Sayın Esat AKGÜL, 20 yıldır ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarında bir profesyonel geçmişe sahip ve çok değerli bir deneyimi var. Dar gelirli kadın girişimcilerin finansal kaynaklara erişimiyle ilgili çok önemli çalışmaları olmuş. Kendisi tebliğinde bize "Türkiye Afet Süreçlerinde Kadınların Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı sunumunda belki işin bu ekonomik, finansal kısmından da bir parça duracaktır. Kendisini merakla dinliyoruz. Buyurun söz sizin.

Esat AKGÜL

*(Cooperative for Assistance and Relief Everywhere
Türkiye Temsilciliği Kurumsal İletişim ve Dış İlişkiler Direktörü)*

AFET SÜREÇLERİNDE KADINLARIN YAŞADIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hocam, çok teşekkürler. Sayın Başkan, Saygıdeğer Konuklar, Hanımefendiler, Beyefendiler; ben de CARE Türkiye Temsilciliği adına söz almış bulunuyorum. Aslında CARE'in 77 yıllık globalde edinmiş olduğu tecrübeleri, bizim de maalesef 6 Şubat depreminde sahada aktif olarak, bire bir deneyimleyerek yapmış olduğumuz gözlemleri sizlerle paylaşmak istiyorum.

Değerli Hazırın; CARE International, 1945 yılında kurulan, 77 yıllık bir geçmişe sahip global lider insani yardım kuruluşlarından bir tanesidir. Birçok ülkede ve çalışma alanımızda çatışmalardan, savaşlardan, doğal afetlerden etkilenen insanlara yardımların ulaştırılması hususunda etkin bir rolümüz var. Burada özellikle vurgulamak istediğim husus ise bütün ülkelerdeki çalışmalarda ve projelerdeki odak noktamızın, kadın ve kız çocuklarının bu hizmetlere erişiminin sağlanması ve farklı şekillerde desteklenmesi olduğunu söyleyebiliriz. Birçok uzmanlık alanımız var fakat çok detaya girmeyeceğim. Bütün projelerde odak noktamız kadınların güçlendirilmesidir. Tabii ki ekonomi bunların içerisinde ama bugünkü sunumda özellikle deprem ve doğal afetlerde kadınların ihtiyaçları ve çözüm önerileri üzerinde durmak istiyorum.

Değerli Başkan, bizler aslında her sene farklı platformlarda, kadın-erkek eşitliğinden bahsediyoruz. Özellikle 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde bu söylem biraz daha önem kazanıyor fakat realitede öyle olup olmadığının sorulması gerekiyor. Sizlerle çok ilginç bir istatistik paylaşmak istiyorum. Birleşmiş Milletlerin 2022 yılında yayınladığı son raporuna göre; dünyanın cinsiyet eşitliğine ulaşması için yaklaşık 286 yıla ihtiyaç var. Çok acı bir sayı ama maalesef realitede durum çok farklı. Cinsiyet eşitsizliği dünyanın her bölgesinde etkisini hissettirmekte ve özellikle cinsiyet eşitliğinden uzak bölgelerdeki kadınlar sel, kuraklık, deprem gibi doğal afetlerden daha fazla zarar görüyor ve maalesef bu durumlardan daha olumsuz yönde etkileniyorlar. Aynı evde yaşıyor olsalar bile felaketlerde, kadınlar erkeklerden; kız çocukları erkek çocuklarından farklı ve daha fazla etkileniyorlar. Birleşmiş Milletler verilerine göre bir afet yaşandığında

kadın ve çocukların hayatını kaybetme ihtimali yaklaşık 14 kat daha fazla. Bir örnek verilecek olursa 2004 yılında Hint Okyanusu depremi olduğu dönemde tsunami de olmuştu. 230 bin kişi hayatını kaybetmişti ve bunların %70'i kadınlardan oluşuyordu.

Doğal afetler cinsiyetten bağımsız vakalar fakat etkileri öyle olmuyor. Özellikle cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda kadınların fiziksel, sosyal ve maddi olanaklara erişimi kısıtlı oluyor. Küresel olarak kadınların yaşam süresi erkeklerden ortalama 5 yıl fazla iken, doğal afetlerde kadınların ortalama yaşam süresi orantısız bir şekilde etkilenmiş oluyor. Afetler sırasında ve sonrasında geçim kaynaklarının kaybı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve ölüm oranları cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini maalesef pekiştirmiş oluyor.

Globaldeki uzun süren tecrübelerimize dayanarak ve 6 Şubat depremlerinde 11 ilde aktif çalışan bir sivil toplum kuruluşu olarak tespit ettiğimiz sorunlar kısaca şu şekildedir. Toplumun genelinde kadınların ve kız çocuklarının dezavantajlı olduğu ülkelerde afetlerin sonucu kadınlar için başka bir felakete yol açabiliyor. Kadınlar genellikle sosyal, ekonomik ve kültürel gibi çeşitli nedenlerle afet bölgelerinde orantısız bir şekilde etkileniyorlar. Diğer taraftan toplumun ortaya koymuş olduğu bazı roller var. Genellikle kadınlardan beklenen bakıcılık, ev işleri gibi rollerine felaket sırasında da devam etmesi beklenmekte ancak bu dönemlerde bu roller daha da zorlayıcı bir hale geliyor ve kadınların kendi güvenliklerine odaklanmaları maalesef imkânsız bir konuma geliyor.

Diğer bir konu ise bazı toplumlarda evlerinin dışında kadınların sınırlı hareket alanı vardır. Bu durum kadınların acil durum hizmetlerine erişimlerini ve afet durumlarında tahliye edilmelerini maalesef zorlaştırmaktadır. Diğer bir husus da bir felaketin ardından bununla başa çıkmak için kadınlar, erkeklerden daha az kaynağa sahip oluyorlar. Mali kaynaklar olabilir, ulaşım olabilir, sağlık hizmetleri olabilir. Birçok konuda maalesef bir eksikliğin olduğunu vurgulayabiliyoruz. Kadınlar ve kız çocukları afetler sırasında ve sonrasında yüksek bir şekilde cinsel şiddet riski altında olan gruplardır. Yetersiz güvenlik önlemleri, karışmış sosyal yapı maalesef bunun nedenlerinden bir tanesidir. Diğer bir husus; Sayın Başkanın açılış konuşmasında altını çizerek vurguladığı ayrımcılık hususudur. Kadınların erkeklerle eşitlikten uzak yaşam sürdürdüğü toplumlarda kadınlar eğitim, istihdam ve siyasi temsil açısından ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu da felaketlerden kurtulmalarını ve hayatlarını yeniden inşa etmelerini zorlaştırmaktadır. Aslında bizim bu edinmiş olduğumuz acı tecrübeyle şunu öğrenmiş olmamız gerekiyor. Afet dönemlerinde eşitsizliğe uğramamaları için kadınların afet yönetimine eşit katılım gösterebilmeleri, afet planlarının ve yapılan desteklerin kadın ve kız çocuklarının farklılaşan ihtiyaçlarında ve önceliklerinde ele alınması gerekiyor. Ayrıca bu süreçte kadınların mutlaka rol alması gerekiyor.

Değerli Katılımcılar, birçok problemden bahsettik. Bu depremde de acı bir şekilde tecrübe ederek bu problemlere yönelik mutlaka çözüm önerilerimizi edinmiş olduk. Bir kere güvenli bir barınma ortamının olması, hijyen ve temizlik maddelerine erişimin sağlanması, sağlık ve koruma gibi hizmetlere erişimin mutlaka desteklenmesi gerekiyor. Diğer taraftan 6 Şubat'ta 11 ili vuran depremden 14 milyona yakın vatandaşımız etkilendi ve bu nüfusun yarısı kadınlardan oluşmaktaydı. Bölgedeki çocuk, erken yaşta ve zorla evlilik oranları diğer bölgelere oranla daha yüksek. 11 ilde 3,5 milyon ailenin %8'i kadının geçimini

sağladığı ve en az bir çocuğun yaşadığı hanelerden oluşmaktaydı. Bu sebeple depremden etkilenen kadınların ve kız çocukların haklarının ve güvenliklerinin gözetilmesi için gerekli hizmetlerin sağlanması, bilgilendirmenin, farkındalık çalışmalarının mutlaka artırılması gerekiyor.

Depremden etkilenen kadınların başta psikososyal destek hizmeti olmak üzere diğer hizmetlere erişiminin sağlanması gerekmektedir. Yine deprem bölgesinde kız çocuklarına yönelik güvenli alanlar oluşturmak kritik önem taşımaktadır. Geçici barınma alanlarında ve çadırlarda, giyinme yerlerinde, tuvaletlerde ve banyolarda mahremiyet ihtiyacı mutlaka gözetilmelidir. Özellikle başka bakım yükleri de üstlenmek zorunda kalan 15 ila 18 yaş arası kız çocuklarının akranlarıyla zaman geçirebilmesi ve buluşup birbirlerine destek olması için olanakların ve güvenli alanların oluşturulması gerekiyor. Aynı şekilde çalışma yaşamına ilk kez dâhil olacak kadınlar için; çocuk bakım hizmetlerinden esnek çalışma saatlerine kadar mesleki olarak destek alanlarının oluşturulması ve güvencesiz iş gücünün önüne geçmeye kadar birçok planlamanın yapılması gerekiyor. Bu sunmuş olduğumuz önerilerden bir kısmı aslında uzun vadedir. Biz CARE Türkiye Temsilciliği olarak deprem öncesinde destek olduğumuz mikro kredi çalışmalarına deprem sonrasında da devam ettik. Şu an 11 ilde yaklaşık 10 bin civarında girişimci kadın bu hizmetlerden yararlanmış oldu.

Öte yandan kadınların beklenti, ihtiyaç ve endişelerini anlayabilmenin yolu çok önemli bir husustur. Kendilerini ifade edebilecekleri, görüşlerini samimi bir şekilde ortaya koyabilecekleri bir ortamın ve mekanizmanın oluşturulması gerektiğini söyleyerek sözümü bitirmek istiyorum. Bu etkinliğin düzenlenmesinde bizleri de davet eden Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna ve bütün paydaşlara, siz değerli katılımcılara, Sayın Başkanım sizlere teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

SORU - CEVAP KISMI

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR: Sayın Esat AKGÜL, çok güzel özetlediniz ve çok can alıcı noktalara dokundunuz. Kendi çalışmalarınıza yansıyan sorunlardan söz ettiniz, altını çizdiniz. Özellikle de böylece soru-cevaba 10 dakika olmak üzere bir zaman bırakıldı. Bu oturumda afetin kadınlarla ilgili psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik boyutları üzerinde çok değerli deneyimler ve bilgi aktarımları paylaşıldı. Mutlaka sorular olacaktır. Bu sorulara da bir zaman ayırılım istiyorum. Kendinizi tanıtırsanız ve soru özlü olursa çok sevinirim.

Katılımcı: Ben Tarım ve Orman Bakanlığı Kırsalda ve Kadın ve Aile Hizmetleri Biriminden geliyorum ve sosyoloğum. Konuşmacılarımıza teşekkür ederim. İnsani yardım ve bu savunuculuk faaliyetlerinde adalete erişimleri ya da yapılan hizmetler konusunda kadınlara ulaşırken kır-kent dengesinin gözetilip gözetilmediğini sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

Meral GÖKKAYA: Teşekkür ederim. Biraz önce de söylediğim gibi bizim adliyeler nezdinde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerimiz var. Bu Müdürlüklerde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılarımız görev yapıyorlar. Yine adli personel de bu bürolarda çalışıyorlar. Biz barolarla, cumhuriyet başsavcılıklarıyla, mahkemelerle etkin iş birliği içerisinde çalışıyoruz ve bizim Müdürlüklerimize başvuran, adliyelere gelen, danışmanın yanında bizlerin de etkin alanları var. Burada yardıma ihtiyacı olan kişilerin adliye içerisinde ve adliye dışında gerekli kurumlara ya da barolara, ilgili kurumlara yönlendirilmesi konusunda etkin bir iş birliği sağlıyoruz. Şu anda adliye hizmeti tüm Türkiye'de sunuluyor. Birkaç adliye ağır hasarlı durumda ama konteynerde olsa biz bu hizmeti sürdürmeye devam ediyoruz. Bizim için adalete erişim noktasında ya da adalet hizmetinin sunulması noktasında gece-gündüz, adli tatil-resmi tatil bunlar geçerli değildir. Adli hizmet her daim sürüyor. 6284 sayılı Kanun bunun dışında ama tabii bazı hukuki davaların sürmesi için belli zaman aralıkları gibi sınırlar var. Ama adalete erişim noktasında hem kollukla hem de adli teşkilatla iş birliği anlamında biz sahada elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uzmanları nasıl sahadaysa, bizde de adli anlamda diğer illerden "Kardeş Adliye" projesi ilan edildi. Her adliyenin belli bir kardeş adliyesi belirlendi ve o adliyelerden hâkim, savcı ve uzmanların destek ekipleri olarak gönderilmesi ve orada hizmet sunması sağlandı. Hem illerde hem ilçelerde biz adliye teşkilatı olan her yerde hizmetlerimizi sunmaya devam ettik.

Esat AKGÜL: Ben hızlı bir şekilde şunu vurgulamak istiyorum. CARE Türkiye Temsilciliği, uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Türkiye'deki çalışmalarımız İçişleri Bakanlığının izin verdiği illerde yapılabiliyor. Deprem öncesinde 5 ilde aktif olarak çalışıyorduk. Deprem sonrasında Bakanlığın yayımlamış olduğu bir kararnameyle 11 ilde insani yardım alanında desteklerimiz devam ediyor. Aslında birçok sektörde çalışıyoruz ama zaman sınırlı olduğu için çok detaya inmedim ama alanda kamu kurumlarıyla ve belediyelerle aktif olarak çalışıyoruz.

Dr. Öğr. Gör. Zeynep TEMİZER ATALAR: Ben de KADEM adına küçük bir cevap vereyim. Deprem bölgesindeki Kadın Destek Merkezleri dışında bizim 53 ildeki temsilciliğimizin asıl amacı zaten o bölgedeki köy ya da şehir fark etmeksizin bütün kadınlara ulaşmaya çalışmaktır. Bu merkezlere kadınların gelmesini

beklemeden bizler de o bölgelere gidip ev ziyaretleriyle ya da kadınlar her nerdeyse onlara bir şekilde ulaşım bu anlamda destek olmaya çalışıyoruz. Ayrıca sadece deprem bölgesindeki kadınlar değil, bölgeden göç edip başka şehirlere giden depremzede kadınlar da var. Dolayısıyla bunlar için de KADEM'i ne gerekiyorsa yapmaya çalışan bir vakıf olarak da söyleyebilirim.

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR: Görebildiğim kadarıyla başka soru yok. Çok teşekkür ediyorum. Sayın konuşmacılarımıza ve merakla dinleyen değerli konuklarımıza çok teşekkür ederek ikinci oturumu kapamak istiyorum. Öğleden sonra görüşmek dileğiyle.

SUNUCU

Konuşmacılarımıza ve oturum başkanımıza, katkılarından dolayı şükranlarımızı sunuyor; plaket takdimi için kurul üyelerimiz Sayın Av. Zennure BER ile Sayın Ünal SADE'yi sahneye davet ediyorum.

Değerli katılımcılar sempozyumumuza öğle yemeği arası vereceğiz. Öğle yemeğimiz alt katta yer alan restorantta olacaktır. Üçüncü oturum saat 14.00'da başlayacaktır.

III. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ÇOCUKLAR

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK
(Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL
(Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Acil Durum ve Afet Zamanlarında
Çocuk Haklarının Etkin Olarak Kullanılmasının Sağlanması

Ekin BOZKURT
(UNICEF Türkiye Çocuk Koruma Sorumlusu)
Çocuk Haklarının İzlenmesi, Hak İhlallerinin Raporlanması ve
İnsan Hakları Kurumlarının Rolü

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA
(Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Afet Dönemlerinde Çocukların Korunması ve Koruyucu Aile Modeli

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

3 MAYIS 2023

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

SUNUCU

Değerli Katılımcılar; uluslararası sempozyumumuzun üçüncü oturumuna başlamadan önce kurumumuza iletilen mesajları okumak istiyorum.

"Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak düzenlenmiş olduğunuz 'İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar' konulu uluslararası sempozyumunun başarılı geçmesini diler, şahsınızda emeği geçenleri kutlar, esenlikler dilerim."

Vasip ŞAHİN /Ankara Valisi

"İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar" konulu uluslararası sempozyumunuz ile ilgili davetiyenizi memnuniyetle aldım. Programınızın hayırlara vesile olmasını diler, Cenab-ı Allah'tan muvaffakiyetler dilerim."

Şeref MALKOÇ / Kamu Baş Denetçisi

"Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak; doğal afet ve savaş gibi olağanüstü haller; sosyal, fiziksel, ekonomik ve bilişsel sorunlar yaratan doğal afetler, her bireyi farklı düzeylerde etkilemekte ve afet sonrası ulaşım ve haberleşme sistemlerinin çalışmaması, profesyonel kurtarma ekiplerinin yeterli miktarda bulunamaması, sınırlı kaynakların ihtiyaç sahibi insanlara ulaşmaması başlıca sorun alanları olarak dikkat çekmekte olup, bu konuların ele alınacağı 'İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar' konulu uluslararası sempozyumun verimli ve başarılı geçmesini temenni ederim. Aynı tarihte İstanbul'da programım olmasından dolayı sempozyuma katılmayacağımı üzülerek bildirir, nazik davetiniz için teşekkür eder, tüm katılımcılara sevgi, saygı ve selamlarımı sunarım"

Mehmet AKARCA / Yargıtay Başkanı

"Değerli Katılımcılar; hepinizi en kalbi duygularla selamlıyorum. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna, ülkemizin kıymetli akademisyenlerine, saygıdeğer bilim insanlarımızı bir araya getirdiği bu organizasyon nedeniyle şükranlarımı sunuyorum. Ülkemiz 6 Şubatta çok büyük bir afet yaşadı. Öncelikle yitirdiğimiz canlarımız için Rabbimden rahmet niyaz ediyorum. Ve depremzedelerimiz başta olmak üzere, tüm Ülkemize bir kez daha geçmiş olsun diyorum. Sevdiklerimizin hatırasını hepimiz, kalbimizin en müstesna köşesinde bir ömür taşıırken, yaraları sarmak için var gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz. Asrın felaketinin başından itibaren sahada, hastanelerde, bakımevlerinde vatandaşlarımızla bir araya gelip onların dertleriyle hemhal olurken, en çok çocuklarımızın ve hassas grupların etkilendiğini gördükçe yüreğime bir ateş daha düştü. Kaybettiklerimizin özlemiyle baş etmek, yetişkinler için bile böylesine güç iken, özellikle minik yüreklerdeki yaraları sarmak adına gösterdiğiniz özen için sizlere can-ı gönülden teşekkür ediyorum. Zor zamanlarda bütün çocuklar, yaşlılar, yeni cerrahi müdahale geçirmiş hastalar, bebek bekleyen ve küçük yavrusu olan anneler, engelli bireyler, kronik rahatsızlık yaşayan ve daha çok ilgi ve desteğe ihtiyaç duyan insanlar. Bu bilinçle AFAD ve Kızılay başta olmak üzere tüm kurumlarımızın, sivil toplum örgütlerimizin, yurt içi ve yurt dışından arama kurtarma faaliyetlerine katılan ekiplerin tamamının afetzedelerimizin beden ve ruh sağlığını korumak için büyük hassasiyet gösterdiklerine yakından şahitlik ediyoruz. Şehirler yıkılırken gönüller de yıkılmasın diye fedakarca, cesaretle çalışıyorlar. Sempozyum sonuçlarının da gönülleri yeniden inşa ederken hayırlara vesile olmasını diliyorum. Hepinizi bir kez daha sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Kalın sağlıcakla."

Emine ERDOĞAN / Cumhurbaşkanı Eşi

Kıymetli katılımcılar; uluslararası sempozyumumuzun “Afet Dönemlerinde Çocuklar” başlıklı üçüncü oturumuna başlıyoruz. Oturuma başkanlık etmek üzere Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Başkanı Profesör Doktor Sayın Handan YOKUŞ SEVÜK’ü, oturumda konuşmalarını yapmak üzere Doktor Öğretim Üyesi Sayın Aslıhan ÖZTEZEL’i, Sayın Ekin BOZKURT’u ve Doçent Doktor Sayın Nesibe KURT KONCA’yı sahneye davet ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK

(Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Sayın Başkanım, Saygıdeğer Hanımefendiler, Beyefendiler; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Burada sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu ve gururunu yaşadığımı bilmenizi isterim. Bu vesileyle de TİHEK'e nazik davetlerinden dolayı teşekkür ederken, sempozyumda emeği geçen herkesi de kutluyorum.

Başarıyla devam eden bu sempozyumun öğleden sonraki üçüncü oturumu olan "Afet Dönemlerinde Çocuklar" konulu oturumda üç değerli konuşmacımız bulunmaktadır. 15'er dakikalık süre içinde sunumlarını yapacaklar, son 15 dakikada ise sizin katkılarınız ve sorularınızla oturumumuz daha iyi, daha anlaşılır olacaktır.

Bilindiği üzere çocuk hakları, çocuğun üstün yararı, çocuğa özel ve özenli bir ilgi gösterme gerekliliği afet dönemlerinde daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda değerli konuşmacı arkadaşlarım çocukların haklarının etkin olarak kullanılması, hakların kullanılmasının izlenmesi, raporlanması ve insan hakları kurullarının izlenimleri, çocukların korunması ve koruyucu aile modeli konularını ele alacaklar.

İlk konuşmacımızı davet etmek istiyorum izninizle. İlk konuşmacımız Doktor Öğretim Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL; kendisi Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir. Buyurunuz lütfen. Doktor Öğretim Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL, "Acil Durum ve Afet Zamanlarında Çocuk Haklarının Etkin Olarak Korunmasının Sağlanması" konusunda konuşmalarını yapacaktır. Halen Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyeliği görevini sürdürmektedir. Çocukların haklarını öğrenmesi, bilinçli bireyler olarak yetişmeleri için oyuncaklar tasarladığı, "Çocuğum Haklıyım" adlı bir girişimin sahibidir kendileri. Buyurunuz lütfen, 15 dakikanız var.

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL

(Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

ACİL DURUM VE AFET ZAMANLARINDA ÇOCUK HAKLARININ ETKİN OLARAK KULLANILMASININ SAĞLANMASI

Çok teşekkür ediyorum. Sayın Başkanım, saygıdeğer akademisyen arkadaşlarım ve diğer kurumlardan gelmiş olan, konuyla ilgili kurumlardan katılmış olan tüm katılımcılara geldikleri için öncelikle teşekkür ediyorum.

Bu oturum birazcık iç yaralayan bir oturum. Hemen kadından sonra geliyor olması da sanki kadın mevzunda duyduğumuz şeylerin biraz daha derinleşerek aslında kendisini farklı bir şekilde gösterdiğini göreceğiniz bir oturum olacağını habercisidir. En azından benim başlığımda öyle olduğunu düşünüyorum. Çünkü aslında daha önceki oturumdaki arkadaşlarımız da çok güzel gösterdiler ki kadın kendini hep ikinci plana attığı için her zaman öncelikli olan çocuk oluyor ve kadın ile çocuk beraber düşünülüyor. Hâlbuki bizim belki de konuşmaya başlamadan önce bu perspektifi ortaya koymamız gerekiyor. İlk olarak çocuğu tabii ki de anneye bağımlı ama anneden ayrı minik bir birey olarak görmeye başlamak ve onun hak bilinciyle eğitilmesini sağlamakla burada sayacağım, göstereceğim ve TİHEK ile beraber gidip çalışma yapma şansımızın olduğu deprem bölgesinde, Malatya'da gördüğümüz deneyimleri belki biraz daha farklılaştırabilecek bir bakışla meseleye yaklaşabileceğiz.

Şimdi ilk olarak tabii afetlerde, daha doğrusu acil durumlarda da bu koruma sistemlerinin acil olarak devreye girebilmesi için öncelikle koruma destek sistemlerinin var olması lazım. Önce var olmayan sistemleri düzeltmek, onları kurumlaştırmak veya olan kurumları güçlendirmekle bu afetlerin üstesinden gelme yoluna gitmek belki biraz daha doğru olacaktır. Baktığımız zaman aslında insan hakları hukuku dediğimiz şey ceza hukuku değildir. Ceza hukuku, insan haklarına uygun bir şekilde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayan, akut bir olayı çözmeye çalışan bir hukuk dalıdır. İnsan hakları hukukuysa önleme amaçlı bir hukuk dalıdır. Tabii ki eğer bir insan hakları ihlali söz konusu olmuşsa, hem özel önleme hem

de genel önleme olsun diye ve aynı davalar repetitif olarak hem uluslararası mahkemelerin, devletlerin önüne gelmesin hem de devletlerin tarihlerinde defalarca tekrarlanan bir şey olarak karşımıza çıkmasın diye ceza hukuku çare olmaya çalışır ama ne yazık ki iş işten geçmiştir. İnsan hakları hukukuysa, bu işler daha olmadan, bu ihlaller daha gerçekleşmeden, dünyanın herhangi bir yerinde olmuş olan insan hakları ihlalinin, başka bir ülkede kelebek etkisi yaratmamasına veya eğer yaratırsa, iyi örnek, iyi uygulama oluşturmasını sağlamaya çalışır. O yüzden bu afet dönemlerinde, hatta öncesinde aslında öncelikle gereken şey; insan hakları hukuku ve de insan haklarının farkındalığını yükseltmek, insan hakları hukuku alanında çalışmaların çok daha fazla yapılmasını sağlamak olmalıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun evrensel ve devredilemez olan haklarını sınırlı sayıda olmamak üzere saymıştır. Bu genel yorumlarla, Birleşmiş Milletler'in diğer çalışmalarıyla, Çocuk Hakları Komitesinin kararlarıyla, farklı yorumlamalarla çok daha farklı alanlara gitmektedir. Tabii ki buradaki tüm hakları saymayacağım size fakat ön sözü zaten afet zamanlarında veya acil durumlarda çocukların öncelikli olarak korunması gerektiğini göstermektedir. Burada italik olarak gösterdiğim de zaten ön sözdeki ibaredir.

Belki daha önceden de duymuşsunuzdur; bir *GRADE (Küresel Hızlı Afet Sonrası Hasar Tahmini)* raporu yayınlandı. Bu rapora göre Türkiye özelinde gerçekleşen her iki depremin de hızlı bir planı, bilançosu çıkartıldı diyebilirim. Burada baktığımız zaman yine Dünya Bankası verilerine göre Türkiye'de yaşanan bu iki deprem ve ardından yaşanan 7500'i aşan artçı sarsıntı, daha sonra iki tane daha ilave deprem; Ülkenin güneyindeki 11 ilde çok büyük bir hasara yol açmış ve de aslında Türkiye'nin 80 yıldan daha uzun bir süredir başına gelen en büyük felaket olarak kayda geçmiştir. Bu bölge aynı zamanda Türkiye'de yoksulluk oranının en yüksek olduğu illerin de bulunduğu bir coğrafyadır ve Türkiye'deki toplam Suriyeli mülteci nüfusunun neredeyse %50'sini oluşturmakta, 1.7 milyondan fazla Suriyeliye de ev sahipliği yapmaktadır.

Gördüğünüz gibi daha konunun başında aslında ne kadar fazla yarışan hakla uğraşacağımızı çocuk söz konusu olunca fark ediyorsunuzdur. Çünkü hem Suriyeli hem çocuk hem de engelli örneğini vereyim mesela. Çocuk, engelli ve Suriyeli; üçlü bir kesişme noktası oluyor ve daha başka sosyolojik, hukukun çözemeyeceği ama sosyolojinin çok önceden hazırlaması gereken bir ortam olduğunu görebiliyoruz.

Türkiye'deki doğrudan fiziksel hasar üzerine odaklanan *GRADE*, tahmin edilen hasarın %81'inin (yaklaşık 6.45 milyon kişinin yaşadığı, bu da Türkiye nüfusunun yaklaşık 7.4'ü etmektedir) Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya ve Adıyaman illerinde meydana geldiğini vurgulamaktadır. Tespit edilen hasarların çocuk haklarıyla bağlantısını kurmamız gerektiğinde de toplam hasarın %28'inin konut dışı binalar (ki bunlar hastaneler, okullar, kamu ve özel sektör binaları) olması sebebiyle hem eğitim hakkı hem de çocuğun bakımı, yani hastaneye gitmek, hatta hastaneye götürülmesi gereken ilk kişi olduğu için bakım hakkının engellenmesine sebebiyet verdiğini; %19'unun su, kanalizasyon, elektrik gibi alt yapı tesislerinde meydana gelmiş olmasından dolayı temiz suya ulaşım ve yine hijyen olmadığı için bakım hakkı ihlalinin gerçekleşebileceğini; %53'ünün de konutta, yani 1.25 milyon kişinin yaşadığı binaların ya orta ya da ağır derecede hasarlı olduğunun belirlenmesiyle hem barınma hakkı hem de aileler birlikte yaşayamadığı veya birçok aile birlikte yaşamak zorunda kaldığı için aile içinde yaşama hakkının, biraz genişlemiş haliyle özel hayatın gizliliğinin ortadan kalkarak yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Şimdi deprem öncesi durum neydi, deprem sonrası ne olmuş olabilir diye bakmakta yarar görüyorum. *KidsRight Index 2022* raporuna baktığımız zaman, Türkiye'nin genelde 25'inci olduğunu (çok kötü değil) ama en temel ve kutsal haklardan olan yaşam hakkı konusunda Türkiye'nin 49'uncu sırada olduğunu görebiliyoruz. Peki, yaşam hakkında alınan kerteriz noktaları neler: Bir tanesi 5 yaş altı ölüm oranları, doğuştan ölüm yaşı beklentisi, ölüm yaşının kaç olacağına bilinmesi ve de anne ölümlerinin ortalaması alınarak elde edilen bir yaşam hakkı endeksi, sayısı ortaya çıkıyor. Şimdi yaşam hakkına baktığımızda Türkiye 49'uncu sırada. Eğitime baktığımız zaman 27; yine aşağıda nelerin kerteriz alındığını görebilirsiniz. Sağlık hakkı söz konusu olduğu zaman ki bunu bakım hakkı olarak düşünelim; 37'nci; korunma, yine belki aile içinde yaşam hakkı ve bakım hakkının içinde düşünebiliriz, Türkiye 53'üncü sıradadır. Çocuk hakları için elverişli ortamda 71, bazılarında da 83'üncü sırada bulunuyor.

Özellikle bu çocuk hakları için elverişli ortamdaki başlıklara, kerteriz noktalarına bir değinmek istiyorum. Çünkü hem TİHEK'in ilgilendiği konular arasında hem de aslında fark edeceksiniz ki aşağıdaki çocuk hakları için elverişli ortamı hazırladığımız zaman diğer haklardaki sayımız zaten çok daha yukarılara çıkacaktır. Bunlardan bir tanesi ayrımcılık, diğeri çocuğun üstün yararı, diğeri her türlü kanun düzenlemesinde çocuk bakış açılı yaklaşımdır. Çocuk katılımı, çocuk katılımı derken sadece ifade özgürlüğü anlamında değil, çocuğun gerçekten karar alma mekanizmalarında katılımı; aylık verilerin toplanması ve analiz edilmesi; çocuk katılımı konusunda devlet ve sivil toplum iş birliği anlaşılmalıdır. Şimdi bu deprem öncesi durumdu.

Depremden sonraki haklara baktığımız zaman, yani ilk başta barış içinde yaşam hakkı aslında ama biz bunun içine bir de yaşam ve barış içinde yaşam hakkını koymak durumunda kalıyoruz, *KidsRight Index'e* baktığımız zaman. Her çocuğun barış ortamında yaşama hakkı vardır. Çocuk her türlü tehlikeli durumda ve felakette yaşam hakkı ilk korunan ve yardım gören olmalıdır diyoruz. Bu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan hakkın tanımıdır. Fakat aynı şey tabii ki bizim Anayasamızın 17'nci maddesinde de var. 17'nci maddede hem yaşam hem de aslında kendini geliştirme hakkı diye çok kutsal, çok da güzel bir düzenlememiz bulunmaktadır. Fakat *FİSA'nın* Eylül 2022 raporuna baktığımızda, trafik kazasında 27 çocuk, sulama kanalında boğularak 12 çocuk, Yunanistan'a geçişte boğularak 9 çocuk, açık pencereden düşerek 5 çocuk olmak üzere bir ayda toplamda 100 çocuk kaybediyoruz. Bunların hepsi önlenemez ölümler. Bunların hiçbirinde afet, beklenmedik bir durum yok. Sadece bakım hakkının iyi kullanılmıyor olmasıyla alakalı birçok nokta görebiliyorsunuz. Yani aslında deprem öncesinde de durum neşeyle konuşabileceğimiz bir halde değilmiş. Belki şunları anlatmaya çalışıyorum aslında size; olan, yapılan her türlü ihlal, afet zamanında daha da derinleşiyor ve yoğunlaşıyor. Bir sorun varsa ve bu afetten önce çözülmemişse, o artık afette bir çığ oluyor ve bazen de diğer öncelikler öne geçtiği için konuşulamaz hale geliyor; kendini fark ettirmesi, çocuk mevzu bahis olduğunda seneler alabiliyor. Kadın mevzu bahis olduğunda sessizlik içinde kendini bitirerek devam edebiliyor. Yani yaşıyorlar evet ama Anayasada söylenen kendini geliştirme hakkını kullanarak yaşamıyorlar. Hem eylül hem ekim ayındaki önlenemez çocuk ölümlerini cinsiyete dayalı olarak da burada görebilirsiniz.

Barışın ne demek olduğuna dair, tüm bu barışı sağlayacak olan UNESCO'nun kalıcı, sürdürülebilir barışın sağlanması için istediği bazı kriterler vardır. Fakat bunu barış olarak niye koydum; çünkü aslında afet

söz konusu olduğu zaman sanki doğayla bir barış, doğayla bir savaşın izlerini toparlıyor gibiyiz. Bu bakış açısı belki bize afet konusunda ilham verici olabilir. Yani neleri yaparsak aslında gerçekten doğaya karşı olan savaşı en azından sosyal olarak kazanabiliriz. Savaş ortadan kalktıktan sonra, tabii ki de öncesinde çevresel faktörler olacak ama psikolojik ve de sosyolojik olarak nasıl bunun üstesinden gelebiliriz? Belki ilham verici bir şey olur.

Afet bölgesinde çocuğun yaşam hakkı nasıl korunuyor? Deprem zamanı meydana gelen ölümlerde çocuğun yaşam hakkının ihlal edilip edilmediğinin öncelikle tespiti lazım, yani yaşıyor mu öldü mü? Deprem bölgesinden aldığımız haberlere göre bütün ebeveynleri vefat etmiş, o yüzden aileden uzak bir akrabanın çocuğun bakımını aldığı ve bildirmedığı vakalar da bulunuyor. Bu çocuk kayıp, belki de ölü bilmiyoruz çünkü ebeveynleri de ölü olduğu için herhangi bir haberimiz yok ve devlete bildirilmemiş çocuklar bulunmaktadır. Bu devlete bildirilmeme, birazdan üzerinde duracağımız kötü muamele yasağına, çocuğu açık hale getirir. Tabii ki de bir aile ferдинin yanındaysa belki bunlar olmayacaktır ama yine de yapılan gönüllü anneliğin veya koruyucu aileliğin, o üç koruma sisteminden hangisi seçilmişse mutlaka devletin bilgisinde oluyor olması gerekmektedir.

Bir diğer tarafı, devletin yaşam hakkını ihlal ettiğini düşündüğü bir hal varsa, aynı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarında belirlendiği gibi önce bir pozitif yükümlülüğü, yani bu gerçekleşmiş midir gerçekleşmemiş midir bunun ortaya çıkartılması, daha sonra da etkin bir soruşturmaya aslında bunu gerçekleştirenin, yani maddi gerçeğin ortaya çıkarılması istenir. Çünkü ölüm olabilir. Ölümün olmasında bir şey yok, sadece o ölümün nasıl gerçekleştiğinin ortaya konması gerekiyor. Bunun için de öncelikle enkazdan canlı mı çıktı yoksa cansız bedenine ulaşıp ulaşılamadığının tespiti gerekiyor. Çünkü siz de duyuyorsunuzdur; 300 kilometre ötede bir hastaneye götürülüp hala bugün aranırken, depremden üç gün sonra öldüğünün haberini geçen hafta alan aile var. Şimdi tabii bir tane münferit olay sayabiliyoruz ama duyduysak demek ki var. O yüzden bunların önlenmesi için mutlaka öncelikle gerçekten bu olay oldu mu; onun ortaya çıkarılması lazım. İkincisi, usuli sorumluluk dediğimiz şeye baktığımızda, binadaki hasarla oluşmuş olan zarar arasında bir illiyet bağının kurulması lazım. Bu da ne demek; yani gerçekten o hasar sebebiyle mi bu çocuk vefat etti? Bunun için de yine ispata ve delile ihtiyacımız var. Fakat eğer ki biz depremden sonra "Delil nasıl toplanır?" diye bir eğitime başlamışsak, burada gerçekten çok geride olduğumuzu hep beraber tespit edebiliriz. Çok daha önceden bu faaliyetlerin, bu beraberce yaşadığımız coğrafya sebebiyle kolektif olarak insan hakları hukuku çerçevesinde düzenlenmesi gerekirdi.

Sadece üstünden geçeceğim; bir çocuğun beslenme hakkıyla ilgili olarak, çocuğun şu an deprem bölgesinde gıda gibi bir sıkıntısı yok ama koordinasyon bozukluğu sebebiyle bazı yerlerde gıda fazlası, bazı yerlerde su yokluğu var. Fakat tamamen gıda ve su yok demek doğru değil; ikisi de var. Sadece bazı hallerde, dediğimiz gibi erişim ne yazık ki koordinasyon bozukluğu sebebiyle olamayabiliyor. Eğitim hakkına baktığımızda binalar çöktü, çocukların herhangi bir kapalı yere girme isteği olmadığı için okulsuzlaşma çok ama çok büyük bir sorun haline geldi. Çocukların eğitim hakkıyla beraber çalıştırılma yasağına da aykırı davrandığını görüyoruz. Çünkü çocuklar bu deprem bölgesinde yetişkinlerle beraber arama kurtarma çalışmalarına katıldıkça kendilerini daha fazla yetişkin olarak hissettiler ve o toplum içerisindeki belki bu

zamana kadar hiç olmadıkları kadar önemli oldukları yeri devam ettiriyorlar. Anneye, babaya, sağ kalana yardım için çalışmaya başladılar. Tarlası kötü durumda olanlar çocuklarını çalıştırmaya başladı. Çocuklar asla okula gitmek, yani daha doğrusu kapalı bir binaya girmek istemedikleri için okulsuzlaşma (zaten Covid-19'la çok ciddi bir sorundu) şimdi çok daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. O yüzden eğitim hakkı ihlali de üstünde çok çalışmamız gereken bir konu olacak.

Katılım hakkı dediğimiz şeyi de anlatıp sözlerime son vereceğim. Katılım hakkında burada bir şansımız var. Çünkü katılımda aslında çocuğun sadece kendisini ilgilendiren konularda konuşması, yani ifade özgürlüğünü kullanması değil, örneğin belediyelerdeki çocuk meclisleri gibi bunu aktif olarak gerçekleştirmesi anlaşılmalıdır yani sadece 23 Nisan'da kendisine bir yetki, görev vermek değil. UNICEF'in "Çocuk Dostu Şehirler" diye bir planı var ve yeniden kurulacak şehirler buna uyabilmek için belki de bir şans. Çünkü bu şehirlerin hepsi baştan yapılacak ve orada çocuğa sorunun sorulması çok doğru olabilir. Daha önce *Plan International*'ın bir tane çalışması, Hint Okyanusu'ndaki tsunami sonrasında çocukların kendi boyutlarına göre istediği, yetişkinlerin hiç düşünmediği şeyleri içeriyordu, o yüzden de çok başarılıydı. Bu sebeple de çocukların kendisini toplumun daha iyi bir parçası olarak hissettikleri bir çalışma olarak karşımıza çıkıyor. Bunu da iyi bir örnek olarak kullanabiliriz.

Ben size şunu söyleyeyim mesela, "Çocuğum Haklıyım" projesinde mahalle evlerinde oynamaya gittiğimizde, İstanbul Büyükşehir Belediyesinde "Ne istersiniz belediyenizden?" diye sorduk. Aklımıza daha önce hiç gelmemişti; İstanbul'da metrobüsü biliyorsunuz, "Metrobüslerde emniyet kemeri istiyoruz çünkü uçuyoruz biz." dediler. Hiçbirimiz böyle bir şey düşünmemiştik. "Metro geçişlerinde bizim geçebileceğimiz metro geçişleri yapsınlar." dediler. Dediğim gibi afet zamanında sorunlar derinleşir, o yüzden belki çocuğun iyilik halinin korunabilmesi için, bu hak, yani iyilikle hak arasına sıkışmış bir çocukluk yaşamak zorunda kalmamaları için, aslında çocukların hak bilinciyle yetiştirilmesinin, biraz daha önem verilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Sabırlarınız için teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK: Dediğim üzere Aslıhan Hocamıza teşekkür ediyoruz. Kendisi afet dönemlerinde insan hakları koruma sistemlerinin önemine dikkat çekti ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde güvence altına alınan hakların uygulamadaki eksikliklerine, afet dönemlerindeki eksiklerine dikkat çekti. Gerek *KidsRight Index* ve gerekse *GRADE* verilerinden yararlanarak hakların yerine getirilmesine, hakların güvence altına alınmasına ilişkin önemli, dikkat çekici konuşmasından dolayı kendisine çok teşekkür ediyoruz.

İkinci konuşmacımız Sayın Ekin BOZKURT, uzun yıllar kadın hakları ve insan hakları alanında çalışan değerli bir meslektaşımız, hukukçu kendileri. UNICEF'te de çocuk koruma uzmanı olarak görev yapmakta olup, çocukların adalete erişimi ve bağımsız izleme mekanizmaları alanında çalışmalar yürütmektedir. Anlatacağı konunun başlığı "Çocuk Haklarının İzlenmesi, Hak İhlallerinin Raporlanması ve İnsan Hakları Kurumlarının Rolü." Buyurun lütfen.

Ekin BOZKURT

(UNICEF Türkiye Çocuk Koruma Sorumlusu)

ÇOCUK HAKLARININ İZLENMESİ, HAK İHLALLERİNİN RAPORLANMASI VE İNSAN HAKLARI KURUMLARININ ROLÜ

Teşekkür ederim hocam. Değerli Başkanım, Değerli Üyelerim, Değerli Katılımcılar; burada sizlerle olmaktan mutluluk duyuyorum. TİHEK benim eski kurumum aynı zamanda, o yüzden hep de bunu dile getiririm. Ayrıca bu etkinlikte sizlerle bir arada olmak keyif verici.

Bir taraftan da çocuk konusunda ayrı bir oturum eklendiği için de teşekkür etmek istiyorum. Çünkü genellikle insan hakları çalışmalarında çocuk biraz ayrıksı duruyor ve çocuğa geleneksel bakışımız nedeniyle biraz insani yardım çerçevesinden ya da hayır çalışmaları çerçevesinden bakabiliyoruz. Yani çocuğun bir hak öznesi olduğunu unutabiliyoruz ve bu çalışmalara da, üretilen politikalara da, planlamalara da yansiyabiliyor. Hak ihlalleri boyutunu ve buna bağlı olarak da izlenmesini gözden kaçırabiliyoruz.

Bugünkü oturumlarda daha çok hak öznelerinin hakları neler, özellikle afet döneminde devletin sorumlulukları, yükümlülükleri neler, kurumlar bu alanda neler yapıyorlar; bunu dinledik. Ben biraz işin diğer tarafına geçeceğim. Biraz adaletin karanlık, soğuk yüzü diyebilirim. Ne yapılmıyor, neler eksik; izleme dediğimiz çalışma biraz onunla ilgili bir şeydir. Tabii çocuk hakları ihlallerinin izlenmesi derken, bir belki ikiye ayırmak gerekiyor. Hukukçu olarak böyle kategorilere ayırmak her zaman daha kolaylaştırıcıdır. Aslıhan Hocamın da bıraktığı yerden, o biraz aslında bahsetmiş oldu insan hakları hukukunun ne olduğundan, ona tekrar girmeyeceğim. Ama bu noktada benim de değineceğim birkaç husus olacak. Tüm konuşulanları da gün boyunca değerlendirdiğimizde şunu söyleyebiliriz; bir hak ihlali dediğimizde güç ilişkisinden, asıl olarak devletin yükümlülüklerini yerine getirmesinden ya da bunları ihmal etmesinden bahsediyoruz. Bu noktada şunu tespit etmekte fayda var; afetler tek başına insan hakları ihlali değildir. Afetleri önleyememek ya da afet gerçekleşikten sonra yapılmayanlar, göz ardı edilenler insan hakları ihlali oluşturuyor; bunu bir tespit etmek gerekiyor. Bu çocuk hakları açısından da aynı şekilde geçerli elbette.

Bir taraftan da izleme boyutu var. Aslıhan Hocam yine o konuya değindi, onun üstüne ekleme yaparak gitmeye çalışacağım. Programda izleme diye bir oturum gördüğünüzde, çocuklarla ilgili genel, küresel ya da Türkiye bazında veriler paylaşacağımı düşünmüş olabilirsiniz; izleme verileriyle ilgili bir şey sonuçta ama aslında benim sunumumda bahsedeceğim şey makro düzeyde bir izleme değil. İnsan hakları temelli izleme dediğimizde makro düzeyde izlemenin ötesine geçiyoruz. Tabii ki daha genel çerçevedeki veriler, bize genel bir fotoğraf veriyor. Bu, Türkiye ile de ilgili olabilir, içinde bulunduğumuz durum itibarıyla afet bölgesinde genel olarak çocukların durumu ile ilgili de olabilir. Ama burada asıl olarak insan hakları kurumlarını ve bağımsız mekanizmaları ilgilendiren şey biraz daha mikro ölçekte yaptığımız izleme, yani bağımsız izleme dediğimiz olaydır.

Bağımsız izleme tabii adı üstünde bağımsız kurumlarla, sivil toplum örgütlerince yapılan çalışmalar. Farkı ne diğer izlemeden; makro düzeydeki örneğin TÜİK tarafından yayınlanan verilerden farkı nedir bu alanda yaptığımız çalışmaların, izlemelerin? Bağımsız izleme yaptığımızda görünmeyeni izlemeye, o kocaman rakamların arasında kaybolmuşlara odaklanmaya, onları görünür kılmaya, onların sesini görünür, duyulur kılmaya çalışıyoruz; o yüzden de çok anlamlı. Bunu yaptığımızda da aslında "Neden çocuk haklarını izliyoruz?" sorusuna cevap vermiş oluyoruz.

Öncelikle görünmeyeni görünür kılmak için, o kocaman rakamların içinde kaybolmasınlar diye bunu yapıyoruz ve olmayanları, bu hak ihlallerini, ihmalleri belgelemek için izleme çalışmalarını yapıyoruz. Bu zaten Paris Prensipleri gereğince, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun görevlerinden bir tanesidir. Bunu sivil toplum kuruluşlarıyla eşgüdüm içinde ve iş birliği içinde yapması bekleniyor, bir taraftan yapıyor da. Aslıhan Hocanın biraz önce bahsettiği, *FİSA'nın* yayınladığı çocuk ölümleriyle ilgili olan derleme tam bir bağımsız izleme çalışması örneğidir. TÜİK'te göreceğiniz dev, büyük rakamlar değildi onlar ama size farklı sistematik ihlalleri ya da sistem içindeki eksik parçaları, boşlukları gösteriyordu. Bu nedenle çok önemlidir.

Bunun dışında izleme çalışmaları, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği sağlamak için önemlidir. Yani cezasızlık kültürü bu alanda okuma yaptığınızda en çok duyduğumuz terimlerden bir tanesidir. Tam da bununla mücadele etmek için ve bu alanda afet gerçekleşmeden önlemleri almayanlar ya da afetten sonraki sürecin yönetilmesindeki işlem ve eylemlerde bir hak ihlaline neden olanların hesap verebilmesini sağlamak açısından, bağımsız izleme ayrı bir noktada duruyor.

Bunun dışında topladığımız bu belgeleri kanıt temelli savunuculukta kullanıyoruz. Yani bu noktada politika, yasa yapıcıları belli bir alanda yeni önlemler almaya, planlar yapmaya, çeşitli çalışmalar gerçekleştirmeye ya da yasalar çıkartmaya bu yolla zorlayabiliyoruz. Bu anlamda bağımsız izlemeyi yapmamız ve çalışmalarımızın daimi bir parçası haline getirmemiz gerekiyor. Aslıhan Hocama yine atıfta bulunacağım; insan hakları hukukundan bahsederken söylemişti; evet insan hakları hukuku ceza hukuku değil, önlemeye dair bir hukuk disiplini. O yüzden bağımsız izleme çalışması da asıl olarak afetler gerçekleşmeden, ihlaller gerçekleşmeden gerekli önlemlerin alınıp, bu riskin ya da zararın en aza indirilmesini hedefliyor ve ona hizmet ediyor.

Keşke bu izleme çalışmalarında afet hukuku diye bir şey olsaydı da orada çeşitli göstergeler bulunsaydı; yaptığımız çalışmalarda hemen onu uygulayabilirdik ama açıkçası afete özgülenmiş ayrı bir hukuk standardı normu yok. Ama elimizde çok geniş bir insan hakları çerçevesi, uluslararası standartlar

var. Bunların çok detayına girmeden, sadece başlıklarını vurgulamak istiyorum. Afet dışında da afet söz konusu olduğunda da bağımsız izleme çalışmalarında asıl olarak tabii ki uluslararası ve bölgesel standartları gözetmemiz gerekiyor. Çünkü bunlar bize esasen belli bir çerçeve çiziyorlar. Çünkü çok fazla kesişimsellik olan bir alandan bahsediyoruz. Çocuk hakları alanı diğer hak alanlarından ayrı değil ve altında birçok kategorinin olduğu bir alan. Bu nedenle de kesişimsellik var ve izleme çalışmalarında insan hakları alanında kabul edilmiş bütün standartları, bütün araçları, belgeleri bir arada düşünmeniz, çok geniş bir perspektiften bakmamız gerekiyor. Planlama yaparken, çalışmayı yürütürken ya da raporlarken olabilir, bu da fark etmez. Bu standartları belirleyip, göstergelerin belirlenmesinde dediğim gibi üç ayakta da bu kanıtları elde edip, savunuculuk çalışmalarına kadar bu standartları kullanmamız gerekiyor.

Burada bunun detayına girmeyeceğim. Uzaktan da zaten görünmüyordur ama Birleşmiş Milletler'deki genel sistemi görüyorsunuz. Genel olarak burada iki ayaklı bir yapıdan bahsediyoruz. Yani BM içinde ikili bir izleme sistemi var. Buna "denetim sistemi" demek istemiyorum çünkü BM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve mahkemesinin getirdiği yapıdan biraz daha farklı ve devletlerin iradesine dayalı bir sistem ama çok kabaca sözleşmelere dayalı ve bir de BM şartına bağlı bir sistem olduğunu söyleyebiliriz. BM şartının altında da özellikle izleme çalışmalarında önemli bir araç var; o da özel raportörlükler. Bunun neden önemli olduğuna biraz sonra geleceğim. Sözleşmelere dayalı sistem zaten adı üstünde; sözleşmeler ve sözleşmelerin izlenmesinden sorumlu komitelerin ürettiği içtihatları içeren bir yapıdır. Burada inanılmaz zengin, elimizi kuvvetlendiren, çalışmalarda kullanabileceğimiz kaynaklar ve araçlar olduğunu görüyoruz.

Burada çok kabaca başta Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere Türkiye'nin tarafı olduğu BM sözleşmelerini görüyorsunuz ama bizim diğer sözleşmeleri de gözetmemiz gerekiyor. Birkaç kere altını çizdiğim kesişimsellik gereği bunu yapmamız gerekiyor. Çünkü kadın oturumunda da Aslıhan Hocanın oturumunda da özellikle gördünüz. Eğer çadır kampı alanında bir kız çocuğu varsa onun farklı ihtiyaçları olduğunu gözetmeniz gerekiyor. Ya da bölgede uluslararası koruma altında olan kişileri düşündüğünüzde ve kamplarda yaşadıklarını, ayrımcılıkla karşılaşma riski altında olduklarını düşündüğünüzde, bununla ilgili sözleşmeyi ya da engellilerin varlığını düşündüğünüzde, bu alanda sorumluluklarımız olduğunu bilmeniz; planlamalarda, yapılacak çalışmalarda ve izlemede bütün bu boyutları gözetmeniz gerekiyor. O yüzden de bütün bu sözleşmeler ve bu sözleşmelerin ihtiyari protokolleri (ki Türkiye biliyorsunuz çoğuna taraf bunların) özellikle bireysel başvuruyla ilgili mekanizmalarda çıkan içtihatlar, komite içtihatları bizim için önemlidir.

Yine sözleşmeleri yorumlayan genel yorumlar ayrı bir noktada duruyor ve bizim elimizdeki izleme konusundaki önemli araçlar haline geliyor. Bölgesel düzeyde tabii paralel bir yapı Avrupa Konseyinde de var, bunun detayına girmeyeceğim ama tabii ki AİHM ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi elimizdeki en önemli araçlardan bir tanesidir. Belki bundan sonraki süreçte gidecek davalarda, bu alanda da farklı içtihatlar çıkacak; bunları takip etmemiz gerekiyor ki özellikle İnsan Hakları Kurumunun izleme çalışmalarında ve devlete sorumlulukları hatırlatma konusunda ayrı bir noktada duruyor. Avrupa Sosyal Şartı ve Lanzarote Sözleşmesi önemli çünkü bir önceki oturumda da dinledik; kamp alanlarında ortak alanlar çok fazla olduğu için şiddet, cinsel istismar ve sömürü riski de artıyor. Bu durumda da izleme çalışmalarınızda Avrupa Konseyinin Lanzarote Sözleşmesini de gözetmeniz gerekiyor. Bunun dışında, yani sözleşmelerle gelen yapılar, Avrupa Konseyinin ya da Birleşmiş Milletler'in kendi şartlarıyla, sözleşmeleriyle getirilmiş yapıların dışında birtakım kılavuzlar da var elbette. Burada örneğin BM'nin ülke içinde yerinden

olma konusunda yol gösterici ilkeleri var. Bu çok önemli standartlar ortaya koyuyor. Belki bakmışsınızdır ama özellikle bundan sonra yapılacak izleme çalışmalarında bu standartların gözetilmesi çok önemlidir. Özellikle göstergelerin belirlenmesinde, izleme çalışmalarında ve daha sonra da takip çalışmalarında önemli bir yerde duracak çünkü bunun içinde çocuk ve gençlerle ilgili de ayrı düzenlemeler, standartlar getirilmiş.

Yine Sendai çerçevesi, yani afet riskini azaltmak için getirilen ilkelere de belli hedefler var; yürütme dönemini göz önüne aldığımızda özellikle biraz sürdürülebilir kalkınma amaçlarına paralel bir yapı olduğunu da söyleyebiliriz. Buradaki standartları da çalışmalarda gözetmemiz gerekiyor. Yani afetle ilgili ayrı bir hukuk olmasa da aslında elimizde belli kılavuzlar, standartlar var. Biraz bunların kesişimselliğini gözetip daha geniş bir perspektiften bir araya getirmemiz gerekiyor.

Bunun dışında *IFRC* yani Kızılağaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonunun ve *Save the Children* gibi özellikle afet ve kriz zamanlarında çalışan uluslararası örgütlerin deneyimleri de izleme çalışmalarında bizim için önemli örneklerdir. Ne yaparsak yapalım çocuk hakları alanında bağımsız izlemede gözetmemiz gereken 4 temel ilke var. Bunu hep duyarsınız, bu alanda çalışan arkadaşlar da olduğunu biliyorum. Sözleşmenin 4 temel maddesi. Sözleşmenin uygulamasıyla ilgili olarak bütün yükümlülerin yapacakları çalışmalarda, planlamalarda bu 4 ilkeyi gözetmesi gerekiyor. Bunlar 2, 3, 6 ve 12'nci maddeler. Yaşama hakkı tahmin edeceğimiz gibi, ayrımcılık yasağı, çocuk katılımı, yani çocuğun bütün karar alma süreçlerine katılması, çocuğun dinlenmesi ve görüşlerine saygı duyulması, bunların gözetilmesi ve bunun dışında bir de çocuğun yüksek yararı, yani 3'üncü madde. Yapılacak bütün çalışmalarda bu 4 ilkenin bir arada bulunması gerekiyor ki çocuğa zarar vermeden, yani "*Do no harm*" dediğimiz "*Kimseye zarar verme*" ilkesini de gerçekleştirmiş olalım. Ancak bu 4 ilke uygulandığında bunu gerçekleştirebiliyoruz.

Burada bir taraftan bağımsız izleme yoluyla, bir de sosyal dinleme dediğimiz; yani gazete, sosyal medya taramaları, gazete haberleri, sivil toplum kuruluşlarının ya da insan hakları kurumlarının, yine ombudsmanlık gibi bağımsız kuruluşların raporları ya da oraya gelen şikâyetler yoluyla çocuk hakları alanında ortaya çıkan ihlal alanlarını görüyorsunuz. Hocamın bahsettiği ya da diğer oturumda bahsedilenlerden çok farklı değil. Beslenmeden barınmaya, sağlık hakkına erişime, ev içi şiddete, cinsel istismara, ayrımcılığa ya da yoksulluk, çocuk işçiliğine, akran zorbalığına, kayıp çocuklara kadar farklı alanlarda ihlaller, açıklıklar, koordinasyon sıkıntıları olduğunu görebiliyoruz. Bu bize yapılacak ne kadar çok şey olduğunu ve aslında ne kadar ortağın birlikte ve çok uzun süre çalışması gerektiğini tekrar gösteriyor. Burada yine kesişimsellik vurgusunu yapmak istiyorum. Bu da birlikte çalışmamız gerektiği gerçeğini ortaya koyuyor. Yapacağımız bütün çalışmalarda tüm taraflarla iş birliği ve eşgüdüm halinde gitmemiz gerekiyor. Yoksa bu eşgüdüm olmadan sistemde tekrar açıklıklar kalabiliyor. Farklı ihtiyaçları görebilmek adına toplumsal cinsiyet lensiyle hareket etmemiz gerekiyor. Kimliği farklı olan gruplar da söz konusu olabiliyor ve bunların hepsinin görünmesi bağımsız izleme kapsamında değerlendirilen şeylerdir.

Yine ilk oturumda bir katılımcı "*Koyacağınız fotoğraflara lütfen dikkat edin.*" demişti. Tam bu noktada o da devreye giriyor. Kişisel verilerin gizliliği ve mahremiyet yine izleme çalışmalarında gözetilmesi gereken bir durum ve koruma önlemlerinin alınması, yani "*safeguarding*" dediğimiz husus da bağımsız izleme çalışmalarında çok önemlidir.

İnsan hakları kurumlarının neler yapabileceğine aslında parça parça atıfta bulunmuş oldum. Ama özellikle zaten doğası gereği bağımsız bir kurum olarak izleme yapıyor İnsan Hakları Kurumu. Hem Türkiye bağlamında kanun gereği hem de Paris Prensipleri gereğince belli sorumlulukları, yükümlülükleri var bu alanda. Çocuk Hakları Komitesinin bununla ilgili genel bir yorumu var: Bu da insan hakları kurumlarının, çocuk haklarının korunması ve güçlendirilmesindeki rolüyle ilgili 2 No'lu Genel Yorum. İlk kabul ettiği yorumlardan biri, çok değerli. Burada da diyor ki *"Evet, sözleşmenin hayata geçirilmesinden devlet sorumludur ama bunu devletin ne şekilde hayata geçirdiğini izlemek insan hakları kurumlarının görevidir, onu izlemek durumundadır."* Bu yüzden de aslında İnsan Hakları Kurumuna izleme konusunda çok görev düşüyor ve afet sonrası sürecin yönetiminde önemli bir rol üstlenebilir diyebilirim.

Neler yapabilir, çok kısa değinip tamamlıyorum. Öncelikle uzun soluklu çalışmalara ihtiyacımız var, henüz yeni başlıyoruz. Çünkü afet bölgesi halen karışık durumda, onu söylemek lazım sanıyorum. Koordinasyonla ilgili sıkıntılar var, ihtiyaçları her gün değişiyor. Aslında izleme ve takip bundan sonra başlayacak. Uzmanlaşma çok önemli; mutlaka çocuk hakları alanında uzmanlaşmış gruplarla çalışılmalı, bu anlamda sivil toplum kuruluşları, akademiyle bir araya gelmelidir. Ortak raporların çıkarılması, farkındalık çalışmaları, özellikle hak kültürünü oluşturmada, dönüştürmede ve başrol almada yapabilecekleri var. Çünkü başvurular kanalıyla da bağımsız izleme yapabiliyoruz, nitekim o kanalla bize seslerini duyurabilen insanlar olabilir. Ama afet özelinde de hak kültürünü güçlendirmemiz gerekiyor. Eşitlik Kurumu rolünü ve Ulusal Önleme Mekanizması rolünü unutmamak lazım çünkü kapalı kurumlarda da ihlaller olabileceğini, olduğunu biliyoruz. Eşitlik Kurumu anlamında da farklı grupların ihtiyaçlarının görülmesi ve onların ayrımcılık riskiyle karşılaşmaması için yapılabilecekler var. Bunların da görünür kılınması gerekiyor. Yolumuz uzun ama hep beraber çalıştığımızda çok daha hızlı adımlar atıp bu süreci daha süratli atlatabileceğimiz umuduyla diyerek tamamlıyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK: Ben teşekkür ederim. Konuşmacılar alanın uzmanı olunca bitmiyor. Bence hiç kimse de soru sorma ihtiyacı duymayacak. Çünkü her şeyi aynı anda tüketiyoruz galiba. Sayın BOZKURT'a da teşekkür ediyoruz. Kendisi çocuk haklarını izleme çalışmalarının önemine dikkat çektiler. Bunun belgelenmesi, şeffaflığı, görünür kılınması, hesap verilebilirliğini sağlamak bakımından önemine, bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası bağlayıcılığı olan sözleşmelere dikkat çektiler. Bununla beraber bağlayıcı olmayan esnek hukuk kuralları olarak tanımladığımız standartları belirleyen ilkelerin önemini de ortaya koyan diğer uluslararası belgelere de dikkat çektiler. Son olarak da Birleşmiş Milletler'in mekanizmalarını, bağımsız bir kurum olmalarından dolayı verilerin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekerek konuşmalarını tamamladılar. Teşekkür ediyoruz kendilerine.

Şimdi son konuşmacımız; Sayın Doçent Doktor Nesibe KURT KONCA. Kendileri afet dönemlerinde çocukların korunması ve koruyucu aile modeli konusunda konuşma yapacaklar. Hocamız, Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Medeni usul hukuk, icra ve iflas hukuku, çocuk hukuku, yargısal haklar ve tebligat konularında çalışmaları bulunmaktadır. Buyurun lütfen Sayın Hocam.

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA

(Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

AFET DÖNEMLERİNDE ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE KORUYUCU AİLE MODELİ

Teşekkür ederim hocam. Sayın Başkanım, Sayın Kurul Üyeleri, Sayın Dekanlarım, Hocalarım, Kıymetli Hazirun; saygıyla selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum. Bu toplantı, geçirdiğimiz zorlu sürece daha etkin devam edebilmek için büyük bir öneme sahip. Bir ülkenin en değerli hazinesi insan varlığı. Biz bu depremde 50 binden fazla insanımızı kaybettik ve hiçbir şekilde yerlerinin doldurulabilmesi mümkün değil.

Konumuz çocuklar; hayatta kalan çocuklarımızı burada konu alıyoruz. Eğer bu çocukları doğru bir şekilde koruyamazsak, önümüzdeki nesilde de belki hayatta kalacaklar ama sosyal ve kültürel açıdan başka kayıplar yaşayacağız. O yüzden bundan sonraki süreçte daha dikkatli, daha etkin çalışmamız gerekiyor. Depremden sonraki birkaç haftada eğitim-öğretime ara verildiği zaman akademisyen arkadaşlarımızla görüştüğümde ben hep şunu söyledim; biz artık daha fazla çalışmalıyız. 50 bin kişiyi kaybettik. Bunların yerine geçebilmemize imkan yok ama daha fazla çalışarak bu süreci tamamlayabiliriz.

Şimdi ben bu çalışmada çocukların korunmasından bahsetmek istiyorum. Bu korunmayı sağlamak için farklı yöntemler var. Bu yöntemlerden biri olan koruyucu aile modelinin özellikle üzerinde durmak istiyorum. Şimdi Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de çocuğun korunmasına dair en temel ilkelerden biri, çocuğun anne ve babasını bilmesi ve onların yanında yetişmesi, onlar tarafından bakılması hakkıdır. Çocuğun en iyi yetişeceği yer anne ve babasının yanındır; bu ilkeyle başlıyor. Ancak çeşitli sebeplerle çocuklar biyolojik ailelerin bakım ve korunmasından mahrum kalabilirler ya da biyolojik ailelerinin bakım ve korunması onlar için çeşitli sebeplerle mümkün olmayabilir. İşte bu noktada Sözleşme, devletlere çocuğu koruma görevi yükümlülüğü yüküyor. Taraf devletler kendi yasalarına uygun olarak farklı koruma modelleri geliştiriyor. Bu koruma modellerinde çocuğun dini, kültürel kimliklerinin, dille ilgili bilgi birikimlerinin korunması; bunlara saygı gösterilmesi gerekiyor. Böyle bir genel esas çizilmiş.

Anayasamızın 41'inci maddesinde de aile ve çocuk haklarına, çocukların korunmasına ilişkin temel hükümler var. Burada çocuğun yüksek yararına önem veriliyor. Yüksek yarar kavramı bizim için karar vericilerin en başta dikkate alması gereken ve buna göre kararların altına imza atmalarını gerektiren bir yol gösterici unsur ama maalesef çok gri bir alan. Yüksek yarar subjektif bir kavram ve zamana, mekana, kişiye göre değişebilmekte, bu da karar vericilerin zorlanmasına sebebiyet vermektedir.

Ben medeni usul hukukçusuyum ve medeni usul hukukunda bizim için çocukların temsili deyince hemen aklımıza davalarda velisinin, velisi yoksa vasisinin temsil ettiği, o da yoksa veya geçici ise ya da onlar var ama farklı bir koruma gerektiriyorsa kayımlık söz konusu olduğu gelir. Veli, anne ve babasını ifade ediyor. Çocuk, anne ve babasının velayeti altındadır. Anne ve baba ayrıysa, aile mahkemesi çocuğun velayetini anne ve babadan birisine verebilir. Biraz hızlı geçeceğim. Anne ve baba vefat ettiğinde ya da başka bir sebeple anne ve babanın velayetine son verildiğinde, çocuk vesayet altına alınır ve çocuğa bir vasi atanır. Bu halde çocuğun temsilcisi vasisidir. İstisnai durumlarda da kayımlık söz konusu olabilir.

Şimdi çocuğu koruyacak ve temsil edecek makam kim; velileri ya da vasileri. Eğer çocuğun bunlar tarafından korunması, özellikle velisi tarafından korunması mümkün olmazsa koruma tedbirlerinin alınması gerekiyor. Bu konuda bir mevzuat çokluğu var diyeyim. Türk Medeni Kanunu'nun ayrı hükümleri var, Çocuk Koruma Kanunu'nda ayrı hükümler var, sosyal hizmetler mevzuatında ayrı hükümler var; bunlar kanun düzeyinde hükümler. Bir de bunun altında yönetmelikler var ve uygulayıcılar bakımından çok fazla mevzuat olması biraz zorluk yaratıyor.

Devlet, velayet altında olmayan çocuklar bakımından vesayet kararı alıyor ve çocukla ilgili koruyucu tedbirlere karar veriyor. Çocuğu korumak bağlamında farklı yöntemler var. Bu konuda hepimizin en çok bildiği, hukuk fakültelerinde en çok okutulan evlat edinmedir. Bundan başka çocuğa nasıl bakım sağlanabilir? En azından benim hukuk fakültesinde okuduğum dönemde daha az bilinen, son yıllardaki gelişimini istatistikler ile açıklayacağım koruyucu aile modeli ve bir de kurum bakımı. Kurum bakımını hep biliyoruz zaten ama kurum bakımı fotoğraflarda da göreceksiniz; kurumlar çocuklar için fiziksel açıdan da psikolojik ve sosyal açıdan da aile bakımına göre daha az tercihe şayan yerler. Aile ortamında, sıcak bir evde, yuvada bakılması, çocuğun gelişimi açısından daha tercih ediliyor. Kurum bakımı da yine mümkündür. Çocuğun gereksinimlerine göre ya da içinde bulunulan şartlara göre kurum bakımı da insan haklarına aykırı görünmüyor ama asıl hedefimiz çocuğun öncelikle kendi ailesinin yanında, bu mümkün değilse, başka bir ailede, aile ortamında yetişmesini sağlamaktır. Zira bu şekilde yetişen çocukların topluma uyum sağlamakta ve gelecek hayatlarını çizmekte daha kolaylık yaşadığını biliyoruz. Çocukların hayatını kolaylaştırmak adına, aile bakımı en tercihe şayan yöntemdir.

Şimdi koruyucu aile konusunda ülkemizdeki ilk uygulamalar 1960'lı yıllarda başlamış. Evet o kadar eskidir. Ama sonrasında kanunlara girmiş. Resmi anlamda ilk uygulama hatırladığım kadarıyla 80'li yıllarda oluyor. İlk koruyucu aile sözleşmesi o zaman imzalanıyor ama 30 Haziran 2021 gününe gelindiğinde 30 Haziran günleri "Koruyucu Aile Günü" ilan ediliyor ve bu konudaki farkındalığı artırmak için çalışmalar daha da hız kazanıyor. Öncesinde de var ki bu istatistiklerden çıkıyor. 2011 yılında 1190 koruyucu aile varken 1200 çocuk bu ailelerde bakım altında bulunuyor, yani koruyucu aile sayısından daha fazla koruyucu aile bakımında çocuk olabiliyor çünkü kardeşler aynı koruyucu aile bakımında koruma altına alınabiliyor.

2011'de sayısı 1000 küsurlarda iken 2022'de bu sayının 9000 çocuğa çıktığını, 7000 küsur kişinin ya da ailenin koruyucu aile olma için prosedürleri tamamladığını görüyoruz. Depremde 1 ay içinde (resmi istatistik maalesef bulamadım, gazete haberlerine dayanıyorum) 190 bin kişinin bu konuda başvuru yaptığına dair gazetelerde haberler okudum.

Başvuru yapmak çok kolay: E-Devlet'ten koruyucu aile başvurusunu çok hızlı bir şekilde yapabiliyorsunuz. Başvurunun birtakım şartları var, onları şimdi söyleyeceğim. Öncelikle koruyucu aile olmanız için koruyucu aile olmayı gerektiren, koruma kararına konu bir çocuğun bulunması gerekiyor. Sadece Türk vatandaşları koruyucu aile olabiliyor, yabancılar Türkiye'de koruyucu aile olamazlar. Türk vatandaşı olmasının yanı sıra sürekli olarak Türkiye'de ikamet etmesi şartı da aranmaktadır. Eğitimle ilgili birtakım sınırlamalar var: En az ilkokul mezunu olunması lazım ama uzman koruyucu aile olmak için üniversite mezunu olmak ve farklı eğitimler almak da gerekiyor. Yaş sınırı var: 25 ile 65 yaş aralığında olmak ve korunan çocukla arada 18 yaşlık bir farkın bulunması gerekiyor. Bunun yanında daha evvel koruyucu aileliğin iptal edilmemiş olması gerekiyor. Gelirle ilgili de birtakım şartlar mevcuttur. Türk Ceza Kanununda belirtilen birtakım suçları işlememiş olmak, özellikle çocuğa karşı işlenen suçları işlememek gerekiyor. Koruyucu ailenin çocuk büyütmeğe elverişli bir aile olması, buldukları fiziki ve psikolojik ortamın çocuk yetiştirmeye uygun olması gerekiyor. Şimdi koruyucu aile prosedürü geçici bir prosedürdür. Amaç, o çocuğun korunmasını gerektiren şartlar ortadan kalktığında çocuğun biyolojik anne ve babasına geri dönmesi ve onlar tarafından bakılması, gözetilmesidir. Bu geçici olan süreci kabul etmeleri, sürecin geçiciliğine rıza göstermiş olmaları diğer ek şartlar arasındadır.

Şimdi koruyucu aile modülünün işleme için korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk olması gerekmektedir. Deprem sürecindeki pek çok çocuk, anne ve babası hayatta olsa dahi koruma ihtiyacı altındadır. Şu anda ampute olan bir sürü kişi var. Bu kişilerin hastanelerde tedavileri hala devam ediyor. Sağlık sebepleriyle ya da zihinsel birtakım problemler nedeniyle çocuklarına bakabilecek durumda değiller. Ancak tedavilerinin tamamlanmasından sonra çocuklarına yeniden bakabilecekler. Bu süreçte çocuklar için acil koruma kararı alınması gerekiyor. Acil koruma kararı, Çocuk Koruma Kanunu'nun 9'uncu maddesinde düzenlenmiş. Normalde çocukla ilgili kararların daha uzun prosedürlerle, örneğin sosyal izleme raporları çerçevesinde alınması lazım ama şu an o prosedürü gerçekleştirmek üzere deprem bölgesinde ne yeterli personel ne de imkan var. Hızlı tedbirler almak lazım. Kanun koyucu buna yönelik de çalışmaları çok öncesinde yapmış. Bu çocukları korumaya yönelik hızlı, acil koruma kararı alınabilmesi mümkündür.

Bu koruma kararı çerçevesinde çocuk için en iyi bakım hangisi buna karar vermek gerekiyor. Anne ve baba vefat ettiyse, aile yakınlarından birinin de bakması çok mümkün görünmüyorsa, çocuğun evlat edinme sürecine girmesi mümkün. Anne-baba hayattaysa, geçici bir süreyle çocukla ilgilenemiyorsa, özellikle depremde bunu yaşayabiliriz. O zaman çözüm koruyucu aile modeli ya da kurum bakımı olabilir. Çünkü koruyucu aileyi hemen tespit edebilmek mümkün değil. Koruyucu ailenin tespiti, doğru ailenin belirlenmesi bir çalışma gerektiriyor. Çocuğun özellikleri ve ailenin özelliklerine bakılarak eşleştirme sağlanıyor. Bunun için de birtakım izleme prosedürlerinin gerçekleşmesi lazım. Çok farklı çocuklar, çok farklı aileler var. Özel gereksinimli çocuklarını yetiştirmiş, bu alandaki bilgi birikimlerini yeni bir çocuğu

yetiştirmek için kullanmak isteyen gönüllü aileler var. Örneğin bu ailelerin eşleştirilmesi çok güzel sonuçlar doğurabiliyor çünkü bunun eğitimini almak çok uzun bir süreç, hemen gerçekleşmez. Bu konuda hazır tecrübe sahibi insanları bulabilmeyi ve bunlara ulaşabilmeyi sağladığı için büyük önem arz ediyor. Ama ben deprem dönemine ilişkin ufak bir eleştiri getirmek istiyorum. Çünkü 190 bin başvuru biraz hayalperest, insanlar biraz da kendilerini tatmin etmek üzere bu başvuruları yaptılar. Ama bunun bir faydası da oldu. Koruyucu aile modeline ilişkin toplumdaki farkındalık arttı ve bu gereksinimin başka bir depremde, başka bir felakette yine ortaya çıkabileceğini öğrenmiş olduk. Bu sebeple her felaketten müspet faydalar da edinilmeye çalışılabilir.

Kendim usul hukukçusuyum. Koruyucu aile vasi değildir, veli değildir, çocuğu temsil etme hakkına sahip değildir. Doktrinde hukuki niteliği açısından farklı görüşler var ama bir davada koruyucu aileyi biz, dava ehliyetine sahip olarak görmüyoruz. Çocuk velayet altındaysa velisinin çocukla ilgili kararlar alması gerekmektedir. Örneğin aşı olacaksa çocuğun ailesi karar verecek yine ancak vasi atandıysa vasinin karar vermesi gerekir. Ama izleme prosedürleri var; izleme prosedürlerinde koruyucu ailenin de bu husustaki görüşü ve desteği alınmaktadır. Farklı koruyucu aile modellerinin olduğundan bahsettim. Çocuğun biyolojik ailesine teslimi gerekiyor sürecin sonunda, bunun için biyolojik ailenin de izlenmesi gerekmektedir. Koruyucu aile modelinin sona ermesine ilişkin çeşitli hususlar kanunda düzenlenmiştir.

Son olarak bu yaptığım incelemede; mevzuattaki dağınıklığın giderilmesi, daha derli toplu bir mevzuat çalışması yapılması gerekiyor çocukla ilgili. Çocuk Koruma Kanunu çok güzel ama diğer kanunlarda da çocuklarla ilgili hükümler bulunması çelişkilere yol açabiliyor. Bunun dışında çok yeni tarihli, Çocuk Haklarına İlişkin Strateji Belgesi ve Eylem Planı açıklandı. Bu eylem planında afetlere ayrı bir yer verildi. Bizim bu farkındalığı devam ettirmemiz lazım. Yaptığımız en kötü şey unutmaktır. 99 depremini nasıl unuttuk, geride bıraktık. Bu depremi unutmamalıyız diyerek dikkatiniz için teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

SORU - CEVAP KISMI

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK: Sayın Konca'ya biz de teşekkür ediyoruz. Kendisi koruyucu aile kurumunun kavramsal açıklamasını yaptıktan sonra amacının ne olduğuna ve uygulanabilme şartlarına dikkat çekti. En sonda mevzuattaki karışıklığın, tek bir mevzuatta yer alması gerekirken dağınık halde olmasının uygulamayı güçleştirdiğine dikkat çekerek konuşmalarını tamamladılar. Akıcı konuşmalarından dolayı kendilerine teşekkür ediyoruz. Her üç konuşmacım da gördüğünüz üzere kendi alanlarında uzmanlar. Anlatacakları çok şey var, biz de öğrenmek istiyoruz ama galiba bizim süremizi çok aştı. Ama bir 5 dakika soru almak isterim doğrusu. Bu kadar uzman yanımızda bulunurken. Katkıda bulunmak isteyen arkadaşlarımız, değerli katılımcılar. Buyurun lütfen.

Emel BODUR: Teşekkür ederim. Emel BODUR, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesiyim. Sayın BOZKURT nezdinde soruyorum ama tabii ki diğer değerli konuşmacılar da yanıtlayabilirler. Bütün konuşmaları dinlerken aklımın bir köşesinde hep çocuğun kişisel verilerinin özellikle afet dönemlerinde korunması vardı. Kişisel verilerin korunması dediğimiz zaman çocuğun hem insan haklarından hem kişilik haklarından bahsedebiliriz. Şunu gerçekten UNICEF nezdinde de bir izleme konusunu oldu mu diye merak ederek soruyorum. Bu dönemde çocuğun hangi kişisel verileri işlendi? Özellikle bu hassas kişisel veriler dediğimiz gruptan genetik veri işlemesi yapıldı mı? Özellikle çocuk teslimi açısından, çocuğu teslim ederken, yakınlarına ulaşırken; hangi hukuka uygunluk sebeplerine dayalı olarak yapıldı? Çünkü elimizde çok fazla hukuka uygunluk sebebi yok hassas nitelikli kişisel verileri işlerken. Benzer şekilde mesela Nesibe Hoca bahsetti; engelli çocuklar konusu var. Bu da bizi sağlık verisi, hani bunlar nasıl işlendi ya da koruyucu aileye teslim ederken hangi kişisel verilerini emanet ettik biz bu çocukların? Teşekkür ediyorum.

Ekin BOZKURT: Çok teşekkürler. Ama sanıyorum ben bunu belki hocama bırakabilirim. Çünkü biz açıkçası dediğiniz işlemlerde yer almıyoruz. O yüzden buna cevap vermem hem eksik bırakır hem de yanlış olabilir. Hocam siz bir şeyler söylemek ister misiniz?

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA: Açıkçası koruyucu ailenin iş birliği ve çocuğun gelişimine katkı sağlama yükümlülüğü var. Bunu yapabilmesi için de çocukla ilgili bahsettiğiniz verilere sahip olması gerekiyor. Mevzuattan bunu üstü kapalı çıkartıyoruz ama bu mevzuat Kişisel Verileri Koruma Kanunu'yla çelişiyor. Çünkü Kişisel Verileri Koruma Kanunu'nda, çocuğun kişisel verileriyle ilgili işlem yapmak ve temsil yetkisi çocuğun kanuni temsilcisine ait. Koruyucu aile, çocuğun kanuni temsilcisi niteliğini taşımadığı ve Kişisel Verileri Koruma Kanunu sonradan yürürlüğü girdiğinden dolayı Kanun'da bir boşluk var. Koruyucu aile prosedüründe biyolojik ailenin rızasını almak her zaman için gerekmiyor. Evlat edinmede gerekirken burada rıza almak gerekmiyor. O yüzden üstü kapalı rızalarının olduğunu da söylemek mümkün değil. Burada bir kanun değişikliğine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. DNA incelemesiyle ilgili olarak da kimlik tespitiyle ilgili DNA incelemesinin yapıldığını biliyorum ama bunun kanuni dayanağı hakkında, dürüst olmak gerekirse bilgi sahibi değilim. Sorunuz için teşekkür ediyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ÖZTEZEL: Tam da orası boş kalmayın diyecektim. Kimlik tespiti yapılırken kendi rızasıyla DNA'sını vermiş kişi, şu anda hala enkaz altından çıkan uzuvlarla eşleştirilmeye çalışılıyor. O bağlamda orada rıza veren kişinin rızasını yeterli kabul ettik yani diğer taraf için bir rıza tesis edilmedi.

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK: Çocuklarla ilgili mevzuatın bir bütünlük arz etmesi gerekiyor. Ben de her ne kadar cezasıysam da uzmanlık alanlarımdan birisi çocuk hukuku olduğu için söyleyebilirim. Çocuk Koruma Kanunu Hazırlama Komisyonunun da üyesiydim. Bizim de amacımız çocukların Ceza Kanunu'nda yer almaması ya da diğer mevzuatların birbiriyle ilintili tek bir koruyucu, önleyici, düzenleyici bir sistem içinde mevzuatında yer almasıydı ama gerçekte öyle olmuyor. Kişisel Verilere İlişkin Koruma Kanunu'ndaki çocuğun, özellikle Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bizim için bağlayıcı olan yükümlülükleri, taraf devletlere yükümlülük öngören düzenlemeleri dikkate aldığımızda, mesela Lanzorette Sözleşmesi'nde olduğu gibi, bunların ayrı olarak çocuğa özgü düzenlenmesi gerekiyor. Neden; Çocuk Hakları Sözleşmesi zaten çocuğun üstün yararının tüm işlemlerde, kurumların yaptığı eylemlerde dikkate alınması gerektiğini söylediği için bile yapmak zorundayız. Bu yükümlülük evet afetler, olağanüstü hallerde ortaya çıkıyor ama o hallerde de nasıl davranılması gerektiğinin bir standartlaşması söz konusu olursa kurumların işleyişi de daha kolay, daha verimli olacaktır. Aksi halde çocuğun etkin olarak korunduğundan söz etmek de mümkün olmayacaktır diye kanaatimi belirtmek istiyorum. Sorunuz çok kıymetliydi. Teşekkür ederiz. Başka bir soru daha alabilirim. Çok güzel bir soruydu değil mi? Hep birlikte aynı şekilde düşünüyoruz. Var mı katkıda bulunmak isteyen, değerli katılımcılar? Peki. Çok teşekkür ediyorum bizi dinlediğiniz için. Var olun, sağ olun.

SUNUCU

Konuşmacılarımıza ve oturum başkanımıza, katkılarından dolayı şükranlarımızı sunuyor; plaket takdimi için Sayın Başkanımız ile Kurul Üyemiz Sayın Avukat Zennure BER'i sahneye davet ediyorum.

IV. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ENGELLİLER

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ
(Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)

Facundo Chaves PENILLAS
(İnsan Hakları ve Engellilik Danışmanı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları
Yüksek Komiserliği)

Acil Durumda Engelliliğin Dâhil Edilmesinde
Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü

Banu ERGÜL
(Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü Daire Başkanı)

Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlarda
Engellilik Kapsayıcı Hizmet ve Müdahaleler

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

3 MAYIS 2023

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SUNUCU

Kıymetli Katılımcılar; uluslararası sempozyumumuzun "Afet Dönemlerinde Engelliler" başlıklı dördüncü oturumuna başlıyoruz. Oturuma başkanlık etmek üzere Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Sayın Esra SİVEREKLİ'yi ve oturumda konuşmasını yapmak üzere Sayın Banu ERGÜL'ü sahneye davet ediyorum. Konuşmalarını yapmak üzere Sayın Facundo Chaves PENILLAS ile Profesör Doktor Sayın Selda ÇAĞLAR, oturumumuza online olarak katılım sağlayacaktır.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ

(Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)

Teşekkür ederim. Sayın Kurul Üyemiz, çok değerli konuklar, çok değerli katılımcılar, misafirlerimiz; TİHEK'in ev sahipliğinde gerçekleştirilen bu programa katılmış olmaktan, şu anda aranızda bulunmaktan son derece mutlu ve memnun olduğumu ifade ederek sunumuma, oturumumuza başlamak isterim. Gaziantep Üniversitesi olarak biz, afet sonrası dönemde çok hızlı reaksiyon olarak Hukuk Fakültesi bünyesinde sahada aktif bir şekilde başta bize yakın Gaziantep ilçelerinden olan; Nurdağı ve İslahiye olmak üzere hukuki destek sağlamaya çalıştık. Orada bulunan özellikle kırılğan, hassas gruplarımızın ihtiyaçlarını temin ederek hukuki konularda kendilerine gereken bilgi akışını elimizden geldiği kadar sağlamaya çalıştık ve gerçekten bu süreçte şunu gördük ki; hassas gruplarımızın hak temelli yaklaşımlar konusunda, özellikle afet gibi mücbir durumlara dayalı süreçlerde biraz daha yakın takibi gerekiyor. Bunu çok yakın bir şekilde gözlemlene imkanımız da olmuş oldu. Oturumları çok yakından takip ettim, konuşmacılarımızın çok değerli sunumlarını can kulağıyla dinledim ve şunu anladım; gerçekten mevcut durumun tespiti, ki şu anda içerisinde bulunduğumuz ortam, afet dönemindeki mevcut durumun tespitine ilişkin çok önemli bir aşama ama mevcut durumun tespitiyle birlikte, izleme, kontrol, önleme ve bunların üzerinde oturan politikaların tespitinin de gerçekten çok önemli olduğunu ve bu etkinliğin de bu 4 aşamaya çok ciddi katkı sağlayacağını bizzat gözlemlemiş olmaktan da çok büyük bir mutluluk duymuş olduğumu belirtmek istiyorum. Tabii yüz yüze yapılıyor olması da çok kıymetli. Emeği geçen herkese, başta TİHEK olmak üzere tüm kurumlarımıza, katılımcılarımıza çok teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum müsaadelerinizle.

Oturumumuz "Afet Dönemlerinde Özel Gereksinimli Gruplar"a ilişkin bir oturum ve çok değerli konuşmacılarımız var. Sabahki sunumlar ve öğleden sonraki sunumlarda, genellikle hassas, kırılğan gruplar olarak ifade edilen kadın, çocuk ve yaşlıları bu grubumuza dâhil ederek yaklaşmamız gerektiğini hepimiz biliyoruz.

Ben müsaadelerinizle sözü çok fazla uzatmadan, çevrim içi olarak katılım sağlayacak olan konuşmacımıza söz vermek istiyorum. "Acil Durumda Engelliliğin Dâhil Edilmesinde, Ulusal İnsan Hakları

Kurumlarının Rolü" konulu sunumunu yapmak üzere Facundo Chaves PENILLAS'a sözü vermeden önce kendisinin CV'sini sizlerle paylaşmak istiyorum. Cenevre'de bulunan BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin insan hakları ve engellilik danışmanı Facundo Chávez PENILLAS, 2013 yılından bu yana Cenevre merkezli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin İnsan Hakları ve Engellilik Danışmanıdır. İş hukuku ve insan hakları hukuku alanlarında lisansüstü çalışmaları olan bir avukattır. Mevcut görevinden önce Facundo, Arjantin'deki Buenos Aires Şehri Ombudsmanlık Ofisinde Engelliler Departmanında ve kurumsal bir hukuk firmasında çalıştı. Birleşmiş Milletler için çalışmadan önce ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde engellilerle ilgili kuruluşların üyesiydi.

Facundo Chaves PENILLAS

(İnsan Hakları ve Engellilik Danışmanı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)

ACİL DURUMDA ENGELLİLİĞİN DÂHİL EDİLMESİNDE ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ ROLÜ

Beni davet ettiğiniz için çok teşekkürler. Bugünkü tartışmalara katkıda bulunmak benim için büyük bir onurdur. Ben, ulusal insan hakları kurumlarının rolü ile engellilerin haklarının korunması ve acil durumlarda onların dahil edilmesi konusundan bahsedeceğim. Bu açıdan, ulusal insan hakları kurumlarının hayati önem taşıdığını söylemek isterim. Bu çerçevede afetlerde tabii ki sürdürülebilir kalkınma hedefleri, ilgili tüm belge ve hukuki dokümanlar da dikkate alınmalıdır. Ulusal insan hakları kurumları olarak uygulamaları bu çerçevede gerçekleştirmek için çok büyük bir sorumluluğumuz var. Engelli Hakları Komitesinin (CRPD) engelli haklarına saygı duyulması ve bu kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması için devletlere, BM kuruluşlarına, sivil toplum örgütlerine ve diğer tüm paydaşlara yönelik acil durum hazırlığı ve acil müdahale konusunda çeşitli beyanları ve tavsiyeleri bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler ofisinin ilgili komitesinin bu konuda tavsiyeleri bulunmaktadır. CRPD'nin bu konuda çeşitli önemli makaleleri var. Bu çerçevede tüm paydaşların beraber çalışması gerekiyor ki engellilerin acil durumda desteklenmesi sağlanabilsin. Komite aynı zamanda çeşitli ülkelerde afetten etkilenen engellilerle ilgili şöyle bir beyanda da bulundu. Burada uluslararası topluma bir çağrıda bulundu. Engellilerin ihtiyaçlarının acil durumda karşılanması için destek sağlanması istendi. Aynı zamanda Komite afet müdahale çalışmalarına engellilerin dâhil edilmesinin önemini vurguladı ve sürekli Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 11'inci maddesine atıfta bulundu. Engellilerin acil durumda güvenliklerinin sağlanması konusundaki önceliklerini vurguladı ve onlara öncelik verilmesinin öneminden bahsetti. Bu kişilerin hayatlarının kurtarılması için desteğin, erişilebilir ortamın sağlanması ve aynı zamanda inşaat çalışmalarında onlara öncelik verilmesi gerektiğini ifade etti.

Kurumların acil durumlarda engellilerin haklarının korunması noktasında tabii ki önemli rolleri var. Özellikle Filipinler İnsan Hakları Kurumu da doğal afetlerde engellilerin haklarının korunmasıyla ilgili

genel bir beyanda bulundu. Kolombiya Ombudsman Ofisi de bu konuya kritik bir önem vererek erken uyarı çabalarına odaklandı ve aynı zamanda tüm ülkede engellilerin durumuna dikkat çekti. Afganistan, Kenya, Filipinler'de de bu konuya önem verildiğini görüyoruz. Bölgesel ve yerel ofislerin kurulması bu anlamda çok önemli zira insan hakları gözlemcilerinin görevlendirilmesi afetlerden etkilenen bölgelerde etkili oluyor. Örneğin Kolombiya'da bunun etkisi görüldü. Kongo Cumhuriyetinde, Gürcistan'da, Kenya'da, Nijer'de ve Ukrayna'da da bu çalışmaların yapıldığını görüyoruz. Onların yerel olarak orada mevcut olması daha iyi bir izleme sağlıyor. Bu sayede erken uyarı çalışmalarına da dahil oluyorlar. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve İnsan Hakları Konseyi, ulusal insan hakları kurumlarıyla beraber çalışarak engellilerin ülke içinde yerinden edilmiş olmaları durumunda hayati bir rol oynayabiliyorlar. İlgili kalkınma aktörleriyle de iş birliği içinde çalışılması ve proaktif adımlar atarak onların stratejilere dahil edilmesi gerekiyor. Ülke içinde yerinden edilmeleri halinde bu durumun iyi yönetilmesi gerekiyor.

Ulusal insan hakları kurumlarının yüksek risk altındaki grupları destekleme konusunda özel sorumlulukları var çünkü insan hakları ihlalleri konusunda risk altında olanları desteklemeleri gerekiyor. Özellikle ülke içinde yerinden edilmiş oldukları için risk altında olanları desteklemeleri, onlar için bu konuda kurum çalışmalarının yapılması, ilgili çözümlerin bulunması gerekiyor. Aynı zamanda engellilerin durumlarıyla ilgili uzmanlık; izleme ve raporlama mekanizmaları hayati önem taşıyor. Bunlar boşlukları bulmak, zorlukları ortaya koymak, ihlallerin rapor edilmesi ve aynı zamanda yeni paydaşlarla diyalog oluşturması açısından çok değerli. Ayrıca tavsiyeler de tabii ki rehberlik sağlıyor. Ayrımcılık yapılmaması, engellilerin de katılımının sağlanması, politika değişikliklerinde onların da fikirlerinin alınması, inisiyatiflere dahil edilmeleri konusunda önemli çalışmalar yapılıyor.

Aynı zamanda bulguların ve tavsiyelerin engelli haklarının düzenli olarak korunması konusunda CPRD Komitesinde önemli olduğunu görüyoruz. Bu konuda sunulan içgörüler, tavsiyeler ve komitelerin çalışmaları, olağanüstü hallerde engellilerin de dâhil edilmesi çok önemli. Bu konuda komiteler tarafından Sözleşme çerçevesinde genel yorumlar geliştiriliyor. Engellilerin acil durumlarda ve afetlerde haklarının savunuculuğunun yapılması, ihtiyaçlarının karşılanması, insani yardım yapılması, bu kişilerin ihtiyaçlarına öncelik verilmesi ve eğer gerekiyorsa politikaların buna yönelik olarak değiştirilmesi çok önemli. Engellilerin acil durum hazırlık çalışmaları ve müdahale çalışmalarına da dâhil edilmeleri gerekiyor. Özellikle CRPD Komitesinin bulguları ve tavsiyelerinin bu konuda önemli olduğunu söylemek istiyorum. Beraber çalışmalıyız ki acil durumlarda, afetlerde ve ülke içinde yerinden edilme durumlarında engellilerin haklarına saygı duyulsun, korunsun ve ihtiyaçları karşılansın.

Prof. Dr. Esra SİVEREKLi: Değerli PENİLLAS yurt dışından katıldığı için sorularımızı aldıktan sonra kendisini bekletmemek açısından müsaade edebiliriz. Var mı acaba sorumuz? Sayın PENİLLAS, sunumuzla ilgili sorularımız olabilir.

Değerli PENİLLAS'ın sunumundan çıkarılması gereken çok önemli bazı kelimeleri sadece vurgulamak istiyorum. "Birlikte çalışmalıyız." dedi. Bu gerçekten çok önemli. Özel gereksinimli gruplar için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları olarak birlikte çalışılmasından, uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın öneminden ve afet dönemlerinde de sürdürülebilir olması gerekliliğinden söz etti. Aslında sabahtan bu yana diğer konuşmacılarımızın vurgulamış olduğu katılım kavramı gerçekten çok önemli. Çocuk da olsa içerisinde, kadın da olsa, özel gereksinimli gruplarımız da olsa mutlaka politikalara, en azından kendileriyle ilgili politikalara katılımlarının küresel düzeyde de ne kadar önemli olduğunu vurguladı kendisi. Acil durum hazırlıkları ve erken uyarı sisteminin, yani sabahtan bu yana üzerinde durulan çok önemli bir çıkarım daha bence önleme mekanizmalarının devreye sokulması, harekete geçirilmesi gerekliliğinden söz etti. Ortaya çıktıktan sonra da izlemenin ve izleme sonuçlarına göre yapılacak olan raporlamalara göre gerekli tedbirlerin alınmasından, kamusal ve küresel politikalar olması gerektiğinden söz etti. Aslında şunu anladım ben Değerli PENİLLAS'ın sunumundan; sabahtan bu yana yapılan oturumların tamamının çok güzel bir özeti niteliğinde oldu. Kendisine katıldığı, aramızda olduğu için çok teşekkür ediyoruz.

Evet, müsaadelerinizle ben diğer sunumumuza geçmek istiyorum. Diğer sunumumuz "Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlarda Engellilik Kapsayıcı Hizmet ve Müdahaleler" başlıklı sunumumuz. Bize bu değerli sunumu aramızda bulunan Kıymetli Konuşmacımız Sayın Banu ERGÜL gerçekleştirecek. Hoş geldiniz Banu Hanım. Banu Hanım, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Daire Başkanı. Ben müsaadelerinizle Banu Hanım'ın özgeçmişini size arz etmek isterim. Banu Ergül, 1981 yılında Ankara'da doğdu. Öğrenim hayatını Ankara'da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden 2003 yılında mezun olduktan sonra iki farklı özel okulda 15 yıl öğretmenlik ve zümre başkanlığı yaptı. 2019 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına atanan Sayın Banu ERGÜL, Bakanlığın gerek taşra gerek merkez teşkilatlarında farklı unvanlarda görevlerde bulundu. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanı olarak görev yapan Sayın ERGÜL, evli ve 15 yaşında bir kız ile 9 yaşında bir erkek çocuğu annesidir. Sayın ERGÜL ne zaman değiştireceğiz bu Genel Müdürlüğümüzün ismini? Engelli yerine özel gereksinimli bireyler kavramını kullanmaya başlayacağız? Sorumu notlarımızın arasına almış olalım. Söz sizde, süremiz 15 dakika buyurun lütfen.

Banu ERGÜL

(Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanı)

AFET VE İNSANİ BAKIMDAN ACİL DURUMLARDA ENGELLİLİK KAPSAYICI HİZMET VE MÜDAHALELER

Teşekkür ederim. Notumu aldım, ileteceğim. Kıymetli Katılımcılar; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak, kimseyi arkada bırakmayan toplum vizyonu ile hareket ederek; kapsayıcı, eşitlikçi, sürdürülebilir Türkiye için özel gereksinimli ve yaşlı bireylere yönelik insan odaklı ve hak temelli politikalar doğrultusunda hizmetlerimizi gerçekleştiriyoruz.

Engelli ve yaşlı bireylerin toplumsal hayata tam ve etkin katılımı ile bağımsız bir şekilde yaşayabilmeleri için eğitimden sağlığa, erişilebilirlikten bakıma, ekonomiden sosyal hayata her alanda engelli ve yaşlılarımızın toplumsal hayata katılımını destekliyoruz. Bu bağlamda Bakanlığımızın afet ve acil durumlarda çok önemli görevleri bulunmaktadır. Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında psikososyal destek ve afet ve acil durum yardım konuları da Bakanlığımızın sorumluluk alanında bulunmaktadır.

Afetlere psikososyal; destek, afet sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik bozuklukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması, afetlerden etkilenen vatandaşlarımızın normal yaşamlarına geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmelerinin sağlanması, ortaya çıkması muhtemel afet ve acil durumlarla başa çıkma becerilerinin artırılması, yardım çalışanlarının desteklenmesi ve afet döngüsünün her aşamasında yürütülen çok disiplinli hizmetler bütünü olarak ifade edilebilir.

Afet ve acil durum hallerinde, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarımız tarafından vatandaşlarımızın gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yardımlar yapılmaktadır. Afet ve acil durum halinden etkilenen 18 yaş üstü aile bireyleri, olayın meydana geldiği tarihten itibaren ilk bir ay içerisinde, muhtaçlık koşulu aranmaksızın desteklenmektedir. Tüm vatandaşlarımızın yanı sıra halihazırda toplumda dezavantajlı konumda olup da afet veya acil durumlarda dezavantajlı olma halleri artan engelli

ve yaşlı vatandaşlarımız için çeşitli çalışmalar gerçekleştirerek yaşadıkları olumsuzlukların azaltılmasına katkı sağlamaya çalışmaktayız.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen, maddi ve manevi kayıplara sebep olan iki büyük deprem afetinin ardından, Bakanlık; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, öncelikle depremden toplumun diğer üyelerine göre daha fazla etkilenen kesimleri arasında yer alan engelli ve yaşlı vatandaşlarımızın ihtiyaç ve sorunlarının çözümüne yönelik kriz masası oluşturduk. Kriz masası tarafından depremin olduğu ilk andan itibaren öncelikli olarak deprem bölgesindeki engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza yatılı bakım hizmeti sunan kuruluşlarımızla iletişime geçtik ve deprem nedeniyle kuruluşlarımızda vefat eden veya yaralanan engelli veya yaşlı vatandaşımızın olmadığı bilgisini aldık.

Deprem bölgesinde Bakanlığımıza bağlı 66 yatılı bakım kuruluşumuzdan hizmet alan, 5252 engelli ve yaşlı vatandaşımızdan Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Gaziantep'teki yatılı bakım kuruluşlarında hizmet alan, 1133'ü engelli ve 533'ü yaşlı olmak üzere toplam 1666 engelli ve yaşlı vatandaşımız, ivedilikle farklı illerdeki kuruluşlarımıza tedbiren yerleştirildi. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından sağlam raporu verilmesine müteakip, nakledilen engelli ve yaşlı vatandaşlarımızın kuruluşlara yeniden yerleştirilmesi süreci devam etmekte. Deprem bölgesine kurulan çadır kent ve konteyner kentlerde, Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlarda ve otellerde kalan ya da hastanelerde tedavisi tamamlanarak taburcu olan veya taburcu olacak engelli ve yaşlı vatandaşlarımızdan profesyonel bakıma ihtiyacı olanların tespit edilmesi amacıyla ekiplerimiz sahada çalışmalarını tüm hızıyla devam ettirmekte. Bu kapsamda 2 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla ekiplerimiz tarafından profesyonel bakıma ihtiyacı olduğu tespit edilen 279 yaşlı 977 engelli olmak üzere 1256 vatandaşımız, farklı illerimizdeki yatılı bakım kuruluşlarımıza yerleştirildi.

Deprem nedeniyle hastanelerde tedavi gören 1044 kişi hastanelerde ziyaret edilerek sosyal incelemeler gerçekleştirildi. Sosyal inceleme raporlarının neticesinde engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza durumlarına uygun hizmet modelleri sunuldu. Bunun yanı sıra Osmaniye, Kahramanmaraş ve Mersin illerinde, 3 gündüz hizmet merkezimizde depremden etkilenen engelli ve yaşlı bireylere yönelik barınma hizmeti de sağlanmaktadır. Bakanlığımız koordinasyonunda, Bakanlığımızda görevli işaret dili tercümanı ile çeşitli sivil toplum kuruluşları ve bireysel gönüllü işaret dili tercümanlarından oluşan 120 kişilik ekip, depremden etkilenen işitme engelli bireylerle daha hızlı iletişim kurmak ve bu vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak üzere sahada çalışmalara katıldı. Bu kapsamda 330 işitme engelli birey tahliye edilerek farklı şehirlerdeki Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlara ve otellere yerleştirildi.

Afetin yaşandığı ilk günden itibaren depremden etkilenen yaklaşık 2100 işitme engelli vatandaşımıza taleplerini karşılamak, farklı kurum ve kuruluşlarla iletişimlerini sağlamak üzere tercümanlık hizmeti verildi. Depremden etkilenen engelli ve yaşlı vatandaşlarımızın ihtiyaçları, sivil toplum kuruluşları ya da kendileri tarafından Bakanlığımızca kurulan engelli ve yaşlı vatandaşlar için deprem destek "whatsapp" hattına iletilmekte ve bu sayede talepler hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulmakta. 02 Mayıs 2023 itibarıyla "whatsapp" hattı üzerinden gıda, tahliye, kurum bakımına alınma, tekerlekli sandalye, işitme cihazı gibi toplam 4576 talep alınmış ve bu talepler ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliğinde karşılanmıştır.

Deprem bölgesinde yer alan 10 ilimizde evde bakım ödemelerine ilişkin işlemlerini tamamlayamayan illerin işlemleri genel müdürlüğümüzce tamamlanmış olup, 10 Şubat, 10 Mart ve 14 Nisan 2023 tarihlerinde deprem bölgesinde evde bakım yardımından faydalanan vatandaşlarımızın ödemeleri hesaplara aktarılmıştır. Evde bakım yardımından faydalanan bakım veren aile üyesi ya da yakını kaybeden 193 ağır engelli birey için sosyal inceleme süreci tamamlanmış, 14 engelli vatandaşımız yatılı kuruluşlarımızda koruma ve bakım altına alınmış, 179 engelli vatandaşımıza ise vefat eden yakını dışında farklı bir yakını bakım vermek istediğinden, evde bakım yardımıyla desteklenmeye devam edilmiştir. Bakanlığımız tarafından Kahramanmaraş, Hatay ve Adıyaman illerinde, depremden etkilenen engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza yatılı bakım, rehabilitasyon ve psikososyal destek hizmeti sunmak için barınma tipi prefabrik konteyner kurulumu yapılacaktır. Kahramanmaraş ilinde engelli bireylere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunmak için 5, Hatay ilinde yine engelli bireylere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunmak için 5, Hatay ilinde yaşlı bireylere yönelik bakım hizmeti sunmak için 6, Adıyaman ilinde engelli bireylere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunmak için 7 barınma tipi konteyner kurulumu yapılacak ve tefrişatları tamamlandıktan sonra hizmete başlanacaktır.

Deprem felaketi yaşanmadan önce Bakanlığımıza bağlı yatılı kuruluşlarımızdan hizmet alan engelli ve yaşlı vatandaşlarımızın afet ya da acil durumlara karşı hazırlıklı olmak, bu durumlar sırasında uygun becerileri sergileyip gerekli girişimlerde bulunmak, afet ve acil durumlar sonrasında gereksinimlerini karşılayabilme gibi konularda ek ya da özelleştirilmiş hizmet ya da uyarlamaların geliştirilmesi, afet ve acil durum planlarının revize edilmesi amacıyla engelli ve yaşlı alanında uzun dönemli bakım hizmeti sunun kuruluşlarda afet ve acil durum planı geliştirilmesi projesi hazırlanmış ve genel bütçeden pay ayrılarak 2023 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Engelli ve yaşlı bireylerin afet ve acil durumlarda minimum seviyede bu olumsuz durumu atlatalmaları için engelli ve yaşlılarımızla birlikte personelin de eğitilmesi, afet ve acil durum planlarının revize edilerek kuruluşlarda olumsuz durumlara hazırlıklı, koruyucu ve önleyici çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tüm bu hizmetlerimizi gerçekleştirirken, sivil toplum kuruluşları her zamanki gibi en önemli paydaşlarımız olmuşlardır. Örneğin "65 Artı Yaşlı Hakları Derneği" ile yürütülen iş birliği faaliyetleri kapsamında Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerimizdeki çadır kentlere, her ilimize 6 tane olmak üzere, toplam 18 adet, engelli bireylerin kullanımına uygun tuvalet ve banyo kurulumu tamamlanmıştır. Süregelen iş birliklerinin yanı sıra bu kapsamda gerçekleştirmeyi planladığımız faaliyetlerden biri de UNDP ile iş birliğinde hazırlanan "Depremden Etkilenen Engelli ve Yaşlı Bireylere Yönelik Bakım ve Rehabilitasyon Destek Projesi"dir. Projeye deprem bölgesinde çadır kent veya konteyner kentlerde, ailesiyle birlikte kalan, bakım ihtiyacı olan engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza bakım ve rehabilitasyon sağlanması, kendilerine ve ailelerine psikososyal destek verilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Kahramanmaraş ve Adıyaman'da erişilebilir ıslak zeminleri, tuvalet ve banyosu olan, bakım ve rehabilitasyon ünitesi adıyla; geniş, tam donanımlı, 4 yatak kapasiteli, 40 metrekare konteyner kurulması öngörülmektedir. Bakım ve rehabilitasyon ünitelerinin her birinde 6 bakım personeli, 1 psikolog, 1 hemşire ve 1 fizyoterapist istihdam edilecek olup engelli ve yaşlı bireylerin ulaşımı için iki liftli araç kiralanması planlanmaktadır. Ayrıca Proje kapsamında engelli ve yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduğu kişisel bakım malzemeleriyle, bağımsız yaşamları için gerekli

olan destek teknolojileri, yürüteç, koltuk değneği, beyaz baston, tekerlekli sandalye ve işitme cihazı gibi cihazlar sağlanacaktır.

Planlanan faaliyetlerin bir diğeri ise "Down Sendromu Federasyonu" ile iş birliği halinde gerçekteşecektir. Bakanlığımız ile "Down Sendromu Federasyonu" iş birliği ile özel gereksinimli, down sendromu otizm spektrum bozukluğu, serebral palsi, zihinsel engeli olan çocuk ve gençlerin ailelerinin rahatlatılması, bu bireylere gün içerisinde nitelikli eğitim ve becerilerine uygun çeşitlendirilmiş olanaklar sunulması, bu sayede depremden etkilenen ailelerin desteklenmesini amaçlayan "Melek Yüzler Mola Evleri Projesi" kapsamında, 21 Mart 2023 tarihi Dünya Down Sendromu Gününde depremden etkilenen Malatya, Adıyaman ve Şanlıurfa illerinde 3 adet mola evi hizmete başlamış olup proje kapsamında depremden etkilenen Adana, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Kilis'te mola evlerinin açılması planlanmaktadır. Genel Müdürlüğümüzün Kahramanmaraş merkezli deprem afeti kapsamında gerçekteştirdiği çalışmaları özetleme fırsatı verdiğiniz için teşekkür ediyorum.

SORU - CEVAP KISMI

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ: Çok teşekkürler Sayın ERGÜL. Bize, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çok değerli çalışmalarını gerçekten çok güzel, net bir şekilde ve istatistiki verilerle destekleyerek yorumladılar. Güzel bir sunumdu, teşekkür ediyorum.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sahada gerçekten çok hızlı bir şekilde yer aldığına tanıklık etmiş, hatta henüz tam olarak barınma tedariklerinin sağlanmadığı süreçlerde, engelli, özel gereksinimli vatandaşlarımıza çok kısa sürede konteyner tayin edildiğini bizzat gözlemleyerek tespit etmiş bulunmaktayız. Bunu raporlarımıza da geçirdik. Örneğin birçok yerde konteyner yok iken "Bu konteyner neden sadece burada?" sorumuza sahada bize verilen cevap bizi gerçekten son derecede mutlu eden cevaplardan bir tanesi olmuştu: "O bireyimiz engelli, bu nedenle onun konteyneri temin edildi" şeklinde. Tabii daha sonra tüm özel gereksinimli bireylere de çok hızlı bir şekilde ulaşıldı.

Sayın Ergül'ün bir tespitine özellikle dikkat çekmek istiyorum. Sosyal incelemeden söz etti bize. Sosyal inceleme gerçekten bizim aslında bugün tüm gün boyunca konuşmuş olduğumuz izleme mekanizmasının çok önemli bir parçası ve Bakanlığın bu sosyal inceleme konusunda da çok ciddi rakamlara ulaşmış olması çok kıymetli. Tabii daha önceki oturumlarda ifade edilen bir duruma da dikkat çekerek belki bunu tamamlamak gerekiyor. Evet, mevcut durum analizi, inceleme, izleme çok önemli olmakla birlikte bunların sürdürülebilir hale getirilmesi, yani süreklilik kazandırılması da gerçekten çok kıymetli. Ben belki Sayın ERGÜL'e bir öneri olarak (Bakanlığımız yapıyor da olabilir) eğitimin çok önemli olduğunu ifade etmek isterim. Özel gereksinimli gruplarımıza yönelik sahadaki ve merkezi yönetimdeki tüm aktörlerin eğitimi çok önemli olmakla birlikte ailelerinin de eğitimine dikkat çekmek gerekiyor. Çünkü ailesi içerisinde, hanesinde özel gereksinime ihtiyacı olan bireylerin deprem anında hane dışına çıkartılmasıyla alakalı çok önemli tespitlerimiz de oldu. Özellikle fiziksel engelli, fiziksel özel gereksinimleri olan bireylerin hane dışına taşınmasında, hane dışına taşındıktan sonra mevcut durumunun kendisine uygun hale getirilmesinde ciddi sıkıntılar yaşandığını tespit etmiş olduk. Belki bunu da bir öneri olarak kabul ederseniz memnun olurum.

Sayın ERGÜL'e de varsa sorunuz alabiliriz. Buyurun lütfen, bir sorumuz var.

Berrin HAŞİMOĞLU: Berrin HAŞİMOĞLU, Kamu Denetçiliği Kurumu Uzman Yardımcısıyım. Merak ettiğim şey şu; depremde yaklaşık kaç kişi ampute kaldı? Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bu ampute kalan kişiler için uyguladığı politikayı, şu an çalışma varsa bunu merak ediyorum. Bir de bu ampute kalan vatandaşlarımız için bir aylık bağlanma durumu var mı?

Banu ERGÜL: Benim az önce verdiğim 1044 sayısı, deprem nedeniyle hastanelerde tedavi gören 1044 kişi için sosyal inceleme dediğim sayı, aslında ampute vatandaşlarımızın sayısı. Biz depremin olduğu ilk anlardan itibaren Sağlık Bakanlığıyla iletişime geçip hastanelerde tedavi gören ampute vatandaşlarımızın bilgilerini aldık. Ardından ilgili il müdürlüklerimizden sosyal çalışmacı arkadaşlarımız bu hastanelere giderek ampute vatandaşlarımızla ilgili sosyal incelemeler gerçekleştirdi. Bu vatandaşlarımızın, Bakanlığımıza bağlı huzurevlerine yerleştirilen yaşlı vatandaşlarımızın sayısı 2; engelli bakım kuruluşlarına yerleştirilen engelli sayısı 3; evde bakım yardımından faydalandırılan kişi sayısı 12 ve sosyal ekonomik destek yardımıyla desteklenen ampute çocuk sayısı da 64 oldu. Bu ampute vatandaşlarımızın sağlık durumlarıyla ilgili ayrıntıları Sağlık Bakanlığından temin etmek gerekiyor.

Maaş konusunda ise tabii zaten sosyal ekonomik destekle çocuklarımızı destekliyoruz. Aynı zamanda evde bakım yardımı da engelli vatandaşlarımıza bakanlara yönelik veriliyor. Sosyal yardımlarda da yine engelli maaşı ve yoksulluk maaşını veriyoruz. Bizim Engelli Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak sağladığımız yardım, evde bakım yardımı; o yüzden ben onun üzerinde duruyorum. Bu kadar. Teşekkür ederim sorunuz için.

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ: Sayın ERGÜL'e başka soru varsa alabiliriz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının dezavantajlı gruplara ilişkin gerçekleştirdiği kapsayıcı ve eşitleyici başka hangi hizmetleri vardır şeklinde belki daha geniş bir soru; ödemeler, finansal destek konusunda var sanırım, bakım konusunda var. Bunun dışında örneğin sosyal aktivitelere katılımlarının sağlanması olabilir. Mesela "Eğitimleri için Bakanlık olarak neler yapıyorsunuz, var mı yaptığınız faaliyetler?" bunlar olabilir. Veyahut da bunları çocuk veya yetişkin olarak ayırıp, 18 yaşından sonra istihdama katılımları için uygulamış olduğunuz politikalar var mı? Öncesinde "Eğitimlerine destek için uyguladığınız özel politikalar var mı?" Çok kocaman bir soru oldu ama en azından size düşen payları kısaca aktarırsanız, çok önemsiyoruz yapmış olduğunuz hizmetleri. Afet döneminde -tabii ki tüm merkez yönetim teşkilatımızın çalışmaları kıymetli oldu ama- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının hizmetleri ve faaliyetleri birazcık daha ön plana çıktı sanki; bu manada çok önemsiyoruz. Bizler de bilgilenmiş oluruz, buyurun lütfen.

Banu ERGÜL: Teşekkür ederim. Bakanlığımızın gerçekten çok kapsamlı ve özellikle de toplumda dezavantajlı olarak tanımlanan kişilere yönelik bir hizmet grubu var. Kadının Statüsü ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüklerinin işlerine karışmadan, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak engellilerimizin ve yaşlılarımızın sosyal hayata katılımını tabii ki destekliyoruz. Özellikle engelli istihdamı konusunda E-KPSS ile engellilerimizin hayata, ekonomik hayata katılımlarını sağlıyoruz. Kamuya memur atanması ve kamu hizmetlerinde engelli işçi kotasını yakından takip ediyoruz. Özellikle engelli çalışanlar için korumalı iş yerlerimiz var. Korumalı iş yerlerine teşvikte bulunuyoruz. Aynı zamanda yaşlılarımızın aktif hayata katılımlarını da destekliyoruz. Kuruluşlarımızda kalan yaşlı vatandaşlarımız için, onların hayat becerilerini geliştirmeye, hayat boyu öğrenmelerini sürdürmeye yönelik çeşitli atölyeler, kurslar, 3'üncü yaş üniversiteleri, dijital yaşam becerilerini geliştirmek için dijital bahar projeleri gerçekleştiriyoruz. Yaşlılarımızın hayata fiziksel katılımını da artırmak için kuruluşlarımızda bocce turnuvası yapıyoruz. Ama inanın o kadar çok şey yapıyoruz ki bunları burada ifade etmek için zaman çok yeterli değil. Yine de isterseniz ben size daha sonra ayrıntılı anlatırım.

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ: Vermiş olduğunuz bilgiler için çok teşekkür ederiz. Peki, son bir katkı ekleme anlamında, anlatmış olduğunuz çok kıymetli projelere sivil vatandaş olarak bizler de katılım sağlamak istediğimizde nasıl bir adım atmamız gerekiyor? Uluslararası kuruluşlarla ve ulusal sivil toplum kuruluşlarıyla ortak yapılan çok güzel küresel projelerden söz ettiniz. Bizler de sivil vatandaş veya STK olarak örneğin barolardan katılımcılarımız var. Projelerinize katkı vermek istediğimizde nereden başlamalıyız sizce?

Banu ERGÜL: Hocam, öncelikle gönüllü olmaktan başlayabiliriz. Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak rol almak, bu işi çok hızlıca kolaylaştırır. Birkaç basamak üstten başlamış olursunuz. Onun haricinde kişisel olarak da gönüllü olabilirsiniz. Bunun için Bakanlığımıza başvurarak engelli veya yaşlı hizmetlerinden gönüllü yapmak istediğiniz faaliyet konusunda bizimle irtibata geçerek, uygun koşulların sağlanması halinde gönüllü olarak faaliyetlerimize destek sağlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ: Çok teşekkür ederim, bu da çok kıymetli bir bilgi oldu. Hepimiz birer gönüllü aday olarak öyleyse tüm katılımcılarımız adına ben çok teşekkür ediyorum. Son bir katkıyla oturumumuzu kapatmak istiyorum.

Son konuşmacımızla ilgili arkadaşlarımızın çözemediği teknik bir sıkıntımız oldu. Bu nedenle bir cümlelik bir katkıyla, müsaadelerinizle oturumu kapatmak istiyorum. Biz aslında gün içerisindeki oturumlardan şu ana kadar geçen süreçte, devletimizin ve kamu kesiminin özel gereksinimli gruplara yönelik çok ciddi katkıları verdiğini gördük. Örneğin özel gereksinimli gruplara ilişkin adli desteğin olduğunu gördük. Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığında Engelli Hizmetleri Çalışma Grubu olduğunu duyduk. Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün olduğunu öğrenmiş olduk. Bunlara ek olarak yüksek öğretim kurumlarında, engelli çalışmalarında bulunan uygulama ve araştırma merkezleri, yerel yönetim birimlerindeki çeşitli merkezler şeklinde aslında birbirinden çok sayıda fakat birbirinden içerik olarak çok da farklı olmayan hizmetleri sunmaya çalışan kurumların var olduğunu bu şekilde görmüş olduk ki bir önceki oturumda aslında çocuklarla ilgili çok sayıda mevzuat olduğunu da değerli konuşmacılarımızdan bir hocamız vurguladı. Aynı şey yapılanmaları için de geçerli aslında, kurumlar için de geçerli ve belki bu oturumun son can alıcı cümlesi olarak şunu ifade etmek gerekebilir: "Gerek mevzuat anlamında gerekse de kurumsal anlamda ilgili koordinasyonların, entegrasyonların sağlanarak standartların da standartlaşması, bizim uygulamış olduğumuz bu son derece anlamlı politikaları daha başarılı hale getirecektir." der, sözlerime bu vesileyle son vermek isterim.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna bu vesileyle bu anlamlı etkinliği gerçekleştirdiği için bir kez daha teşekkür eder, hepinizi saygıyla selamlarım. Çok teşekkür ederim, sağ olun.

SUNUCU

Konuşmacularımıza ve oturum başkanımıza katkılarından dolayı şükranlarımızı sunuyor, plaket takdimi için Başkan Yardımcımız Sayın Nimet ÖZKAYA SEVİM'i sahneye davet ediyorum.

V. OTURUM

AFET DÖNEMLERİNDE ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ ROLÜ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Leyla KESER
(İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

David RUTHERFORD
(Yeni Zelanda İnsan Hakları Komisyonu'nun Önceki Başkanı,
Tuhana İş Dünyası ve İnsan Hakları Ltd. Şti. Müdürü)
Afet Dönemlerinde Yeni Zelanda İnsan Hakları Komisyonu'nun Üstlendiği Rol

Top Bahadur MAGAR
(Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu Başkanı)
Afet Dönemlerinde Nepal İnsan Hakları Kurumu Deneyimi

Doç. Dr. Selda ÇAĞLAR
(Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)
Afet, Salgın ve Benzeri Olağanüstü Süreçlerde Engellilerin Temel İnsan Hakları

Tena Simonovic EINWALTER
(Hırvatistan Cumhuriyeti Ombudsmanı)
Deprem Etkilerinin İyileştirilmesinde İnsan Haklarının İzlenmesi

**İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN
AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

3 MAYIS 2023

İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN AFET DÖNEMLERİNDE HASSAS GRUPLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SUNUCU

Kıymetli Katılımcılar; uluslararası sempozyumumuzun "Afet Dönemlerinde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü" başlıklı beşinci oturumuna başlıyoruz. Oturuma başkanlık etmek üzere, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Sayın Leyla KESER'i sahneye davet ediyorum. Konuşmalarını yapmak üzere Sayın David RUTHERFORD, Sayın Top Bahadur MAGAR, Doçent Doktor Sayın Tamar GVARAMADZE ile Sayın Tena Simonovic EINWALTER oturumumuza çevrim içi olarak bağlanacaktır.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Leyla KESER

(İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakóltesi)

Herkese merhabalar. Son oturum ama dıŐarıda meyve ve tatlılar vardı; ümit ediyorum biraz enerji topladınız. Bu oturumun dili İngilizce, en azından ben ve konuklar arasındaki dil İngilizce olacak. Türkçe çeviri var. Dolayısıyla dileyen konuklarımız kulaklık kullanarak dinleyebilirler çünkü bütün konuklarımız uluslararası.

Konuşmalar başlamadan önce ben kısaca David RUTHERFORD'u tanıtmak istiyorum. Afet müdahaleleri konusunda STK'lar ile çalışmış kendisi. Yeni Zelanda'da ulusal insan hakları kurumunda görev yapmış, 2016'dan beri istişare kurulunda bulunuyor. Sporda insan hakları konusunda çalışmakla beraber iş alanları ve insan hakları konusunda uzmanlaşmış. Yeni Zelanda'nın ilgili insan hakları komisyonunun önceki başkanı kendisi. 2016'dan sonra Canterbury depremindeki müdahale çalışmalarına dahil olmuş. Margaret ve David hoş geldiniz. Söz sizin buyurun.

David RUTHERFORD

*(Yeni Zelanda İnsan Hakları Komisyonu'nun Önceki Başkanı,
Tuhana İş Dünyası ve İnsan Hakları Ltd. Şti. Müdürü)*

AFET DÖNEMLERİNDE YENİ ZELANDA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NUN ÜSTLENDİĞİ ROL

Margaret ile beraber Yeni Zelanda'da bu alanda yerli halklarla beraber çalıştık. Bu konuda sorunlar yaşadık. Riskleri test etmeye çalıştık. "Dünyadaki en önemli şey ne?" diye sorsaydınız "insanlar, insanlar, insanlar." diye cevap verirdim size. O nedenle depremlerde tabii ki öncelikle insanların hayatını kurtarmaya odaklandık. En önemli şey insanlardır, depremden etkilenen tüm insanlardan bahsediyoruz.

Margaret MACDONALD: Çok önemli bir deprem gerçekleşti, Yeni Zelanda'da birçok insan hayatını kaybetti, yaralandı ve travmalar yaşandı. İş yerleri, evler tamamen yok oldu ve çok ciddi artçı depremler de oldu. Üç ofisimiz var; biri Wellington, biri Auckland, biri Christchurch'da. Christchurch ofisimiz de depremden kötü etkilenmişti. Deprem öğlen gerçekleşti ve şehirdeki binaların çoğu yıkıldı, çok ciddi bir zarar meydana geldi. Yeniden şehrin işlevli hale gelebilmesi için elimizden geleni yapmaya çalıştık. Hem askeri hem de sivil ulaştırma desteği sağlanmaya çalışıldı ama bilgisayarlarımızı, cüzdanlarımızı girip geri almak bile mümkün değildi çünkü bu binaların yıkılma tehlikesi vardı. Komisyon hemen geçici barınma merkezleri oluşturmaya gayret ederken biz de ofisimizi yeniden çalışır hale getirmeye çalıştık. Anahtarlarımız, cüzdanlarımız ofisteydi; onları almaya çalıştık.

David RUTHERFORD: Tabii ki bu toparlama sürecine de insanlar yoğun bir şekilde katıldılar ve hassas gruplar, çocuklar, mülteciler, göçmenler, oradaki yerli halk, yaşlılar hep hedeflenmeye ve bu kişilerin ihtiyaçları gözetilmeye çalışıldı. Bu kişiler bazı güçlüklerle karşılaştılar ama aynı zamanda evlerinden olmuş olanlar, işlerini kaybetmiş olanlardan oluşan yeni bir grup insan da vardı. Onların da hedeflenmesi gerekti o dönemde. Bazı kuruluşlar özellikle de kırılgan konumdaki grupları zaten temsil eder düzeydeydi, iş kaybı yaşayan, ev kaybı yaşayan kişilere destek olmak için bu kuruluşlarla iş birlikleri gerçekleştirildi. Çünkü afet öncesinde dahi kırılganlıkları olduğu için sonrasında da hedeflenmesi çok önemliydi ve bazı

kararlar alınması ihtiyacı doğdu. Hayatta kalan depremzedelerle deprem sonrasında ilişkiler tesis edilmesi gerektiği için bazı yöntemler bulmaya çalıştık. Yani temel bazı fonksiyonlarımızı kullanarak bu kişilerle ilişkiler kurmaya çalıştık, bazı araçlar kullandık ve afet sonrası toparlanma sürecindeki kendi rolümüzü de aslında birazcık anlamaya çalıştık.

Yine ülkedüzeyinde üst düzey personelimizle ve komiserimizle birlikte bütün personeli bir araya toplayarak çalışmalarımızı planladık. Oradaki yerli halkı da her zaman için sürecin içerisine dahil etmeye, yeni grupları tespit etmeye çalıştık. Bu toparlanma sürecinde insani yardımın gittikçe artan bir şekilde, her bir kuruluş tarafından nasıl verilmeye çalışıldığını gördük ve karar alma süreçlerine de bu kişilerin yine dahiliyetini sağlamaya çalıştık. Her zaman için toparlanma odaklı bir şekilde faaliyetlerimizi gerçekleştirdik. Sahadaki kişiler çalışmalarını sürdürdüler ve her zaman için onlarla ilgili kararlar alınırken masanın etrafındalardı. İnsanların seslerinin dinlenmesi ve duyulduklarını, dinlendiklerini hissetmeleri özellikle çok önemliydi. Mesela bu kişilerin mülkiyet haklarının korunması ve yeterli bir yaşam standardının tesis edilebilmesi, bu konuda yardımcı olunması çok önemliydi. İnsan hakları dili kullanılarak yine önemli ölçüde faaliyetler gerçekleştirildi. Aynı zamanda insanların güçlendirilmesi ve desteklenmesi, savunuculuk yöntemiyle bunun yapılması aslında çok önemliydi. Onların yaşadıkları güçlükleri ve yine çözüm önerilerini dinlemek ve bunları duymak, konuşmak da çok önemliydi. Aynı zamanda teknik bazı olguları anlamaya çalıştık. Örneğin gittikçe artan kırılmalıklar, farklı türde onarma ya da toparlanma stratejileri getirilmesi gibi farklı farklı olgulara odaklanıldı. Bu süreçlerin sonucunda olumlu ve olumsuz geribildirimler topladık ve karşılıklı bir şekilde bazı STK'larla çok önemli çözüm önerileri geliştirmeye çalıştık. STK'lar her zaman için insan hakları dilini ve terminolojisini kullanıyorlardı, onların uzmanlıklarından da faydalanmaya çalıştık. İnsan haklarıyla ilgili sorunların ya da konuların her zaman için ele alınması bu şekilde gerçekleştirildi. Gelecekte herhangi bir muhtemel afet gerçekleşmesine karşı yine hazırlıklı olmak açısından bazı başka çalışmalar da gerçekleştirildi.

2011 yılında Yeni Zelanda Hükümeti oluşturulduktan sonra bu konudaki çalışmalar hız kazanmış oldu. Özellikle de bu türden kişilerin korunmasına yönelik olarak bazı faaliyetlerde bulunulup, stratejiler geliştirildi. Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumuyla yine birlikte çalıştık. Toparlanmaya ilgili faaliyet gösteren bütün ilişkili kuruluşlarla bir araya gelip bazı önleyici faaliyetler de gerçekleştirmeye gayret ettik. Bazı insani yardım ofisleriyle, STK'larla, yerli halk da dahil olmak üzere her zaman için çalışmalarımızı sürdürmeye çalıştık. Politikalar ve uygulamalar geliştirilirken, çözüm önerileri getirirken bu türden bir süreç izlendi.

İnsan hakları konusunu ele alırken, etkilenen kişilerin fikirlerinin alınması da çok önemli. Hükümetin oynadığı rol ve bu konuda nasıl bir iş çıkardığıyla ilgili fikirlerin de toplanmış olduğu Yeni Zelanda'ya yönelik tavsiyeler ele alınmış oldu. Özellikle 2012 yılı itibarıyla çok fazla sayıda rapor oluşturuldu. Bu konuyla ilgili olarak özellikle de *UPR (Universal Periodic Review)* sürecine baktığımızda oldukça destekleyici olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda hükümet tarafından Cenevre'de bazı brifing oturumları gerçekleştirildi ve İnsan Hakları Konseyinde de aynı zamanda çok güçlü bir şekilde insan haklarının tesis edilmesine yönelik ihtiyaçların altı çizilmiş oldu. Etkilenen nüfusun karar alma sürecine katılımı mesajı çok net bir şekilde verildi.

Barınmayla ilgili fırsatların desteklenmesi ve diğer ekonomik güçlüklerin de her zaman için göz önünde bulundurulması söz konusu olmakla beraber psikososyal olarak da bazı destekler ortaya konuldu. Bütün

bilgilere erişim sağlanması gerçekten çok önemliydi çünkü temelde bir bilgi akışı olduğunda tabii ki çok farklı konularda bilgi sahibi olabiliyorsunuz. Bu şekilde etkilenen nüfustaki hem fiziksel olarak hem de farklı boyutlarda ihtiyaç sahibi olan kişileri daha iyi duyabiliyor ve tespit edebiliyorsunuz. Bu fırsattan istifade afet durumlarında insan haklarıyla ilgili bazı raporlar oluşturmuş olduk. Farklı forumlarda, ortamlarda bildiregelerin sunumları gerçekleştirildi.

Raporlama konusuyla ilgili kilit hususlardan bir tanesi de *UPR* insan hakları belgeleridir. Farklı unsurlar arasında bağların kurulmasıyla ilgili çok fazla sayıda fırsat da söz konusu tabii ki. Aynı zamanda ifadelerin, beyanların ortaya konulması, STK'larla koordinasyonun güçlendirilmesiyle ilgili taahhütlerde bulunulması açısından çok önemli. Sekretarya vazifesi gören yine bir organ vardı; burada kişilerin görüşlerinin derlenmesi, bir araya getirilmesi ve insan hakları savunucularıyla birlikte hareket edilerek bu forumlarda tartışmalar gerçekleştirilmesi çok önemliydi. Yeni Zelenda'da Ombudsmanlık olarak tabii ki raporlama ve savunuculuk üzerine özellikle odaklanıyoruz. Tabii ki çocukları, oradaki yerli halkı, yaşlıları her zaman için hedefleyerek bu faaliyetlerimizi gerçekleştiriyoruz.

Devletin sunmuş olduğu hizmetlerle ilgili olarak da aylık temelde düzenli savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmekle beraber bazı kamu düzeyindeki organlarla da iş birliklerimizin kapsamını artırdık. Etkilenen kişilerin tespit edilmesiyle ilgili olarak da önemli faaliyetlerde bulunuldu. Bu süre zarfında komisyon iki önemli rapor yayınladı. Öncelikle birincisi ekonomik ve sosyal haklarla ilgili etkilenen nüfus sayısı ve bu rapor kapsamındaki insan hakları kurumlarıyla ilgili bu çalışma aslında daha geniş ölçekli bir ortaklığın bünyesinde gerçekleştirildi. Bu raporda aslında devletin yükümlülükleri yer alıyor. Herhangi bir afet durumunda devletin yükümlülükleri, politikası ve müdahalesi, barınma, sağlık gibi konular da dâhil olmak üzere yine ele alınmış oldu bu konuda. Merkezi hükümet düzeyinde bunlar ele alındı ve bu şekilde bütün karar alma süreçlerinde de bireylerin söyleyeceklerinin dinlenilmesi temin edilmiş oldu.

Aynı zamanda toplulukların katılımının daha da teşvik edilebilmesi, bütün karar alma süreçlerine yine dahiliyetlerinin sağlanabilmesi için başka faaliyetler de gerçekleştirildi. Bunlar yapılırken bazı güçlüklerle de karşılaşıldı, bununla ilgili de raporlar mevcut. Örneğin afet sonrasında bilgiye erişim sağlamada zorluk yaşayan kişilerin bulunması, bunlarla ilgili olarak yine kriz dönemlerinde şeffaflığın olmaması, afet dönemlerinde devletin karar alma mekanizmalarında katılımın bazen yokluğu, eksik olması gibi bazı konular da gündeme getirildi. Bu raporların bazıları yayımlandıkları dönemde hükümet tarafından çok güzel bir şekilde karşılandı. Yeni Zelenda'da insan hakları kurumlarıyla ilgili olarak bu türden raporlara baktığımızda aslında farklı farklı tarafların işin içerisinde olduğunu, aynı zamanda raporun nüshalarının da yine farklı kurumlarla, bakanlıklarla paylaşıldığını görüyoruz.

2016 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından dikkate alından bir rapor söz konusuydu. Aynı zamanda o dönemdeki bakanımız da hazırlanmış olan bazı raporların incelemesini gerçekleştirdi. Bu raporlar halka açık olarak paylaşılıyor ve bu şekilde çalışmaların daha da teşvik edilmesi amaçlanıyor. Yine posterler ve afişler insan hakları kurumları tarafından çok yaygın bir şekilde kullanılıyor. Kırılgan nüfus arasında önceliklendirmenin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili olarak bazı kılavuzlar, kılavuz ilkeler var. Bu kişilere "customer" yani danışan diyoruz aslında. Bu terimin kullanılması bizim için özellikle önemli. Bazen

halihazırda bazı sorunları zaten yaşayan ama bu konuda iyi hizmetler alabilen kişiler ya da bazen tam tersi de söz konusu olabiliyor. Diğer taraftan, materyallere erişim konusunda da sıkıntı yaşanan durumlarla karşı karşıya kalabiliyoruz.

Prof. Dr. Leyla KESER: Kusura bakmayın David ve Margaret, biraz özetleyebilir misiniz lütfen, birkaç dakika içerisinde.

David RUTHERFORD: Tamam, tabii ki. Birleşmiş Milletler'in 2011'de yayımlanan Kılavuz İlkelerine baktığımızda, o tarih itibariyle çalışmalarımızda devlet ve hükümet içerisinde bunları her zaman için hesaba katmaya çalışmakla birlikte inşaat firmalarıyla da bu kılavuz ilkeleri her zaman için paylaşmaya özen gösteriyoruz. Mesela İsviçre gibi ülkelerden de destek aldık. Yeni Zelanda'nın yapmış olduğu çalışmalardan istifade edilmesi de yine söz konusu oldu bu konuyla ilgili olarak. Bu konuda bazı talepler geldi örneğin, bunlara da destek olmaya çalıştık. Bazı insan hakları şikayetleriyle ilgili olarak çalışmalarımız oldu. Bazen direkt olarak -örneğin sigortacılık firmalarına- destek sunamadık ama dolaylı şekillerde desteklerimiz söz konusu oldu. Gerçekten çok hızlı bir şekilde çalışmalarımızı sürdürmeye çalıştık bu bağlamda. Çok güzel bazı kılavuzlar yine söz konusu. Margaret'e sözü verebilirim belki.

Margaret MACDONALD: Deneyimlerimize ve yeniden toparlanma sürecimize baktığımızda insan hakları kurumları olarak bu slaytı paylaşmak istedim. Çok küçük yazmışım aslında ama acil durum müdahalelerinde kendimiz için, ailemiz için bunları gerçekleştirdik. İnsan hakları kurumları olarak bunu yaparken, her zaman için farklı farklı boyutların göz önünde bulundurulması gerekiyor. Yani bazen herhangi bir ofisiniz olmasa dahi, ofisiniz kapanmış ya da yıkılmış olsa dahi çalışmalarınızı sürdürmeniz gerekebiliyor. Bu nedenle buradaki iş birliklerinin sağlanması, farklı farklı kuruluşların desteklerini almak, yani topluluk düzeyinde çaba sarf edilmesi çok önemli oluyor.

Her zaman için toplumun bilgeliğine, bilgisine başvuruyoruz ve bu şekilde süreçleri yürütmeye çalışıyoruz. İnsanların uzmanlıklarını bizimle paylaşması, bizim bunlardan istifa etmemiz ve kurumsal düzeyde çalışmalarımıza yön vermesi de çok önemli. Mesela arşivler, insan hakları kurumlarıyla ilgili belgeler ve aynı zamanda kurumsal hafızanın oluşturulması, buna binaen bazı savunuculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi oldukça önemli. Bu çalışmaları gerçekleştiren kişilere, kapasite ve kaynaklara da odaklanılması, planlamanın doğru olması çok önemli. Bu türden yıkıcı olaylar karşısında insanların önceliklerinin de tabii ki değiştirilmesi gerekecek. Hepinize güzel çalışmalar, kolaylıklar diliyoruz. Türkiye İnsan Hakları Kurumu'yla yine olası iş birliklerini beklediğimizi söylemek istiyoruz. Çok teşekkürler.

Prof. Dr. Leyla KESER: Çok teşekkürler. Bu oldukça önemli görüşleriniz ve paylaştığınız bilgiler için sizlere teşekkür ediyoruz. Gözlemediğim kadarıyla siz deneyimli bir ulusal insan hakları kurumusunuz, deneyiminizi de afetler vasıtasıyla kazanmışsınız ve bu deneyimler sonucunda da stratejiler, yol haritaları, kılavuzlar hazırlamışsınız. Ne yaptığınızı da çok iyi biliyorsunuz. Yani ikinci ya da başka potansiyel afetlerle, krizlerle karşı karşıya kaldığınızda ne yapacağınızı da biliyorsunuz. Bu önemli ama sadece kendinizde tutmaktan ziyade bu deneyimin paylaşılması çok daha önemli aslında.

Şimdi size bir soru sormak isterim. Ne türden bir yardım yoktu daha öncesinde? Yani bazı benzerlikler var insan hakları kurumları arasında tabii ki hukuk ve yönetmelik açısından. Ben burada farklı bir noktadan bu soruyu aslında yöneltmek istedim.

David RUTHERFORD: Bildiğimiz kadarıyla halen daha mevcut olmayan bazı şeyler var. İnsan haklarının desteklenmesi ya da günlük temelde müdahalelerin OECD düzeyinde de gerçekleştirilmesi ya da revizyonların gerçekleştirilmesi açısından da bazı eksiklikler görebiliyoruz. Yeni Zelanda'da ve aynı zamanda Peru'da, Şili'de, Japonya'da, ABD'de, Meksika'da; aslında bütün bu ülkelere baktığımızda, yine önemli çalışmalar olduğunu, gerçekten bu türden çok sayıda ülkeyle birlikte çalışma potansiyelinin olduğunu görüyoruz. Yani OECD kılavuzluğu altında aslında bu iş birlikleri gerçekleştiriliyor. Belli kılavuzlar var ve bu kılavuzlar yalnızca sıklıkla yaşanan afetlerde yani sadece depremlerde değil de potansiyel başka afetler konusunda da çok yardımcı olabiliyor. Sendai Çerçevesi yine gerçekten çok önemli. Müdahaleye her zaman için bu şekilde odaklanmaya çalışıyoruz, teşekkürler.

Prof. Dr. Leyla KESER: Katılımcılarımıza sormak istiyorum; Değerli Katılımcılar, herhangi bir sorunuz var mı Margaret ve David'e? Lütfen, sorabilirsiniz.

Gece yarısı orada. Tabii ki konferans da bütün gün sürdüğü için herkes yorgun hissediyor. David ve Margaret, Sempozyuma yapmış olduğunuz bu güzel katkıdan dolayı çok teşekkür ediyorum sizlere. Sizinle Türkiye'de yapılacak gelecek toplantılarımızda tekrar temasa geçmeyi büyük bir heyecanla bekliyoruz. Teşekkürler, iyi geceler.

Şimdi birlikte Nepal'e gidelim. İkinci konuşmacımız Top Bahadur MAGAR. Hoş geldiniz. Sizi dinlemeye başlamadan önce sizi dinleyicilerimize kısaca tanıtmak istiyorum. Sayın Top Bahadur MAGAR, Şubat 2021'den beri Nepal İnsan Hakları Komisyonu Başkanı. Eğitimini Katmandu'da işletme konusunda almış. Daha sonra uluslararası hukuk konusunda diploma almış İngiltere'de. Tüm dünyada insan haklarına erişim, insan haklarına saygı duyulması ve insan haklarının teşvik edilmesi, geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapıyor. Kendisini bu konuya adanmış, bugün sizi burada ağırlıyor olmaktan çok memnunuz. Toplantımızda olduğunuzdan dolayı çok mutluyuz. Hazırsanız başlayabiliriz. 15 dakikanız var.

Sayın Murari PARASAT size eşlik edecek konuşmanıza değil mi? Buyurun söz sizin.

Top Bahadur MAGAR

(Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu Başkanı)

AFET DÖNEMLERİNDE NEPAL İNSAN HAKLARI KURUMU DENEYİMİ

Teşekkürler öncelikle. Ben, size Ulusal İnsan Hakları Komisyonumuzu tanıtmak isterim. Nepal'de Ulusal İnsan Hakları Komisyonumuz bağımsız bir yasal kurum olarak 2000 yılında kurulmuştur. O dönemde siyasi durum değiştiği için anayasal bir organ olarak ara anayasayla 2007'de statüsü yükseltilmiştir. Anayasamıza göre İnsan Hakları Komisyonunun görevi insan haklarına saygı duyulmasını sağlamak, insan haklarına uymak, korumak, teşvik etmek ve bu konuda etkili bir uygulama sağlamak. Tabii ki bu çerçevede etkili olarak bunun uygulanması önemlidir. Bu çerçevede anayasamız tarafından bize verilen yetki ve görevler var gördüğümüz gibi. Bir merkez ofisimiz, 7 tane il seviyesinde ofisimiz ve 3 tane de bölgesel ofisimiz var. Anayasal olarak İnsan Hakları Komisyonumuzun bileşimi bu şekildedir.

Evet, Nepal'le ilgili biraz bilgi vereyim. Nepal maalesef afetlerin gerçekleştiği bir ülke. Depremler, heyelanlar ve seller karşılaştığımız temel afetler. Depremlerle ilgili olarak önemli üç depremden bahsedeceğim. Birincisi 1934'te, ikincisi 1980'de, üçüncüsü de 1988'de meydana gelen çok şiddetli depremlerdi. Bunlar arasında 1934 depremi gerçekten çok büyük bir depremdi ve çok büyük hasara yol açtı ülkede. Şu ana kadar yaşadığımız en büyük depremdi ve 8.3 şiddetindeydi. Ben o zaman henüz doğmamıştım ama annem ve babamın söylediğine göre çok sarsıcı bir depremdi. Ülkemizde gerçekten çok ciddi bir yıkıma yol açtığını söylüyorlar. 1980 ve 1988 depremleri ülkenin sadece belli kısımlarını etkiledi. Tüm ülkeyi etkilememeleri sebebiyle çok yıkıcı değillerdi ve ülkenin sınırlı bölgelerinde yıkıma yol açtılar. Onlar Richter ölçeği açısından da çok şiddetli depremler değildi.

Evet, şimdi depremlerin etkilerine bakalım. 1934 depreminin şiddeti Richter ölçeğine göre 8.3'tü. 3850 erkek, 4365 kadın olmak üzere toplam 8519 kişi hayatını kaybetti; 207.740 ev ve tapınakta çok ciddi fiziksel, yapısal zarar meydana geldi. Bir de 2015 depreminin etkilerinden bahsetmek istiyorum. Aşağı yukarı 8 yıl önce olan bu depremin şiddeti Richter ölçeğine göre 7.6; merkezi Gorkha bölgesindeki

Barpak'tı. Burası Katmandu'dan 76 kilometre uzaklıkta, kuzey batıdadır. Bu deprem Bangladeş, Tibet ve Delhi şehrinde de hissedilmekle beraber 13 Nisan ile 15 Mayıs arası çok güçlü artçılar da kaydedildi.

Evet, can kaybına bakalım; 3930 erkek, 5026 kadın olmak üzere 8956 kişi öldü. Yaralanan kişi sayısı da 22.302 idi. 202.157 bina tamamen, 214.202 bina da kısmen hasar gördü. Yani evlerin %10.95'i etkilendi. Depremden 2 saat sonra bütün arama kurtarma çalışmaları başladı. Tabii ki buradaki amacımız öncelikle hassas grupların durumunu incelemektir. Özellikle hamile kadınlar, çocuklar, engelliler ve diğer hassas gruplara odaklandık. Bu çerçevede şeffaf ve hesap verebilir bir afet yönetim çalışması gerçekleştirmeye çalıştık. Buradaki amacımız aynı zamanda yaptığımız bu çalışmada topladığımız bilgiler çerçevesinde hükümeti de bilgilendirmektir. Öncelikle depremden etkilenen bölgenin bir incelemesini yaptık, yerinde incelemesini yaptık ve deprem mağdurlarıyla, yaralananlarla hastanelerde görüşmeler gerçekleştirdik. Deprem mağdurlarının durumları, yardım malzemelerinin dağıtımı ve kurtarma çalışmalarıyla ilgili olarak sivil toplum kuruluşları, Nepal polis kuvvetleri, silahlı kuvvetler ve insan hakları kuruluşlarıyla görüşmeler yaptık. Aynı zamanda ilçe idari ofisleriyle de bilgi alışverişi yaptık. Diğer taraftan Nepal Barolar Birliği ve Nepal Gazeteciler Federasyonu ile de görüşmeler yaptık, onlar da bu çalışmalara dâhil oldular.

Şimdi size izleme çalışmalarından bazı fotoğraflar göstermek istiyorum; insan hakları görevlilerimizin gerçekleştirdiği çalışmaları, oradaki kadınlar ve çocuklarla görüşmelerini görüyorsunuz. Evet, bu kişi, depremden etkilenen bir kişi, depremzede. Diğer fotoğraf da etkileşim programımızla ilgili bir fotoğraf. Başkanların yaptığı toplantıyı görüyorsunuz. Bu etkileşim programımızı gerçekleştirdik. Bu fotoğraflarda depremin yıkımını görüyorsunuz. Komisyon üyelerimiz depremin sebep olduğu yıkımı gözlemlediler. Gördüğünüz gibi büyük bir hasar gerçekleşti. Diğer fotoğraf da gördüğünüz gibi bir tane yıkılmış bir evi gösteriyor.

İşte bu sebeple depremden etkilenen ve özellikle de yıkılmış evleri olan kişilerle ilgili olarak önemli faaliyetler gerçekleştirildi. Aynı zamanda komisyonun depremin yıkıcı etkisi ve insanları ne düzeyde etkilediğine ilişkin bilgi toplaması da söz konusu oldu. Diğer bir noktaya baktığımızda; Komisyon ekibi yine başka bazı bilgiler de yine toplamış oldu sahadan deprem sonrasında. Çünkü farklı farklı ülkeler, tabii ki yardımcı olmak için kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere farklı kişiler göndermiş oldular. Komisyon ekibi yıkım altındaki alanla ve depremzedelerle ilgili olarak bilgi toplamak için yine bazı sohbetler gerçekleştirdi.

Burada da hükümete yardım ve kurtarma operasyonları çerçevesinde sunduğumuz tavsiyeleri görüyorsunuz. Bu çerçevede gördüğünüz gibi birçok tavsiyemiz var. Örneğin kurtarma ve yardım operasyonlarına yeterli bütçe ayrılması ile yardım materyal standartlarının kontrol edilmesi bu tavsiyeler arasında bulunuyor. Her zaman da mağdurlara gönderilen pirinçlerin iyi kalitede olmadığı görülmüş, bu nedenle kalite kontrol yapılması gerektiği konusunda da tavsiyemiz var. Diğer taraftan, farkındalık artırma programlarının gerçekleştirilmesi ve yardım malzemelerinin gönderilmesinde tek kapı sisteminin uygulanması konusunda da tavsiyelerimiz oldu.

Biraz evvel bahsettiğim materyal konusu önemli bir konu, ona dönmek istiyorum. Depremzedelere gönderilen malzemeler iyi kalitede değildi ve bu önemli bir konu. Depremzedelere gönderilmesi gereken

materyallerin iyi kalitede olması, insan hakları açısından onlara gönderilen gıdaların kaliteli olması gerekiyor. Bizim, hükümete yaptığımız tavsiyeler çerçevesinde bu gıdaları kontrol etmelerini tavsiye ettik. Aynı zamanda diğer tavsiyelerimiz de şunlar; farkındalık artırma programları çok önemlidir. Yani deprem gibi ulusal afetlerde insanların güvenliğini sağlamak için depremzedeler ve halk arasında etkili farkındalık artırma programları yapmamız gerekiyor çünkü farkındalık programları yapılmıyordu. Yani insanlar farkındalık artırma programları yapılmazsa kendilerini nasıl koruyacaklarını, afetlerde ne yapacaklarını bilemezler. İnsanların farkındalığını artırmamız gerekiyor, onlara belli şeyleri öğretmemiz gerekiyor. Diyelim ki bir heyelan olduğunda da ne yapacaklarını bilmeleri gerekiyor, dikkatli olmaları gerekiyor. Bu nedenle farkındalık artırma önemlidir.

Diğer tavsiyemiz de biraz evvel bahsettiğim gibi yardım malzemelerinin dağıtılması ve gönderilmesinde tek kapı sisteminin uygulanması çünkü depremzedeler farklı yerlerde, kimisi ücra yerlerde, kimisi şehir alanlarında, kimi kırsal alanda. İnsanlar materyal gönderiyorlardı ama bunun iyi koordine edilmesi gerekiyordu. Bazı kişiler genellikle kolay gidebilecekleri yerlere gidip malzemelerini dağıtıyor ama ücra yerlere gitmek istemiyorlardı. Bu nedenle de ücra yerlerdeki insanlara yeterli yardım malzemeleri ulaşmıyordu. Buna karşın kolay erişimi olan yerdeki insanlar daha fazla materyal ve yardıma ulaşıyordu. O nedenle biz hükümete şunu tavsiye ettik; " Hükümet bu yardımları tek bir merkezden koordine etsin." Yani hükümetin belli bir birimi tarafından tüm yardımlar toplanmalı, oradan orantılı ve eşit şekilde herkese dağıtılmalı şeklinde hükümete görüş bildirdik. Ücra yerlerdeki insanların da yardıma erişmesi açısından bu önemliydi.

Diğer tavsiyemiz de şu; yeniden inşa çalışmalarına öncelik verilmeli ve hızlı bir şekilde yeniden inşa çalışmaları başlamalı. Eğer buna öncelik verilmezse, zamanında başlamazsa sıkıntılar olacaktır. Bu hususa bütçe ayrılmalı. Çünkü depremzedeler şu an çadırlarda, kiralık evlerde yaşıyorlar ve uzun süre kalamazlar. Bu nedenle hemen yeni binaların inşa edilmesi tavsiyesini hükümete sunduk. Bu çerçevede hemen adım atmaları gerektiğini söyledik. Aynı zamanda şunu da söylemek istiyorum; İnsan Hakları Komisyonu ofisi de, bizim ofisimiz de etkilenmişti ama bütçe olmadığı için bizim binamızı yeniden inşa edemedi hükümetimiz. Halen biz kiralanmış yeni bir ofiste çalışıyoruz, yani eski ofisimiz halen inşa edilemedi. Aynı zamanda Dharahara Kulemiz etkilendi. Tüm şehri gören bir kuleydi, bu da hasar gördü. Bu kule şimdi yeniden dikildi, insanlar yeniden bu kuleye çıkıp görebilecekler. Henüz inşaat tamamlanmadı ama bu çalışma yapıldı. Yeniden inşa çalışmaları devam ediyor, depremden sonra inşaat işlerinin tam olarak bittiğini söyleyemeyiz.

Aynı zamanda ülkemizde başka afetler de oluyor. Covid-19 pandemisi de bunlardan biri. Covid-19 döneminde de depremde olduğu gibi komisyonumuz çok yoğun çalıştı. Yani farklı afetlerde de aynı şekilde çalışıyoruz. Bu çerçevede bir yıl önce sel oldu, o dönemde de bir nehrimiz taşıtı. Bu bizim Katmandu için temel su kaynağımız durumunda ve bu ırmak heyelandan etkilendi. O dönemde de yine yoğun çalışmalarımız oldu. Hükümetin çalışmalarını hızlı tamamlamasına destek olduk; heyelan dönemindeki problemlerden dolayı Katmandu vadisine daha az su sağlandığı o dönemde yeterince su temini yapılamadı. Yani her yıl bir afet yaşıyoruz biz. Sürekli seller yaşıyoruz, insanlar hastalanıyor, yaralanmalar ve kayıplar meydana

geliyor. Evet, biz programlarımızı, iş birliğimizi ve koordinasyonumuzu devam ettireceğiz. Türkiye'nin ilgili insan hakları kurumlarıyla da çalışmalarımız, iş birliğimiz devam edecektir. Çok teşekkürler.

Prof. Dr. Leyla KESER: Çok teşekkürler Sayın BAHADUR. Gerçekten oldukça etkileyici bir toplantıydı. Ulusal insan hakları kurumundan bahsettiniz, yine STK'larla ve hükümetlerle insani yardım desteği kapsamında yapılan çalışmalardan bahsettiniz. Hazırlıklı olma, toparlanma ve yeniden inşa konularıyla ilgili olarak kurumların rolü gerçekten çok önemli olacak. Aynı zamanda hak temelli bir yaklaşım sergilenerek yeniden inşa durumundan bahsettiniz. O nedenle ben size şunu sormak isterim; siz insan hakları kurumu olarak Nepal'de bu prensibi nasıl somutlaştırıyorsunuz? Gerçekten çok önemli ve çok temel düzeyde bir prensip hak temelli yaklaşım. Örneğin bir IT avukatı olarak bizler yapay zekayla ilgili kanun ve mevzuat hazırlığı içerisindeyiz ve bütün konuşmalarımızı gerçekleştirirken üzerinde düşündüğümüz en önemli kilit prensiplerden bir tanesi bizim için bu. Hak temelli yaklaşımın Nepal'de ne olduğunu nasıl somutlaştırıyorsunuz, gerçek hayatınızdaki deneyimimize binaen? Bunu nasıl somut bir şekilde ele alabiliyorsunuz?

Murari PARASAT: Başkomiser adına ben de bir şeyler söylemek isterim. Temelde Nepal'deki komisyonumuz sivil toplumla çok iyi iş birliği içerisinde. Çünkü sivil toplum bizim aslında bütün desteklerle ilgili temelimiz. Bu nedenle bazı afetler gerçekleştiğinde, biz özellikle yerel toplumla, sivil toplum üyeleriyle hemen etkileşime geçmeye çalışıyoruz ki bilgiyi gerçekten saha düzeyinden, en temel düzeyden alabilelim ve devletin politikalarına entegre edebilelim. İşte bu sebeple biz sivil toplum kuruluşları açısından federal düzey de dahil olmak üzere istifade ediyoruz. Politika ve il düzeyinde sivil toplum kuruluşlarımız da var. Bunun yanında sivil toplumla ilgili olarak yerel düzeyde izleme ağıımız bulunuyor. Bu nedenle erken aşamalarda saha düzeyinde bilgi alabiliyoruz; bu şekilde müdahalelerin ve rehabilitasyonun hemen gerçekleştirilebilmesi için devletin politikalarına da derç edebiliyoruz.

Hak temelli yaklaşımdan bahsettiğimizde, Nepal yeniden inşa aşamasında halen daha. Biz yapıları tekrar inşa ettiğimizde, devlete hak temelli yaklaşımları sunduk, bazı kılavuzlar oluşturduk. Bu şekilde bu yapıları nasıl koruyabiliriz, nasıl yeniden inşa edebiliriz ve bunu yaparken nasıl hak temelli yaklaşım sergileyebiliriz, buna odaklanmaya çalıştık. Bu da şu anlama geliyor; sorunlar yaşandığında kök sebeplerin tespit edilmesi çok büyük önem arz ediyor, aksi takdirde sürdürülebilir olmayabiliyor. Aynı zamanda hak sahiplerinin de rolü burada çok önemli. Afetler meydana geldiğinde onlara haklarıyla ilgili eğitimler vererek, farkındalıklarını artırarak hak sahiplerini güçlendirebiliriz. Aynı zamanda görevlileri de bilgilendirmek çok önemli. Herhangi bir eksiklik olduğunda bu eksikliklerin de ele alınması gerekiyor zira bütün aşamalarda bazı kapasite eksiklikleri söz konusudur. Yani örneğin mevzuatta, politikada herhangi bir eksiklik, boşluk olması durumunda bu konuda neler yapabiliriz bakmaya, afetle ilgili kanunları yeniden düzenlemeye ve hükümete değişiklikleri yapması için tavsiyelerde bulunmaya çalışıyoruz.

Aynı zamanda afetle ilgili bütün politikalarımızı gözden geçiriyor ve hükümete tavsiyelerde bulunuyoruz. Bu şekilde de hak temelli yaklaşım üzerinde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Yerel düzeyde görev icra etmesi gereken kişiler nezdinde bazen hak sahipleriyle de ilgili sorun yaratabilecek eksiklikler söz konusu olabiliyor. Bu nedenle biz bazı araçlar kullanıyoruz. Her bir programlamada, programın uygulayıcıları ya

da yeniden inşa, rehabilitasyon sürecini gerçekleştirenler insan hakları konularına eğiliyorlar. Devletin de şüphesiz ki hak temelli yaklaşımı izlemesi gerekiyor. Dediğim gibi konuyla ilgili olarak bu süreçte kullanılan bazı kılavuzlarımız da var, devlet bu şekilde faaliyet gösteriyor. Şu anda 250 bin civarında ev aslında zarar görmüş durumda ve devlet 2015 yılına kadar bunların yaklaşık %80'ini yeniden inşa etti. Bu şekilde biz sivil toplumla ve hükümetle birlikte hareket ederek politikalar, planlar, programlar geliştirmeye ve böylelikle de afetlerin etkilerini azaltmaya çalışıyoruz. Teşekkürler.

Prof. Dr. Leyla KESER: Hak temelli yaklaşımla ilgili bu açıklamanız için teşekkür ederiz. Şimdi tekrar katılımcılarımıza dönmek istiyorum; herhangi bir sorunuz var mı? Sanırım Sayın MAGAR'a herhangi bir sorumuz yok. Sempozyumumuza katkılarınızdan dolayı çok teşekkür etmek istiyorum sizlere. Vermiş olduğunuz bilgiler, görüşler ve deneyim bizler için çok önemliydi. Yani birbirimizi anlayabiliyor olduğumuzu görmek ve deneyimlerimizi değerlendirebiliyor olmak çok güzel. Hepinize Nepal'de iyi akşamlar diliyorum. Görüşmek üzere. Teşekkürler.

Gürcistan'dan katılacak misafir teknik problemler yaşadığı için katılamıyor. Onun dışında bizim kayıtlı son bir konuşmacımız var. Konuşmacımızın kaydını dinlemeden önce galiba Selda Çağlar Hanım'ı dinleyeceğiz. Selda Hanım merhaba.

Doç. Dr. Selda ÇAĞLAR: Merhaba. Yaşanan teknik bir aksilik nedeniyle ben bir önceki oturumda yer almama rağmen katılamadım.

Prof. Dr. Leyla KESER: Selda Hanım, bu oturumda normalde sizi bir önceki oturumun başkanı tanıtacaktı. Bende bir özgeçmişiniz yok sunabileceğim. O yüzden lütfen çok kısacık kendinizi tanıtarak başlarsanız sevinirim.

Doç. Dr. Selda ÇAĞLAR

(Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

AFET, SALGIN VE BENZERİ OLAĞANÜSTÜ SÜREÇLERDE ENGELLİLERİN TEMEL İNSAN HAKLARI

Kendimi tanıtayım; Selda ÇAĞLAR. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunuyum. Üzerine Marmara Üniversitesinde kamu hukuku alanında doktora yaptım. Doçentliği anayasa hukukundan verdim ve profesörlük de aynı şekilde anayasa hukuku. Öğretim üyesiyim, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde halihazırda anayasa hukuku ve idari hukuku dersi anlatıyorum. Benim bu programla bağlantım; doktora tezimin engellilerin eğitimi, uluslararası hukukta engellilerin eğitim hakları üzerine olmasıydı. Dolayısıyla engellilerin eğitim haklarının yanı sıra eşitlik, ayrımcılık yasağı konularına ilişkin daha çok haklara erişimde, önlerinde bir ön koşul olarak bulunan ilkeler üzerinde çalıştım. Dolayısıyla şimdi konuşmamı bu çerçevede deprem veya diğer olağanüstü afetler nedeniyle engellilerin insan haklarına erişiminde ve gerçekleştirilmesinde ne tür sorunlar yaşandığını ve bunun hukuki alt yapısının ne olduğunu sizinle paylaşacağım.

Türkiye'deki deprem elbette bizim için ezici bir güç oldu ve bu tür bir program için ayrıca Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunu tebrik ediyorum. Son derece ihtiyaç olan bir alandı, yani dezavantajlı grupların böylesine yoğun bir insani felaketten ne ölçüde etkilendiğine, buna hak temelli olarak nasıl yaklaşıldığına ve nasıl çözümler üretildiğine dair bir fotoğraf ortaya kondu gün boyu konuşmalarda. Tabii ki Türkiye'de deprem bizim için ezici güç oldu dedik ama artık dünya bir insani kriz mekanı haline geldi. Biliyorsunuz bundan önce yoğun, birkaç yıl süren COVID-19 deneyimimiz var. Onun dışında Japonya'da yaşanan depremler, Peru, Ekvador veya Kolombiya'daki toprak kaymaları, sel felaketleri, Pakistan nüfusunun yaklaşık üçte birini etkileyen, ölüm ve kayıplara neden olan, 33 milyon kişinin yardım kamplarında yaşamak zorunda kaldığı bir sel felaketi var. Onun dışında Ukrayna Savaşı, iklim değişikliğine bağlı diğer krizler. Bu tür sorunlar, yani gerek insan kaynaklı gerek doğa kaynaklı insani kriz yaratan sorunlarda engellilerin çok ciddi anlamda ve orantısız bir biçimde bu krizlerden etkilendiğini hepimiz biliyoruz.

Engelli Hakları Sözleşmesinin denetim organı olan Engelli Hakları Komitesinin paylaştığı dergilerde ve çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarda çok önemli bir tespiti var. Der ki “Engelliler ilk unutulmuş, en son hatırlanan marjinal gruplar arasında en başta yer alır.” Yani bu tür krizlerde hakikaten marjinal dediğimiz ya da dezavantajlı dediğimiz; çocuklar, kadınlar, yaşlıların dışında engelliler bu süreçlerden daha ağır, daha derinlikli ve daha orantısız etkileniyorlar. Depremi ele alırsak, depremde bir yaşlının, konuşabilen bir çocuğun ya da bir kadının, en azından sesini duyurabilen veya kendi çabalarıyla kurtulabilmek için bir girişimi ve kurtulma şansı olabilirken, özellikle konuşamayan zihinsel engelliler ya da sağır ve dilsiz engel gruplarındakiler seslerini duyurma imkanına bile sahip değillerdi veya görme engelliler göçük altında, kendilerine ilişkin bir kurtulma yöntemi arama şansına sahip değillerdi. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında, bu tür felaketlerle birlikte engellilerin özellikle daha yoğun etkilendiğini ve başta yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı gibi çok temel haklar bağlamında bir etkilenme yaşandığını söyleyebiliriz. Onun dışında bu tür durumlarda işkence demeyelim ama sömürücü şiddete maruz kalmaya yatkınlığın veya bunun riskinin arttığını biliyoruz. Bu durum kız çocukları ve kadınlar için ama aslında tüm engelli gruplar için söz konusudur.

Bu nedenle bu tür felaketlerin de insan hakları bakışıyla çözümlenmesi elbette önemli ama yeterli değil. Çünkü insan haklarının da engelliler bakımından nasıl yerine getirileceği önemli bir konudur. Bu nedenle de zaten bizim referans sözleşmemiz ya da metnimiz “Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi” olacaktır. Birleşmiş Milletler’in bu sözleşmesi de sadece engellilere yönelik bir sözleşme. Bu sözleşmenin 11’inci maddesi tam da bu insani felaketlere veya doğal afetlere, acil insani durumlara yönelik olarak bu tür risk durumlarında engellilerin ne tür haklara veya devletlerin nasıl bir yükümlülük içinde olacaklarını çerçeve olarak çizen bir maddeye sahiptir.

Kısaca bilgi verirsem, Birleşmiş Milletler tarafından 2006 yılında kabul edilen, 2008 yılında yürürlüğe giren bir Sözleşme’dir ve Türkiye de 2009 yılından beri sözleşmeye taraftır. Dolayısıyla bir taraf devlet olarak bu sözleşmenin bütün hak ve özgürlüklerini engelliler bakımından gerçekleştirme yetkinliği vardır. Bu sözleşme, Engelli Hakları Sözleşmesi olmakla beraber engellilere yeni hak vermez, var olan diğer insan hakları sözleşmelerindeki insan haklarının engelliler bakımından nasıl korunacağı ve nasıl yerine getirileceğine yönelik devletlere adım adım yol gösteren, yükümlülük yükleyen ve ana tema olarak da ayrımcılığı yasaklayan, eşitliği hedef alan, engellileri insan onuruna uygun, toplumun diğer kesimiyle tam ve eşit katılımı sağlamaya ve kabul edilen olağan insan haklarının hepsinin taraf devletler bakımından kendi ülkelerinde de yerine getirilmesini sağlamaya yönelik bir sözleşmedir. Daha çok ayrımcılığı önlemeye yönelik bir teması olduğu, en temel ilkesi o olduğu için sözleşmede ayrımcılık yasağı, eşitlik ilkesi genel bir ilkedir, yani devletlerin önlemlerini alırken gözetmesi gereken bir ilke. Aynı zamanda bağımsız bir hükümlerle tek başına bir hak olarak da düzenlenmiştir.

Aynı şekilde erişilebilirlik de engellilerin insan haklarını kullanmaları önünde önemli bir engeldir. Bu nedenle sözleşmede erişilebilirlik hakkı, erişilebilirlik konusunda hem bir genel ilkedir hem de aynı zamanda bir haktır. Ayrımcılık yasağı Sözleşme’de çok geniş tanımlanmıştır; şimdye kadar yapılan uluslararası sözleşmelerin içinde en geniş, en kapsamlı tanım olarak söyleyebilirim. Bu sözleşme ayrımcılık türleri açısından dolaylı, dolaysız ayrımcılık, makul düzenleme yapmamanın ayrımcılık kabul edilmesi gibi terminolojiye makul düzenleme, evrensel tasarım gibi farklı kavramların da girmesini

sağlamıştır. Dolayısıyla bütün bunların amacı, engellilerin insan haklarının bir araya getirilmesi, taraf devletler bakımından sağlanmasıdır.

Şimdi 11'inci maddeye gelecek olursak; Sözleşme'nin çerçevesi aşağı yukarı bu şekildedir ve 11'inci maddeyle bu ilkeleri de önem çerçevesinde değerlendirmek lazım. 11'inci madde risk durumları ve insani bakımdan acil durumlar başlığını taşıyor. Madde der ki: "Taraf devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler dahil olmak üzere; risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil, uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır." Şimdi bu tür maddeler, soyut maddeler; bu maddeden taraf devlet olarak neyi anlıyoruz; bu tür acil ve riskli durumlarda engellileri korumak ve güvenliğini sağlamak gerekli. Bunu neye göre yapacağız, devlet olarak uymamız gereken ölçü, kriter nedir? İnsancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil, uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerimizi yerine getirerek bu maddenin gereğini yapmamız lazım. Fakat bu madde nasıl somutlaştırılabilir? Devletlerin taraf devlet olarak bu maddeyle ilgili olarak kendi ülkelerinde hangi önlemleri hayata geçirmeleri gerekiyor?

Engelliler için ne tür özel önlemler almaları lazım kısmı Sözleşme maddesinde elbette net değil. Bu nedenle 11'inci madde somutlaştırılmaya ihtiyaç duyan bir maddedir. Biz hukukta somutlaştırmadan soyut bir normatif hükmün anlamını, içeriğini, kapsamını ve sınırlarını net bir biçimde ortaya koymayı anlarız. Somutlaştırmayı genelde mahkemeler yapar. Yani bir dava vesilesiyle önlerine bir şikayet, bir başvuru gittiğinde bu maddeyi uygularken, bu maddenin anlamını, içeriğini, kapsamını mahkeme belirler. Ama uluslararası bir sözleşmede bu nasıl olacak? Bir mahkemeden söz ediyoruz.

Şimdi Uluslararası Engelli Hakları Sözleşmesi'nin bir denetim, izleme organı var, bu organ Engelli Hakları Komitesi. Engelli Hakları Komitesi aynı zamanda Sözleşme'ye Ek Protokol'le, bireysel olarak engelliler tarafından, kendi taraf ülkelerinde engelli olarak kendilerinin insan haklarının ülkeleri tarafından ihlal edildiği ve bu ihlalin giderilmediğine yönelik bireysel başvuru alabiliyor. Engelli Hakları Komitesi bu tür şikayetler olduğunda, örneğin engelli bir kişi, Türkiye'nin Sözleşme'nin 11'inci maddesini bu deprem felaketinde kendisi açısından yerine getirmediği, ihlal ettiği iddiasında bulunursa, Engelli Hakları Komitesinin bir karara varmak için ne yapması lazım öncelikle; bu 11'inci maddenin ne anlama geldiğini, kapsamını, sınırlarını net biçimde belirlemesi, bu maddenin devletlere ne tür yükümlülükler yüklediğini, uluslararası hukuk yükümlülükleri derken bunu daha açarak, daha somut yükümlülükler çerçevesinde sıralaması ve testini, yani taraf devletin bu belirtilen kriterlerle maddenin içeriğine uygun önlemleri alıp almadığını değerlendirmesi gerekir ki ihlal vardır veya yoktur kararını verebilsin. İşte Engelli Hakları Komitesi kararlarına bakıldığında bu maddede tek tek işlenmediğini görüyoruz, yani Engelli Hakları Komitesi'nin neredeyse sadece 11'inci maddenin taraf devletlerce ihlal edildiğine yönelik bir ihlal iddiası yok, başka iddialarla beraber, mesela Filistin'e karşı diğer hakların ihlaliyle ilgili olarak bir başvuru yapıldığında 11'inci maddeyi çok kısa ele aldığını görüyoruz ama bu 11'inci maddenin içeriği ve kapsamı konusunda bize fikir veremiyor.

Engelli Hakları Komitesi, bu maddenin somutlaştırılması için bir genel kurul kararı çıkarma hazırlığı içinde. Dolayısıyla bu genel yorumunu 11'inci maddeye ilişkin yapacak. Bu konudaki katılımcı taraf

devletlerin temsilcilerinin katıldığı toplantıda görüşmeler yapıldı. Engelli Hakları Komitesi taraf devletlere bu maddenin somut olarak nasıl uygulanacağını 9'uncu Genel Yorumu'nda açıklayacak. Komite, Sendai toplantısı öncesi Japonya depremine veya Peru, Ekvador ve Kolombiya'da yaşanan sel ve toprak kaymalarına dair ne tür önlemlerin alınması gerektiğine, sorunların ne olduğuna ilişkin çok net açıklamalarda bulundu. Bunları yazı, rapor ya da birtakım rehberler yayınlayarak yaptı. Burada birkaç temel şeye dikkat çekmek istiyorum. Bir kere insani yardımlara anında engelliler bakımından da erişimin sağlanması, bunun için engellilerin acil durumda ne yapmaları gerektiği konusunda önceden çok net ve onların iletişim kurabilecekleri iletişim araçlarıyla bilgilendirilmesi lazım. Yani görme engelli, konuşma engelli vb. bütün engelli gruplarını düşünmek gerekiyor.

Onun dışında iletişim dahil kamu ve özel sektör tarafından alınan gerek arama kurtarma gerek acil yardım ve sonrası için alınacak önlemlerde engellilerin hem engel türleri hem de yaş ve bunlara bağlı özel ihtiyaçları göz önüne alınarak tüm planlamaların ve desteklerin verilmesi son derece önemli. Yani engelliler kategorik bir grup değildir, kendi aralarında farklıdır. İhtiyaçları da özellikleri de değişkenlik gösterir. Almak istedikleri veya almaları gereken destek ve hizmet de çeşitlidir. Buna son derece önem vermek gerekiyor fakat öncelikle Türkiye'de yapılması gereken şeydu; deprem felaketinde adrese dayalı kayıt sistemi veya başka bir yöntemle engelli bireylerin hangi konutlarda bulunduğu, bu engellilerin ne tür engele sahip olduklarının ve aile bireyleriyle birlikte toplam kaç kişi yaşadıklarının, adres bilgilerinin biliniyor ve saptanabiliyor olması gerekiyordu. Eğer bu önceden yapılabilsaydı, göçük altındaki binaların bir kısmında belki engellilerin olduğu saptandığı anda onlara yönelik tedbirlerle arama kurtarma çalışmaları yapılabilirdi.

Yani göçük altında "Beni duyuyor musunuz?" şeklindeki bir uyarıyı duyamayan, konuşamayan, anlayamayan bir engellinin farklı işaret, sinyal uyarı sistemi gibi çeşitli yöntemlerle tespit edilmesi ve hem o kişilerin hem de ailelerinin kurtarılması mümkün olabilirdi. Çünkü engelliler, özellikle bakıma muhtaç engelliler grubuna bakıldığında, ailelerine bağımlı, dolayısıyla ailelerinin onları bırakıp kaçma fırsatına sahip olmadıkları veya kendileri belki kurtulabilecekken çocuklarını ve engelli bireylerini göçük altında bırakmadıkları görülüyor. Dolayısıyla bu deprem felaketinde sadece engelli bireylerin değil, büyük ölçüde onların ailelerini de bu işin içine katacak biçimde ciddi sayıda kişinin etkilendiğini biliyoruz. Artık bu bilgiler son derece önemli. Erişilebilir nüfus sayımı ve engellilere yönelik daha iyi bir sayıma, ayrıştırılmış verilere inilmesi lazım. Şu an yardım kamplarında sağlık hizmetleri, gıda tedariki, sanitasyon gibi ihtiyaçlar engellilerin engel türlerine uygun değil ve genel olarak pek çok sorunlar yaşandığını biliyoruz, duyuyoruz. Onun dışında konut ve alt yapının yeniden inşasında devletin yükümlülüklerini yerine getirirken engellilerin politikalara, yeni yapılacak yasal düzenlemelere ve eylem planlarına konu edilmesi, kapsayıcı politika ve uygulamalar ile görüşlerinin alınması, bu şekilde hem katılımcı hem de kapsayıcı bir yol izlenmesi gerekiyor.

Benim yasal olarak önerebileceğim şey şu; mutlaka bu konuda özel bir yasal düzenleme çıkartılmalı. Bu düzenlemenin engellilere özgü olması şart değil ama acil bir durum, afet ve insani krizlere ilişkin yasama organı, özel bir yasa yapmalı. Bu yasada dezavantajlı gruplar, engelliler, çocuklar ve tüm gruplara yönelik alınması gereken özel önlemler ve devletin yükümlülükleri açık ve net olarak sayılmalı. Evet, dolayısıyla benim söyleyeceklerim elbette daha fazla ama bu şekilde Türkiye'nin Sözleşme'den doğan hukuki yükümlülüklerini sıralamış olayım. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Leyla KESER: Biz teşekkür ediyoruz. Özellikle yapılması gereken, yani ihtiyaç olan, boşluk olan, doldurulması gereken düzenleme ile konulara dikkat çektiğiniz için. Selda Hanım'a sorusu olan var mıdır katılımcılar arasından? Değilse sosyal medyadan sizinle irtibatta olmalarını ve varsa soruları oradan iletmelerini rica ediyorum. Teşekkür ediyoruz katıldığınız ve görüşlerinizi paylaştığınız için.

Bizim bir ses kaydımız var ama ondan önce dilerseniz ben konuşmacımızı kısa bir şekilde tanıtayım. Sonra da izin isteyeyim havalimanına doğru.

SUNUCU

Konuşmacılarımıza ve oturum başkanımıza, katkılarından dolayı şükranlarımızı sunuyor; plaket takdimi için Sayın Başkanımızı sahneye davet ediyorum.

Prof. Dr. Leyla KESER: Ayrılmadan önce, hepimiz bugün insan hakları konusunda bütün gün konuştuk, birbirimizi dinledik, tartıştık. Ben bilişim ve teknoloji hukukçusu olarak ama bir insan olarak şunu söylemek istiyorum; biz birbirimize baktığımız vakit her türlü ön yargıdan uzak, sadece insanı görebiliyorsak, bu tartışmalar herhalde çok minimize olacak ve ne yapmamız gerektiği ya da nasıl hareket etmemiz gerektiğine ilişkin daha rahat ve net stratejilerimiz olacak. Ne zaman ki biz karşımızdakine baktığımızda onu bütün değerleriyle, onu farklı kılan her türlü değerleriyle insan olarak göremiyorsak, sınıflandırıyorsak; biz insan olarak aslında bir yol alamamışız ve insanlık anlamında ilerleyememişiz manasına geliyor. O yüzden Türkiye Cumhuriyetinin yeni 100 yılında, karşımızdakine baktığımızda insanı görebilmek dileğiyle. Çok teşekkür ediyorum hepinize.

SUNUCU

Kıymetli Katılımcılar; Hırvatistan Cumhuriyeti Ombudsmanı Sayın Tena Simonovic EİNWALTER'in "depremin etkilerinin iyileştirilmesinde insan haklarının izlenmesi" konulu video mesajını izliyoruz.

Tena Simonovic EINWALTER

(Hırvatistan Cumhuriyeti Ombudsmanı)

DEPREMİN ETKİLERİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE İNSAN HAKLARININ İZLENMESİ

Burada olmaktan büyük bir memnuniyet duyuyorum. Normatif çerçeveye baktığımızda, kurumumuzun çalışmasını düzenlediğini ve aynı zamanda Hırvatistan Cumhuriyeti Parlamentosunun faaliyet gösterme şekline de kılavuzluk ettiğini görüyoruz. Burada kusuru bulunan kamu kurumlarına karşı bazı yaptırımlar uygulanıyor. Hukukun üstünlüğü ilkesine göre çalışılması ve iyi idarenin ya da iyi yönetimin olmadığı durumlarda tedbirlerin alınması konusunda faaliyet gösteriyoruz. İnsan hakları kurumu olarak Paris Prensipleri kapsamında 2008'den bu yana önemli bir statüye sahibiz. Ulusal düzeyde önleyici mekanizmaların getirilmesi ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olan kişilerin korunması için ve özellikle aynı zamanda usulsüzlüklerin raporlanması konusunda da faaliyet gösteriliyor. Bu kurum özerkliğe sahip olan bir kurumdur. Şikayetlerin ele alınması, insan hakları durumunun izlenmesi, ülke çapında saha ziyaretleri yapılması, insan hakları ihlalleri ve ayrımcılığa karşı faaliyetler gerçekleştirilmesi şeklinde oluyor. Aynı zamanda mevzuatımıza uygun olarak yetki alanlarımız dahilinde bazı çalışmalar, araştırmalar ve katılımlar gerçekleştiriyoruz. Ulusal mevzuatın uluslararası ve Avrupa düzeyindeki insan hakları standartları ile uyumlaştırılması, kalitenin temin edilmesi ve artırılması için çalışıyoruz.

Kilit araçlarımıza baktığımızda Hırvatistan Parlamentosu tarafından hazırlanan yıllık raporlarımızı görüyoruz. Münferit vakalar temelinde bazı tavsiyeler, öneriler ya da uyarılar da söz konusu olabiliyor. Sivil toplum kuruluşları, sosyal ortaklar, uluslararası ve akademik kuruluşlar, din toplulukları ve diğer kişilerle birlikte faaliyet gösteriyor, her zaman için iş birliği içinde hareket ediyoruz. Peki yetki alanımızda neler yapıyoruz; yani iki tane deprem gerçekleştiğinde 2020 yılında ne yaptık? Bunu öncelikle insan hakları mevzusu olarak gördük. Tabii ki afetler öngörülemez doğal olaylardır, olgulardır ve insan hakları alanının dışında olan şeylerdir. Fakat kurumsal olarak kamu makamlarının her düzeyde, yani yerel, bölgesel ve devlet düzeyinde reaksiyona geçmesi gerçekten çok önemli ve bu insan haklarıyla da ilgili olan bir durum. Daha spesifik olarak bahsetmek gerekirse aslında barınma hakkı, fiziksel güvenlik hakkı, ayrımcılığa

maruz kalmama hakkı, temiz suya erişim hakkı gibi çeşitli hakların korunması söz konusu. Aynı zamanda kaliteyle de ilgili bazı konular da var tabii ki çünkü çeşitli grupların ihtiyaçlarına özellikle bakılması gerekiyor. Bu nedenle depremlerin etkilerine baktığımızda, genelde bunlardan etkilenen kişiler ve onların ihtiyaçlarına odaklandığımızı görüyoruz. Örneğin Romanlar gibi zorlu ekonomik koşullara sahip olan kişi ve azınlıkların ulusal düzeydeki ihtiyaçları tabii ki gözetiliyor. Halihazırda marjinal konumdaki kişilerin aslında daha fazla zorlukla karşılaştığını ve kendilerini gerçekten daha da kırılgan konumlarda bulduklarını görüyoruz. Buna ek olarak depremin etkilerini giderebilmek için tabii ki bazı verimli kaynakları da kullanmaya, sahip olmaya ihtiyaç duydukları haklarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaya çalışıyoruz.

Öncelikle kriz durumlarıyla ve diğer doğal afetlerle ilgili deneyimlerimize bakıyoruz. Örneğin depremden önceki yıl halihazırda çeşitli başka krizlerle ilgili müdahalelerimiz olmuştu. 2014 yılında çok önemli taşkınlar gerçekleşti Hırvatistan'da. Neredeyse 106 milyon Euro değerinde zarar gerçekleşti. Çeşitli paydaşlarla sahada yaptığımız görüşmeler neticesinde Parlamente'ye kriz müdahale sisteminin iyileştirilmesi ve aynı zamanda kriterlerle ilgili farkındalığın artırılması, insanların finansal olarak desteklenmesiyle ilgili tavsiyeleri içeren özel bir rapor sunuldu. Covid-19 pandemi süreci de dahil olmak üzere her zaman için insan hakları temelli bir yaklaşım sergiledik. Gelecekte meydana gelebilecek krizlere karşı dayanıklılığın artırılması hususunda genel tavsiyeler içeren başka özel bir rapor daha hazırlayarak parlamente'ye sunduk.

Peki ne biliyoruz; bu deneyimler aslında bize şunu öğretti ki; kurumlar nezdinde yeni bilgilere erişmek için sürekli olarak kamu hizmetleri sistemlerini iyileştirmeye devam etmek çok önemli. Özellikle de normal ve düzenli fonksiyonun gerçekleştiği zamanlarda en kırılgan konumdaki kişilerin ihtiyaçlarına yanıt vermeye odaklanırsak kriz durumlarında bizim için daha kolay olabiliyor. Önden hazırlıklı olmak çok önemli fakat şunu da biliyoruz ki afetler beklemediğimiz zamanlarda gerçekleşiyor ve genelde de hazırlıklı olmuyoruz. Bu nedenle mümkün olan en hızlı, en verimli şekilde harekete geçmek çok önemli.

Şimdi sizinle depremle ilgili bilgiler paylaşmak istiyorum ama bunun öncesinde bu depremlerle ilgili rakamlar vermek isterim. Gerçekten çok yıkıcı afetler gerçekleşti. Türkiye'dekilere nazaran büyük olmamakla birlikte önemli sonuçları oldu. Birinci depreme Richter ölçeğine göre 5.5 Richter büyüklüğündeydi ve ülkenin güney kısımlarında etkili oldu. Daha sonra Hırvatistan sınırında 5.1 ve 6.2 büyüklüğünde iki tane daha deprem meydana geldi. 2020 yılında gerçekleşen depremlerin sonuçlarına baktığımızda; 9 kişi hayatını kaybetti, birçok vatandaş da evlerini kaybetti. Okullar, sağlık kuruluşları ve işyerleri de yine yer değiştirmek durumunda kaldı. Sadece insanların evlerine zarar gelmedi, aynı zamanda farklı hizmetlere ve vatandaşların haklarına erişimleri de etkilendi. 17 milyar Euro civarında önemli bir zarar ortaya çıktı. Tabii ki ek bazı hasarlar da söz konusuydu. Oldukça karmaşık bir durumla karşı karşıyaydık çünkü depremin etkilerini yoğun bir şekilde hissediyorduk.

Güneyde gerçekleşen depreme baktığımızda; bizim ofis binamız da bundan etkilendi, tamamen kullanılamaz hale geldi ve bu sebeple ofisimizi yeni bir üsse taşımamız gerekti. Şunu söylemek istiyorum; depremler sonrasında tabii ki uluslararası destek çağrısı da gerçekleşiyor, özellikle Türkiye için de durum bu şekilde olmuştu. Şunun vurgulanması lazım ki Hırvatistan'da yaşanan bu iki deprem hem ekonomik hem coğrafi açıdan çok farklıydı. Birinci depremin merkezi olan Hırvatistan'ın başkenti aynı zamanda ülkenin

kültürel ve politik merkezi olarak da faaliyet gösteriyordu. Diğer depreme baktığımızda, Hırvatistan'ın zaten zorlu sosyo-ekonomik koşullara sahip oldukça farklı bir bölgesiydi. 1990'lı yıllardaki olayların etkilerini halen daha yaşıyordu.

Ulaşılması zor alanlarda bulunan, temel alt yapının, su ve sanitasyon ağlarının, trafik bağlantılarının olmadığı bölgeler söz konusuydu. Deprem etkilediği yerler aynı zamanda sağlık, eğitim, internet ve toplumsal hizmetlere erişimde kısıtlamaların olduğu yerlerdi zaten ve buradaki nüfus aynı zamanda zorlu şartlarda yaşayan kişileri de kapsıyordu. Yani yaşlılar, yine huzurevlerinde yaşayan yaşlılar da vardı. Aynı zamanda coğrafi farklılıkların farkında olmak, bunu hatırd tutmak da çok önemli, örneğin güvenli barınma ihtiyacı ve aynı zamanda çeşitli hizmetlere erişim oldukça değişkenlik gösteriyordu. Bu sebeple biz depremden etkilenen yerler arasında her zaman için hem benzerliklere hem de farklılıklara odaklanmaya çalıştık. Halen daha insanlar hasarlı binalarda, bazıları konteynerlerde yaşıyorlar. Depremden etkilenen şehirlerde çeşitli kurumların yerleri değişti ve bu da onların çalışmalarını etkileyerek vatandaşlar için gerçekten çok fazla soruna sebep oldu.

Peki bizim müdahalemiz ne oldu; yani insan haklarını koruyan bir kurum olarak neler yaptık? Hemen deprem sonrasında etkilenen bölgelere saha ziyaretleri organize ettik. Yine bazı köyler ve yerleşim yerleri ziyaret edildi ve çeşitli bilgiler toplandı. Aynı zamanda merkezi ve yerel kurumlar vasıtasıyla mağdurlarla iletişime geçtik ve ülkenin depreme ne şekilde müdahale edeceğine odaklanmaya çalıştık. Sivil toplumdan gönüllüler de bizimle birlikteydi tabii ki. Bu andan itibaren vatandaşların şikayetlerini toplamaya başladık, örneğin mevzuatın hazırlanması gibi prosedürlere katılım sağladılar. Sivil toplumla iş birliği konusunda aktif bir şekilde araştırma faaliyetleri de gerçekleştirdik.

Burada ben iş birliğinin önemini vurgulamak istiyorum; Hem Zagreb hem de diğer bahsettiğim örnekte STK'larla iş birliğimiz çok önemliydi. Sivil toplum örgütleri ve gönüllüler insani yardım konusunda koordinasyon açısından çok etkiliydi. 20'den fazla STK ile beraber çalıştık ve hemen depremden etkilenen bölgelerdeki insanların ihtiyaçlarını karşılamaya başladık. Biz bir kurumuz, STK değiliz, bunların oluşturduğu gruba dahil değildik ama onların toplantılarına düzenli olarak katıldık, onların çalışmalarıyla, depremedelerle ilgili sahadan bilgi aldık. Aynı zamanda insani yardım ihtiyacının haritalandırılması konusunu onlarla beraber çalıştık. Sonra bu haritayı bizim tavsiyelerimizin temeli olarak kullandık. Ona göre gerekli hizmetleri sağladık. Örneğin kullanılabilir su ve diğer konularda destek sağlandı.

Aynı zamanda biz kurum olarak depremden etkilenen kişilerden gelen şikayetleri alıyoruz ve tabii ki usulsüzlükler, ihlaller yaşanıyor. Bununla ilişkin olarak, ilgili kurumlara tavsiyelerde bulunduk. Bunların bazıları örneğin şunları içeriyor; diyelim ki bu binaların güvenliğiyle ilgili yapılan denetimler, sosyal çalışmacıların ziyaretleri elektrik faturalarıyla ya da su faturalarıyla ilgiliydi. Bu çerçevede mevzuatın da iyileştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapıldı. Özellikle de yıkılan binaların yeniden inşasıyla ilgili mevzuattan bahsediyorum. Bu çerçevede aktif olarak daha iyi çözümler tavsiye ettik ki kanunlar daha az karmaşık usuller içerisinde vatandaşların işini kolaylaştırsın. 2022 Hazirandan sonra kamu istişarelerine, ilgili parlamento komitelerinin oturumlarına, yeniden inşa ile ilgili kanunlar konusundaki tartışmalara, bu kanunlardaki değişikliklerle ilgili çalışmalara dâhil olduk. Ekonomik ve sosyal canlandırma amacıyla

bu bahsettiğim bölgelerde strateji belgesi de hazırlandı. İzleme çalışmalarına da devam ediyoruz yani kamu politikalarını izliyoruz. Aynı zamanda depremlerle ilgili bu bilgileri 2020-2021 ve 2021-2022 raporumuza dâhil ederek parlamentoya sunduk. Bireysel problemler ve genel yapısal sorunlardan da bahsettiğimiz yıllık raporlarımıza resmi web sayfalarımızdan erişebilirsiniz.

Son olarak hem görüşlerimizi sunmak hem de depremin sonuçlarıyla ilgili olarak daha çok kişiye ulaşmak için medyayla iletişim kurduk. Ayrıca ilgili devlet görevlileriyle, yerel görevlilerle görüştük toplantılarda ve depremlerin meydana geldiği andan beri gözlemlerimizle ilgili tavsiyelerde bulunuyoruz. Örneğin yeniden inşa usullerinin daha az karmaşık olması, idari açıdan daha kolay olmasıyla ilgili mobil ekiplerin depremzedelere idari usullerde yardımcı olması, enerji maliyeti için subvansiyon tavsiyesi, psikososyal destek sağlanması gibi tavsiyelerimiz oldu. Bütün bunları dikkate alırsak, son yıllık raporumuzda üç konuya değindik. Yeniden inşanın hızlıca başlamasının ve depremzedelerle iletişimin önemi. Özellikle savunmasız grupların ihtiyaçları konusunda, geçici barınma konusunun kalıcı çözümlerle nihayete erdirilmesi. 2023'te yeni bir İmar Kanunu kabul edildi. Bu Kanun inşaatta daha hızlı, etkin ve verimli usuller ile depremzedelere daha iyi hizmetlerin verilmesini içeriyor.

Son olarak ne öğrendik? Hemen depremlerden sonra mağdurlara insani yardım ve barınma sağlanması gerekiyordu. Güvenli olmayan enkazın uzaklaştırılması, sağlık hizmetlerinin, sosyal hizmetlerin sağlanması, ayrıca savunmasız grupların ihtiyaçlarının karşılanması gerekiyordu. Çok fazla kişi evini kaybettiği için ve çeşitli faktörlerden dolayı belli yerlere girilemediği ve altyapı da zarar gördüğü için, birçok insan zarar görmüş evlerini ve çiftlik hayvanlarını bırakmak istemedikleri için geçici barınma sağlamaya çalıştık ve bu çok zordu. Bu konuda elektrik ve su şirketleri, kamu kurumları ile görüştük. Bunların binaları da zarar görmüştü ve başka yerlere taşınmaları gerekiyordu. Bu sebeple kilit kurumların dayanışması çok önemliydi. Depremlerden hemen sonra doğru bilginin sağlanması ve bu hizmetleri sunan kurumların insanlara zamanında ulaşması hayati derecede önem arz ediyor. İnsani yardım ihtiyaçlarının haritalandırılmasının, depremzedelerin ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve neye ihtiyaçları olduğunu sormanın da önemli olduğunu gördük. Sadece gıda, su ve barınma değil, psikolojik ve yasal desteğin de sağlanması da gerekiyor.

Son olarak da depremzedelerle, özellikle yaşlılar, engelliler, sosyo-ekonomik durumu iyi olmayanlar gibi savunmasız gruplarla düzgün iletişimin önemini gördük. Vatandaşların tecrübelerini ve sorunlarını dinledik. Onların ihtiyaçları ve söyledikleri bizim çalışmalarımızın merkezini oluşturmalı. Parlamentoyla, hükümetle, kamu idareleriyle, bölgesel ve yerel hükümet birimleriyle, diğer bağımsız kurullarla, STK'larla, gönüllülerle, dini topluluklarla, medya ve vatandaşlarla iş birliği yaptık. Bu sayede temel ihtiyaçları ve sorunları daha iyi tespit ettik ve somut, verimli, etkin tedbirler ve tavsiyeler sunduk. Tabii ki zaman geçtikte yeni krizler, yeni sorunlar ortaya çıkıyor. Bunları takip etmek, depremzedeleri dinlemek gerekiyor ki onların ihtiyaçları konusunda çalışmaya devam edelim. Umarım konuşmam sizlere faydalı olmuştur. Sizlere bu zor görevde, insan hakları konusunda yaptığınız çalışmalarda başarılar diliyorum.

SUNUCU

Sayın Başkanım, Kıymetli Katılımcılar; “İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu” burada sona ermiştir. Tüm katılımcılarımıza, katılımları ve sundukları katkılar için teşekkürlerimizi sunuyor, hepinize iyi akşamlar diliyoruz.

